

tv-15 naš TOVARIS

Št. 16
21. aprila 1988
Leto XXVI

Glasilo borcev narodnoosvobodilnega boja in rezervnih vojaških starešin Slovenije

Nezastrti pogledi

Predsedstvo naše republike, čigar dosedanemu predsedniku (Francetu Popitu) se izteka mandat, krmilo pa bo v kratkem prevzel novoizvoljeni predsednik (Janez Stanovnik) je pripravilo poročilo o svojem delu v zadnjih dveh letih ter strnilo svoje poglede na aktualna vprašanja naše družbe in našega življenja. To besedilo je bilo na nedavni seji predsedstva republiške konference socialistične zveze ocenjeno kot zgled temeljite kritične presoje razmer, v kakršnih živi-

mo, in zahtev, ki jih izražamo oziroma si jih nalagamo. Ker je namenjeno tudi javnosti in njeni mobilizaciji, smo izbrali nekaj odstavkov iz središčnega dela poročila.

V preteklem dveletnem obdobju, torej med poglobljanjem gospodarske in širše družbene krize, je postalo razvidno, da sta v Jugoslaviji dve različni gledanji na nastajanje in naravo krize, predvsem na to, kako iz nje. Delno je to razvidnost prikrivalo dejstvo, da se v državi deklarativno vsi

zavzemajo za tržno-planski gospodarski razvoj, za večjo odprtost v svet, za to, da bi združeni delavci čimbolj razpolagali s pogoji in tržno ovrednotenimi rezultati svojega dela, da bi bili pogoji gospodarjenja načelno enaki za vse gospodarske subjekte in podobno. Sprejete spremembe v gospodarskem sistemu in tudi ukrepi razvojne politike ne spodbujajo k večji tržnosti. To pomeni, da še ne moremo govoriti o večji samostojnosti gospodarskih subjektov niti o denarnoposo-

jilni politiki, ki bi spodbujala tržno gospodarjenje, kajti pretežni del cen se namreč še vedno določa administrativno. Ker nimamo opravka s tržno oblikovanimi ravnotežnimi cenami proizvodnih tvorcev, se tudi na ta način še vedno razporeja dohodek in tako združeni delavci ne odločajo o pogojih in rezultatih lastnega dela. Ta dvojnost se posebej kaže v tem, da so mnogi precenjevali možnost za centralno urejanje gospodarskega in družbenega življenja. Trg so razumeli kot cilj, ne pa kot sredstvo za razreševanje naših problemov in doseganje večje ekonomske učinkovitosti, ki je prvi pogoj uresničevanja socialističnih družbenih ciljev.

Ob upoštevanju svoje ustavne pristojnosti Predsedstvo SR Slovenije sicer nikoli ni posegalo v odločitve pristojnih organov, je pa ob najrazličnejših priložnostih tudi pisno opozarjalo, – še zlasti Predsedstvo SFRJ – na ekonomske in politične posledice, ki jih bodo povzročile, po njegovem mnenju, predlagane neustrezne rešitve. Analiza sklepov, sprejetih v tem času, kaže, da se Predsedstvo ni motilo pri oceni možnih posledic sprejetih odločitev, ki so bile žal izraz že omenjenih razhajanj oziroma odnosov v Jugoslaviji. To je dokaz več, kako naporno in zapleteno je iskanje skupnih interesov v Jugoslaviji, posebno še v pogojih avtarkične ekonomske politike, ki ima značilnosti etatistično-birokratsko centralističnih teženj.

Prav neugodnim gospodarski gibanjem, katerih skupni izraz je visoka inflacija, je Predsedstvo SR Slovenije posvečalo največ pozornosti. Pri tem je izhajalo iz odločitev, sprejetih v družbi že pred leti, da je družba kot celota potrebna temeljite prenovе, gospodarstvo kot njen glavni podsistem pa prestrukturiranja, ki bo zasnovano na svobodnih energetsko varčnih ter ekološko nezahtevnih tehnologijah in na sodobni organizaciji dela. Iz tega izhajata vse večji pomen znanja v sodobni proizvodnji in drugačno vrednotenje proizvodnih tvorcev. Zato Predsedstvo gospodarske problematike ni obravnavalo ločeno od problemov izobraževanja in raziškovalnega dela, temveč v njihovi nujni medsebojni povezanosti. Pri tem je opozorilo na negativne vplive zvezne intervencijske zakonodaje, na materialni položaj in samoupravno ter družbeno organiziranost izobraževanja, znanosti in kulture v naši republiki.

Spoznanja, ki vzbujajo skrb, je Predsedstvo strnilo v pismu, poslanemu Predsedstvu SFRJ. V njem je zapisano, da so nekatere določbe omenjenih zakonov nedomi-

Iz vsebine današnje številke:

Nekaj misli o sedanjih razmerah in položaju borcev – pripadnikov italijanske narodnosti pri nas so nam natresli trije izolski borci

na 4. strani

Kam vse so se z ladjo podali Bazovičani, preberite

na 8. in 9. strani

Pred – predpraznična celostranska nagradna križanka pa vas čaka

na 15. strani

France Rotar: Krogla z jedri

šljene in nepotrebne in zato ne bodo dale želenih rezultatov, obenem pa so že prekinitve mnoge pozitivne samoupravne procese in onemogočile uresničevanje nekaterih temeljnih ustavnih institutov političnega sistema. Menilo je, da tako posledice intervencijskih zakonov in posledice nekaterih določb obračunskega zakona rušijo sistem socialističnega samoupravljanja na nekaterih njegovih pomembnih področjih, zlasti še v svobodni menjavi dela. Obenem pa se s tem zavira in onemogoča normalen in usklajen razvoj družbenih dejavnosti. Z njimi je federacija oziroma zvezna državna administracija posegla na področja, za katera po veljavni ustavni ureditvi ni pristojna.

Omenjeni zakoni tako posredno ali neposredno, vendar pa vsekakor v nasprotju z ustavo, omejujejo republike pri uresničevanju njihove ustavne funkcije, odgovornosti in obveznosti, da skrbijo za razvoj kulture lastnega naroda in za vse druge potrebe delovnih ljudi in občanov, ki jih sicer zadovoljujejo v svobodni menjavi dela. Ta načela pa so bila po mnenju Predsedstva s temi zakoni suspendirana.

Politkomisar Sime zbira in komentira

Vprašanje zveznemu javnemu tožilcu

V svojem komentarju Ne-disciplinirane banke (TV-15 Naš tovariš 9. aprila 1987) sem med drugim zaisal:

»V nedavnem govoru v skupščini Jugoslavije je Branko Mikulić, predsednik zveznega izvršnega sveta, opozoril tudi na vse pogostejši pojav nespoštovanja predpisov in kršitev zakonitosti. Mikulić je kot primer takšnega ravnanja navedel 71 bank, ki niso spoštovale zakonskih določil in sprejetih sklepov.

Sedaj pa je prišlo na dan, da ne gre samo za 71 bank, kot je bilo rečeno, ampak za 88. Ta razlika je nastala zato, ker zapisnikov o nadzoru bosanskohercegovskih bank niso pravočasno poslali zvezni vladi in jih Mikulić ni mogel upoštevati.

Največ kršitev, tako po številu kot obsegu, so naredile banke iz ožje Srbije, Hrvaške ter Bosne in Hercegovine. V ožji Srbiji so v 31 primerih ugotovili nenamensko izkoriščanje posojil v višini 25,7 milijarde dinarjev. Na Hrvaškem je bil zakon sedemnajstkrat kršen z zneskom nekaj nad 16,5 milijarde dinarjev. V Bosni in Hercegovini jih je sedemnajst kršilo zakon in za nenamensko kreditiranje porabilo 5,7 milijarde dinarjev. V Makedoniji so samo tri banke nenamensko koristile posojila v višini 5,2 milijarde dinarjev, medtem ko ta znesek znaša v Vojvodini 2,5 milijarde nenamenskih posojil.

V Sloveniji so pri šestih bankah ugotovili nepravilnosti s 468 milijoni dinarjev, v Črni gori pa samo pri eni za 136 milijonov dinarjev.

Zoper opisano početje bank, ki ga je predsednik ZIS Branko Mikulić javno označil kot nespoštovanje predpisov in kršenje zakonitosti, ni (vsaj kolikor mi je znano) prav nobeno javno tožilstvo v SFRJ sprožilo pregon!

Zato spoštovanega zveznega javnega tožilca Miloša Bakića javno vprašujem: zakaj ni zvezno javno tožilstvo v opisanem primeru prevze-

lo pregon in sprožilo kazenskega postopka?

Ob tem mu zagotavljam, da bo TV-15 Naš tovariš objavil njegov odgovor.

To sem med drugim napisal v svojem komentarju s tem naslovom v TV-15 Naš tovariš **že 11. junija lani**. Spoštovani zvezni javni tožilec Miloš Bakić **na to javno vprašanje ni odgovoril!**

Menim, da ni ravnal prav. Mislim namreč, da bi lahko z energično in koordinirano akcijo, ki bi jo sprožili po vsej Jugoslaviji, javna tožilstva le dosegla, da bi banke, ki jih je bil februarja lani Mikulić javno ožigosal v zvezni skupščini, vsaj v prihodnje le spoštovale zakonite predpise pri svojem delu!

To bi bil po mojem mnenju krepak prispevek stabilizaciji jugoslovanskega gospodarstva in ne nazadnje tudi krepitvi zakonitosti, ki je naši družbi tolikanj potrebna!

Se več: menim namreč, da bi ta akcija, do katere pa žal ni prišlo, najbrže močno otežila afero Agrokomerc z vsemi njenimi strahovitimi posledicami.

Moje javno vprašanje je tako ostalo brez haska. Ob tem pa bi še rad spomnil, da se med borci (ne le v Sloveniji) vse bolj krepi ocena, da so njihove številne upravičene pripombe le bob ob steno in »glas vpjičega v puščavi«?...

Spoštovanemu zveznemu javnemu tožilcu Milošu Bakiću pa ponovno zagotavljam, da bo TV-15 Naš tovariš v celoti objavil njegov odgovor, če ga bo dobil seveda...

Obletnica

»Med plastičnimi vrečami, ki so jih pred prvomajskimi prazniki pripeljali delavci Čistoče na zagrebško smetišče v Jakuševcu, so se znašle tudi vreče z denarjem. Ko so jih iztovarjali, si je približno 70 naključnih »obiskovalcev« smetišča poskušalo prigrabiti čimveč bankovcev, ki so leteli iz vreč in čimprej izginiti s smetišča. Milica je bila o tem takoj obveščena in je blokirala celotno območje.

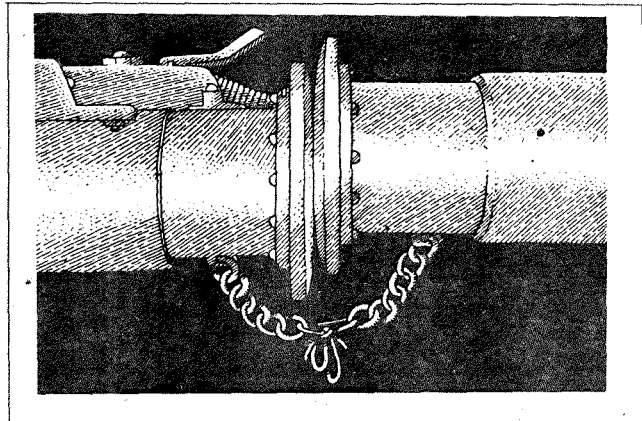
Po sporočilu zagrebškega sekretariata za notranje zadeve so kriminalistični inspektorji tisto noč odkrili trinajst oseb s smetišča, pri katerih so našli 2,1 milijona dinarskih in deviznih sredstev. Lastnik vreč z denarjem se do takrat še ni oglašil.

Koliko denarja je bilo na smetišču in kako je tja prišel, za zdaj še ni bilo mogoče točno ugotoviti. Omenjajo številke, ki se gibljejo od 300 do celo 600 milijonov dinarjev. Poleg dinarjev so krimi-

spevali za Kosovo šest milijard dinarjev in da jih morajo letos trideset. Direktor pravi, da mora to skrivati pred delavskim svetom, ker bi šli delavci, če bi to vedeli, na ulice. Preverjal nisem. Povsem le, kar sem slišal.

Zelim, da bi slovenska vlada odgovorila na zastavljeno vprašanje vsaj do zagrebške univerziade, ki bo, kot je dobro znano, od 8. do 19. julija letos.

To sem zapisal v svojem komentarju **14. maja lani**,

nalistični organi našli tudi večjo količino lir, dolarjev, švicarskih frankov in drugih valut.

Z obsežno akcijo poskušajo zdaj ugotoviti, kdo je lastnik tega denarja in kako je toliko sredstev prispelo na smetišče.

Ob branju te vesti pa me je prešinila malce zlobna misel: če imajo Zagrebčani toliko denarja (dinarjev in tujih valut), da ga kar v vrečah vozijo na smetišče, zakaj mora potem vsa Jugoslavija prispevati znatna sredstva za zagrebško Univerziado '87?

Ko sem že pri Univerziadi '87, potem še vprašanje slovenskemu izvršnemu svetu: koliko mora SR Slovenija prispevati za zagrebško Univerziado? V javnosti namreč o tem krožijo različne številke, ki so pa precej visoke. Ali ni sedaj priložnost, da slovenska vlada o tem uradno obvesti javnost in nalije čiste vina?

Spomnil sem se namreč nedavne izjave Mitje Ribičića: »V Pivovarni Laško so mi povedali, da so lani pri-

torej skoraj pred letom! Rezultati so porazni:

– zagrebška milica, ki sicer upravičeno slovi po svoji učinkovitosti, je tokrat popolnoma odpovedala, saj še do danes ni mogla odkriti lastnika denarja na smetišču v Jakuševcu. Ob skoraj enoletnem molku o nerazrešeni zadevi, se je, povsem razumljivo, razmahnila že znana zagrebška domišljija. Kljub temu, da so Zagrebčani že »odkrili« zelo številne »laštneke« zaklada na smetišču, pa so si skoraj edini, da njihova policija le ni tako učinkovita kot se dozdeva v tem primeru, saj je vendar že uspešno razvozljala še veliko bolj zavolane primere. Zagrebčani namreč trdijo, da mora policija zaradi »višjih« interesov molčati; kaj so »višji interesi«, pa niso znali prav točno razložiti...

– slovenski izvršni svet tudi še do danes (ob skorajšnji prvi obletnici!) ni odgovoril na javno vprašanje, kljub temu, da sem ga že dvakrat obnovil! Spet nov dokaz o »pravočasni« in »popolni« obveš-

čenosti občanov. V tem se Ljubljana nevarno približuje Beogradu, da Sarajeva (afera Agrokomerc) sploh ne omenim...

Abdić toži »Time«

Na občinsko sodišče v Zagrebu je prišla precej nenavadna tožba v nizu tožb, povezanih z afero Agrokomerc. Nekdanji generalni direktor Agrokomerca iz Velike Kladuše je tožil za kaznivo dejanje klevete novinarja Kenetha W. Banta in glavnega urednika časopisa Time iz New Yorka Jasona McNusa.

Fikret Abdić jih toži, ker so septembra lani v navedenem časopisu objavili daljši članek, v katerem po njegovem mnenju napadajo njegovo integriteto in je poln žalitev in klevet. Abdićev pravni zastopnik, zagrebški advokat Krešimir Abel zahteva, da morata biti novinar in odgovorni urednik kaznovana po 104. členu zakona o javnem obveščanju. Tožbo so že prevedli v angleščino in bo poslana v New York.

Z velikim zanimanjem pričakujem razplet te tožbe, posebno še, ker velja naš pregovor »Bolj ko drek mešaš, bolj smrdi...«

Kot sem že poročal, pa je neutrudljivi Fikret Abdić že tožil zaradi klevete Lepo Breno, najbolj priljubljeno pevko onstran Sotle...

Razprave še ni bilo.

Skrb za zdomce

V palači Federacije v Beogradu so gospej Liselotti Funke, pooblaščenki vlade ZR Nemčije za vprašanja tujih delavcev, izročili Red jugoslovanske zvezde z zlatim vencem. Visoko jugoslovansko odlikovanje je gospa Funke dobila za večletno uspešno delo pri skrbi za izboljšanje položaja jugoslovanskih delavcev in njihovih družin v Zvezni republiki Nemčiji.

V uradnem sporočilu ob izročitvi odlikovanja pa sem opazil, da so izpustili besede »na začasnem delu«. Mar to pomeni, da si ne želimo več povratka zdomcev domov?

Vaš Sime

Zakaj kratenje socialnih in zdravstvenih pravic borcem NOB?

Na 2. seji letošnjega mandata Medobčinskega sveta ZZZB NOV za Gorenjsko, 12. aprila v Radovljici, ki jo je vodil predsednik Slavko Staroverški, so razčlenjevali dejavnost dispanzerjev in zdravstveno problematiko borcev NOB v vseh petih gorenjskih občinah. Opozorili so na vse večje kratenje pravic borcev s področja socialne varnosti, kar je posledica inflacijskih gibanj. Delež namenskih sredstev je vsako leto manjši, zato ni pričakovati, da se bodo razmere v bližnji prihodnosti poboljšale. Člani MS ZZZB NOV so podprli stališča in prizadevanja Zveznega odbora ZZZB NOV Jugoslavije glede nameravane ukrepa zvezne administracije o ukinitvi zveznega komiteja za zadeve borcev NOV. Postavili so vprašanje, zakaj se vselej začne varčevati in racionalizirati na škodo borcev. Menili so, da pri toliko deset tisoč zaposlenih v zvezni upravi okoli dvajset delavcev v komiteju za borce res ne bi pomnilo kdove kako veliko racionalizacijo.

Na področju zdravstvenega varstva borcev se, po mnenju članov MS ZZZB NOV Gorenjske, ne spoštujejo kadrovske normativni: en zdravnik na določeno število borcev. Nekateri bi že radi tudi skrajšali delovni čas in ordinacijah za borce; poseben problem pa so v nekaterih občinah zelo pogoste menjave dispanzerskih zdravnikov.

Zavoljo krašanja oskrbnih dni v bolnišnicah postaja vse bolj potrebna nega bolnika na domu. Spričo tega bodo pristojni zdravstveni organi morali zagotoviti tudi druge (laične) oblike zdravstvene pomoči, ki jih kaže uskladiti z zdravstveno in socialno službo po občinah. Poseben pereč je problem zobozdravstva, posebej kar zadeva nudenje protetičnih storitev.

Zanimiva je tudi ugotovitev, da bi kazalo razmišljati o pošiljanju zdravljenja potrebnih borcev v toplaška zdravilišča v druge republike, kjer so cene storitev občutno nižje kot v slovenskih zdraviliščih. Navedli so primere visokih cen pensionskih storitev in terapijske ponudbe v naših obmorskih in celinskih zdraviliščih oz. toplicah. Te so ponekod kar dvakrat višje kot v sosednji republiki.

JR

Odločni gubčevci

O ustavi, o JLA, o predsedniku vlade

Na zboru borcev četrte SNOUB Matije Gubca za območje Podravja, Koroške in Pomurja je **predsednik pododbora Milan Zorc** govoril o delu tega pododbora in dejal, da od skupno živčih 1552 borcev brigade živi na tem območju 112 brcev. Leti so se aktivno vključili v razprave o ustavnih spremembah. Na zboru so sklenili, da bodo republiški ustavni komisiji posredovali svoja stališča o ustavnih spremembah. Poudarili so, da sprejemajo le tiste amandmaje, ki omogočajo uveljavitev resničnega samoupravnega odločanja, demokratizacijo gospodarskih in družbenopolitičnih odnosov, absolutno samostojnost delovnih organizacij in pogojih tržnega gospodarstva in dejansko odločanje delavcev o ustvarjenem dohodku.

Niso soglašali in niso podprli tistih amandmajev, ki dodatno razširjajo pristojno-

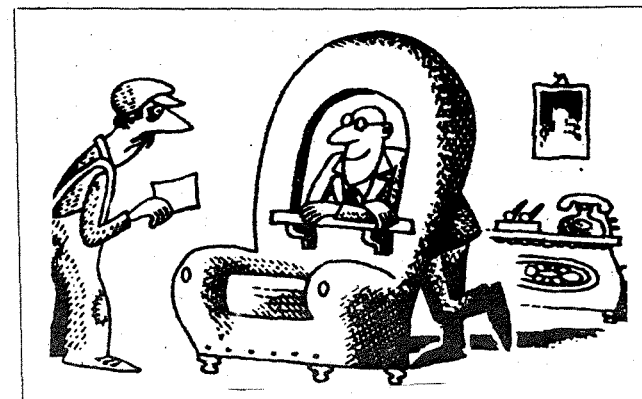
sti federacije, uvažajo elemente centralističnega unitarizma in proetatičnega normiranja. Na zboru so se strinjali z doslej objavljenimi stališči republiške ustavne komisije, Gospodarske zbornice Slovenije ter ZB Slovenije, in predlagali, naj republiška ustavna komisija konkretno oblikuje dodatne predloge za odprta vprašanja, ki jih predlagani amandmaji ne vsebujejo. Med te naj se vključijo **odprava sklada za nerazvite, uvedba neposrednih volitev na vseh ravneh, nekatere osebne svoboščine, kot je pravica do stavk, odprava smrtno kazni**.

Gubčevci so vztrajali pri zahtevi, da skupščina Slovenije prek delegatov doseže soglasje ostalih republik, da skupščina sprejema amandmaje ločeno po točkah, nikakor pa ne skupaj. Odločno nasprotujejo težnjam po ukinitvi konsenza oz. zoženja

njegove uporabe. Borci so bili za ukinitve sveta federacije in svetov republik, nasprotovali pa so predlogu za ukinitve predsedstev republik. Prav tako niso soglašali z nekaterimi predlogi za uvedbo zbora združenega dela skupščine SFRJ. Podprli so tudi predlog tov. Kučana, tov. Marince in drugih, da se na podlagi elementov, dobljenih v teku javne raz-

prave, pripravi nov kratek in jednat ustavni dokument oz. nova ustava, ki bo jasna vsakemu in odprta v prihodnost. Ohraniti pa mora temelje Avnoja, ki določajo pogoje za skupno življenje in odnose narodov v federaciji Jugoslaviji, v njej pa mora biti odločujoča beseda ljudskih množic in ne politike.

Poudarili, so da ne podpirajo načina sanja o JLA v nekaterih revijah in so se od takšnega pisanja ogradili. Dodali pa so, da je demokratična razprava tudi o teh vprašanjih potrebna. Rekli

so, da ne morejo soglašati s tendencioznim protislovenskim razpoloženjem in enačenjem slovenskega vodstva ter Slovenije s pisarnjem, ki je sledilo po izrečnih očitkih o domnevni subverzivni dejavnosti ter z očitki o specialni vojni, ki so jih vsebovala stališča CKJ, predsedstva SFRJ in nekaterih drugih organov. Ti organi so porabili ogromno časa za razpravo o teh vprašanjih, nobeden pa ni odprl razprave o temeljnem vprašanju, ki dejansko ogroža stabilnost; o zgrešeni gospodarski politiki!

Prav zgrešena ekonomska politika povzroča inflacijo, novo zadolževanje, zaostajanje razvoja, padec standarda in še druge nadloge, ki naravnost spodbujajo samoupravo Jugoslavijo. In nobeden omenjenih organov ni tako ostro razpravljaj ali naslovil kritiko na tvorce diverzantske ekonomske politike! To pa je glavna nevarnost za slabšanje varnostnega položaja v državi in tudi nevarnost za slabitev obrambne sposobnosti države.

M. Kos

Sprehod skozi ustavne amandmaje – 7

Ustava naj prispeva k učinkovitejšemu načinu razvoja nerazvitih

Ustava v dveh členih neposredno obravnava sistem podpiranja hitrejšega razvoja nezadostno razvitih republik in pokrajin in zagotavljanja določenih sredstev za družbene dejavnosti in upravo.

V členu 258. piše:

»Osnuje se poseben sklad federacije za kreditiranje hitrejšega razvoja gospodarsko nezadostno razvitih republik in avtonomnih pokrajin. Z zveznim zakonom se ugotovi, katere republike in avtonomne pokrajine so nezadostno razvite, določijo stalni viri sredstev sklada, posebni pogoji kreditiranja iz teh sredstev in način poslovanja sklada.

Za potrebe sklada federacije za kreditiranje hitrejšega razvoja gospodarsko nezadostno razvitih republik in av. pokrajin lahko organi federacije razpisujejo obvezna posojila.

Republiki in avtonomni pokrajini, ki ne more s svojimi sredstvi finansirati družbene in druge službe v republiki, odnosno avtonomni pokrajini, zagotavlja federacija potrebna sredstva pod pogoji, ki jih določa zvezni zakon.«

V členu 281. piše:

»Federacija preko zveznih organov:

– urejuje in zagotavlja kreditiranje hitrejšega razvoja gospodarsko nezadostno razvitih republik in avtonomnih pokrajin.

Ustava je torej pomembno sestavino tega dela sistema prepustila zveznemu zakonu. Vendar učinkovitejšega reševanja tega vprašanja ni mogoče graditi na zastarelih in preživelih določilih sedanje Ustave. Že dosedanja praksa in izkušnje so pokazale, da kreditni odnos preko sklada ni dal ustreznih rezultatov in je omogočil vrsto zavoženih investicij in neracionalnega koriščenja sredstev. Pod pritiskom teh dejstev se je v zadnjih letih vse bolj uveljavilo načelo neposrednega združevanja dela in sredstev med OZD iz razvitejših okolij, ki danes po dogovoru zajema že 60% vseh sredstev. Vendar v predloženih ustavnih amandmajih ne najdemo predloga, ki bi zastarale formulacije nadomestil z boljšimi, ki jih je potrdilo življenje.

Nezadostno razvite republike in pokrajina Kosovo bi morale ustvarjati pogoje za pritegovanje sredstev po interesnem načelu, ne pa prisilno. Le tako bi se sredstva ustrezno kombinirala s pomočjo v kadrih, progra-

mih, marketingu in vseh drugih oblikah, ki so nujne za racionalno poslovanje. Zato je nujno poboljšati pogoje za skupna vlaganja in investiranje v razvoj nezadostno razvitih republik in avtonomne pokrajine Kosovo. Pri tem so znanje, kadri, programi, organizacija in marketing, pomembnejši kakor pa sam obseg sredstev.

Danes poteka intervencija po treh kanalih, in sicer:

- obveznem zagotavljanju obsega sredstev z združevanjem sredstev med OZD in preko sklada,
- z instrumenti ekonomske politike, ki so vse številnejši, vendar ni zanje direktne osnove v Ustavi (ustvarjajo neenake pogoje poslovanja – carine, davki, obresti, zunanji krediti itd.),
- dotacije iz zveznega proračuna za družbene dejavnosti in funkcioniranje državne uprave.

Zato bi se obvezno zbiranje sredstev za gospodarski razvoj moralo omejiti na financiranje ustvarjanja pogojev, da bi se uveljavilo interesno združevanje (infrastruktura, razne olajšave, plačevanje dela zunanjih kreditov in podobno). Ta funkcija bi se lahko uveljavljala preko sklada, ki pa bi moral biti omejen po obsegu (morda največ na 20% sedaj veljavnega obsega). Ni sprejemljivo stališče, da morajo republike in pokrajina Vojvodina zagotavljati vplačila v sklad, če ne poteka združevanje dela in sredstev v predvidenem (obveznem) obsegu sredstev. Tak pogoj naravnost zmanjšuje interes nezadostno razvitih republik in avtonomno pokrajino Kosovo, da bi podpirale interesno združevanje sredstev, ker vodilne strukture svojo moč grade ravno na delitvi sredstev preko sklada. Taka funkcija sklada bi omogočila na eni strani transparentnost obsega intervencij, na drugi strani pa zagotovila, da je vir za sredstva le realna akumulacija, ne pa inflacijski prijem.

Predloge, da bi se sklad spremenil v banko, je treba vsestransko preučiti in ugotoviti prednosti, oziroma pomanjkljivosti takega predloga. Če problem nezadostno razvitih področij ni trajna ustavna kategorija (tudi razprave o določitvi kriterijev, kdo je nerazvit), potem določila o tem spadajo v prehodne določbe Ustave. Tudi ne bi mogli več govoriti o »pokrajinah«, temveč o »pokrajini Kosovo«, sicer naredimo vtis, da nekoč tudi Vojvodina lahko postane nezadostno razvita.

Po mojem mnenju bi morale rešitve v Ustavi in nato v Zakonu izhajati iz sledečih izhodišč:

– problem nezadostne razvitosti ni ustavno trajen problem, temveč prehodni. Republike morajo v osnovi, v celoti odgovarjati za svoj razvoj,

– temeljni način podpiranja gospodarskega razvoja nezadostno razvitih področij je svobodno in neobvezno združevanje dela in sredstev na podlagi obojestranskega interesa. Zato so nujne tudi vse tiste spremembe v Ustavi, ki naj bi skupna vlaganja utrdila kot trajen odnos in zagotovila varnost in stabilnost takega odnosa,

– oblikuje se Sklad federacije za financiranje tistih posegov, ki bi na nezadostno razvitih področjih ustvarili pogoje za interesno združevanje sredstev. Gre za infrastrukturo, za razne olajšave, za financiranje določenih zunanjih obvez in podobno. Ob taki vsebini Sklada bi morala ekonomska politika opustiti vse posebne ukrepe izven sredstev Sklada. Z zveznim zakonom se določi obseg obveznega združevanja sredstev v tak sklad (kredit), katere republike in Kosovo bi dobivale take intervencije, do kdaj bodo to dobivale ter upravljanje s Skladom. (alternativa: zvezni proračun ali banka),

– financiranje družbenih dejavnosti in drugih služb na nezadostno razvitih področjih iz zveznega proračuna bi moralo biti vezano na gospodarske rezultate in ustvarjanje lastnih sredstev za te namene.

Izhajajoč iz takih opredelitev bi bila vsebina ustavnih sprememb lahko nekako takale:

Da bi se ustvarili pogoji v nezadostno razvitih republikah in avtonomni pokrajini Kosovo za njihovo z Ustavo opredeljeno odgovornost za lasten razvoj v celoti, se prehodno ustanovi zvezni sklad z nalogo, da financira ustvarjanje pogojev za interesno združevanje dela in sredstev za hitrejši razvoj teh območij. Z zveznim zakonom se določi obseg sredstev sklada, namene financiranja, čas trajanja, kdo bo udeležen v sredstvih in način upravljanja s skladom.

Sredstva za sofinanciranje družbenih dejavnosti in drugih služb se zagotavljajo z zveznim proračunom, koristijo pa v odvisnosti od ustvarjanja lastnih sredstev republik in avtonomne pokrajine Kosova, ki ta sredstva koristijo.

V členu 281. Ustave pa bi predlagal sledeči tekst:

– zagotavlja v prehodnem obdobju financiranje ustvarjanja pogojev za hitrejšo združevanje dela in sredstev med razvitejšimi deli in nezadostno razvitimi republikami in avtonomno pokrajino Kosovo.

Svetko Kobal

Prenova ljubljanskih srednjih šol

Če ste pohiteli od naslova k besedilu samo zato, da bi našli v njem kaj o vsebinski prenovi usmerjenih srednjih šol, lahko »hitite« bolj počasi. V ljubljanskem kulturno-informativnem centru v Križankah so namreč predstavili fizično prenovu stavb ljubljanskih srednjih šol, ki sicer nima takšne teže, kakršno bi nemara imela kakšna drugačna prenova, je pa vsekakor akcija stoletja, kakor so jo zaradi finančno zahtevnega podviga poimenovali tako mestni možje kot tudi šolniki.

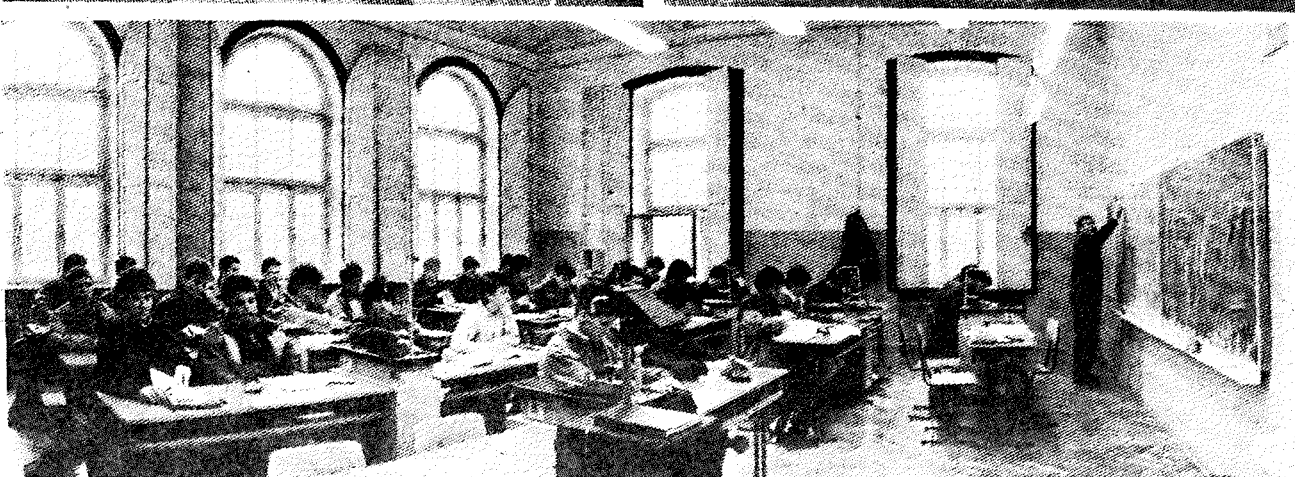
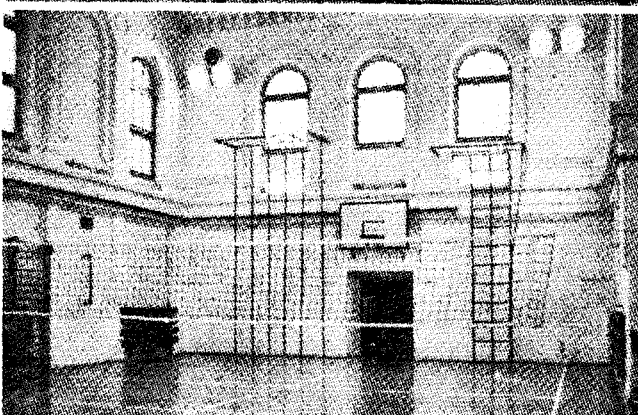
Srednja agroživilska, srednja ekonomska Borisa Kidriča, srednja elektrotehniška, srednja glasbena in baletna, srednja gradbena Ivana Kavčiča, srednja kemijska, lesarska, naravoslovna, srednja šola tehničnih strok in osebnih storitev, tehniška šola Franca Leskoška-Luke, srednja šola tiska in papirja, pa družboslovna Vide Janežič, elektrotehnična, računalniška, strojniška, šola za gostinstvo in turizem, za oblikovanje in fotografijo, za elektroniko, za farmacijo in zdravstvo, trgovska, administrativna, vzgojiteljska, zdravstvena, PTT šolski center ter železniška srednja šola so velike ljubljanske šolske zgradbe, katerih mnoge so bile zgrajene že v času avstrijskega cesarstva in je bil skrajni čas, da so doživele svoj svež, prenovljen obraz.

Komaj petnajst od šestindvajsetih ljubljanskih srednjih šol v celoti razpolaga s potrebnimi šolskimi prostori, ostale pa si prostore delijo še z drugimi izobraževalnimi organizacijami in ena začasno celo gostuje v Kamniku. Povprečna starost srednješolskih stavb v Ljubljani je 67 let, najstarejše poslopje med njimi pa datira tja v daljino leto 1600!

Do prve vojne je bilo v Ljubljani zgrajenih osem srednjih šol, med obema vojnama so zgradili štiri, po drugi svetovni vojni pa je zrastle še enajst srednješolskih zgradb (zadnja leta 1983).

Kar deset izmed teh stavb sodi v ljubljansko kulturno dediščino, prenekatera pa je bila prvotno namenjena drugim namenom in za silo adaptirana za šolske potrebe. Kar 21 šolskih zgradb je zajela prenova, za dosedanje posege je bilo porabljenih sredstev 1 odstotek prispevne stopnje za izobraževanje v Ljubljani v letih 1986–1987 ter 0,5 odstotka v letu 1987. Vse to seveda še ni neposredno »z vsebino napolnjena srednješolska izobraževalna posoda«, vsekakor pa pomeni boljše pogoje za delo učiteljev in dijakov, kar je bilo spričo prav mizernih razmer že skrajna nujna.

B. Ž. J.

Stavba srednje elektrotehniške šole na Vegovi ulici je ena tistih, ki je dolga desetletja kazala mestu svoje propadajoče pročelje, zdaj pa se, obnovljena, lahko brez sramu »druži« z bližnjo imenitno stavbo ljubljanske pravne fakultete (prvotno osrednjo univerzitetno zgradbo v Ljubljani).

Kakšen učinek bo imel sporazum?

Sporazum o Afganistanu je kljub zapletom vendarle podpisan, vendar se vojna v deželi pod Hindukušem najbrž ne bo končala čez noč. Vprašanje je, koliko krvi bo še terjala vojna, ki se vedno bolj spreminja v državljanski spopad in boj za oblast. Ne gre tudi prezreti sicer priznavajočih, a zadržanih mnenj analitikov, ki menijo, da utegne obdobje po sovjetskem umiku navesti še bolj krvave oblike. V Afganistan se bo kljub mož besedi vseh štirih podpisnic sporazuma najbrž vrnil kaos, kakršen je vladal še pred letom 1979, ko je »bratsko vkorakal omejen kontingent sovjetskih sil.«

Čeprav so pred vkorakanjem, pred to posledico »breznjevske diktature«, prav v Sovjetski zvezi neuradno dvomili v uspeh, pa je, kot v vsaki vojni, tudi v tej moralo za višje cilje pasti na tisoče vojakov. Te rane, sovjetske in afganistanske, se najverjetneje ne bodo nikoli zacelile, kljub temu pa je tudi tokrat sovjetskemu partijskemu voditelju mogoče pripisati pozitivne točke v ravnanju v zunanji in notranji politiki SZ. Mihail Gorbačov osebno resda ni odgovoren za začetek »neslavne avanture«, ima pa največ zaslug, da je »rano, ki krvavi«, začel celiti. Uradno v Moskvi poudarjajo, da je takšna poteza izraz »novega političnega mišljenja«, resnici na ljubo pa so Moskvo

v takšne poteze dobesedno prisilile notranje (pa tudi zunanje) okoliščine.

Zenevski sporazum, ki so ga 14. aprila ob navzočnosti generalnega sekretarja ZN De Cuellarja podpisali zunanji ministri ZDA, SZ, Pakistana in Afganistana, naj bi pomenil stvarne predpostavke v mednarodnem in javnem pravu, ki bi med drugim pomenile, da se Afganistan v prihodnjih devetih mesecih umika z dnevnega reda svetovne politike kot »regionalno vprašanje«. Sporazum, ki zajema pet dokumentov, zavezuje sprte strani, da na načelih nevmešavanja v notranje zadeve in neintervencije gradita medsebojne odnose in da omogočita prostovoljno vrnitev več milijonov afganistanskih be-

guncev. ZDA in SZ se s sporazumom zavezujejo kot mednarodna poroka za uresničitev omenjenih obveznosti, SZ pa naj bi predvidoma 15. maja začela umikati svoje čete. V sklepnem dokumentu Združeni narodi prevzemajo pravico nadzora nad izvajanjem sporazuma.

Možnosti bipolarnih dogovorov

Precejšnjo vlogo pri sporazumu je imel osebni odposlanec generalnega sekretarja ZN, evropski diplomat Diego Cordoves. Zaradi svojega pretiranega optimizma v šestih letih si je med predstavniki sedme sile prislužil precej »limon«, toda Cordoves je s svojo pravniško vztrajnostjo in politično spretnostjo ob tem (že na začetku težavnem) problemu zabeležil tudi lep osebni diplomatski uspeh.

Toda, od podpisa sporazuma bodo verjetno kljub temu imeli še najmanj koristi prav Afganistanci sami. Ne glede na to, da se s sklenitvijo sporazuma vsaj formalno končuje eno najbolj dramatičnih obdobij v ameriško-

sovjetskih odnosih, sporazum prav tako predstavlja potencialno obnovo vzdušja bipolarnih dogovorov o kriznih žariščih, torej možno obliko ameriško-sovjetske dvovlade nad t.i. tretjim svetom.

Pakistansko-afganistanski sporazum pa tudi je eden redkih »mirovnih sporazumov«, za katerega se že vnaprej ve, da ne prinaša miru, saj je ostalo nerešeno vprašanje pozitivne oziroma negativne simetrije (dobave orožja: ZDA Pakistanu, torej upornim mudžahedinom, SZ pa afganistanskemu režimu). Že zdaj se zdi, da se je, tudi če do takšne simetrije ne bi prišlo, od leta 1979 v samem Afganistanu nakopičilo najmodernejšega orožja za vsaj še leto dni spopadanj.

Ne glede na to, kakšna vlada bo po sovjetskem vojaškem umiku sedela v Kabul, pa bi bilo seveda naivno pričakovati, da se bodo sovjetski interesi v tem delu sveta z umikom tudi izrčpali, saj je SZ doslej z Afganistanom sklenila okrog 300 gospodarskih sporazumov in drugih oblik sodelovanja. Poleg tega se je v Sovjetski zvezi v minulih devetih letih tako ali drugače izšlo veliko

ko afganistanskih »rodoljubov«, sovjetska vojska pa bo po umiku pustila v Afganistanu del infrastrukture (nekaj tisoč svetovalcev) kot nedvomno najcenejšo in morda učinkovitejšo pa tudi prikrito obliko sodelovanja in pomoči.

Afganistan dovolj močna vojaška sila

Kljub pomislekom in številnim odprtim vprašanjem sporazum nakazuje jasno pot deinternacionalizacije afganistanskega problema, čeprav se bodo Afganistanci poslej borili sami proti sebi. Po deželi so plemenski boji namreč v krvi, ki pridejo do izraza še posebej, če se vlada

vtika v verske in plemenske običaje sicer redko naseljenih prebivalcev.

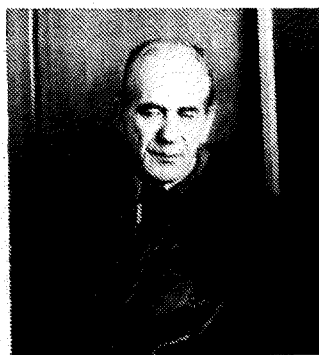
Prenehanje tuje pomoči obema stranema bo najbrž pokazalo njuno realno moč. Do umika najverjetneje ne bi prišlo, če sovjetska stran ne bi verjela dosedanjim varovancem, da so se po devetih letih izpopolnjevanja sposobni sami obdržati na nogah. To je med drugim okrepil tudi nedavni sporazum iz Taškenta, ki sta ga podpisala M. Gorbačov in Nadžibulah, pričakujejo pa tudi, da se bo enotnost upornih mudžahedinov rahljala, ko bo plahnel motiv za skupni boj proti tujim okupacijskim enotam.

M. Lamprecht

Izola

Neizkoriščene možnosti za italijansko manjšino

Izolski borci (z njimi pa tudi pripadniki italijanske narodnosti) v svojem žitju in bitju v slovenskem prostoru niso nikakršna izjema, njihovi problemi so do pike isti kot drugje; težave s stanovanji, zdravstvenim varstvom,

Italo Dellore: »Nekateri najraje iščejo dlako v jajcu!«

socialne nevšečnosti in podobno...

V pogovoru z Jožetom Boljetom, Italom Dellorejem, Brunom Klančičem ter Ernestom Šavom v prostorih izolske borčevske organizacije sicer res nismo dobili vtisa, da bi ti problemi globlje pretresali borčevski življenj, navsezadnje so tudi del splošnega izolskega utripa, kar še posebej velja za zdravstvo in stanovanjska vprašanja, vendar tudi mimo njih ni mogoče.

Tako je, pravijo sogovorniki, na okulista treba čakati leto dni, na zobozdravnika pa tri do štiri mesece, kar še najbolj občutijo starejši ljudje, torej tudi borci. Precej borcev ogroža skromna pokojnina. Če želijo v dom upokojencev, s priznavalnino vred nimajo dovolj. K sreči je nekaj vzvodov, s katerimi, ob razumevanju občinskih organov, rešujejo tudi takšne primere in do nezadovoljstva ne prihaja.

»To tiči drugje,« pripominja Ernest Šav, ki se ne stri-

nja s pisanjem mladinskih časopisov in še nekaterih drugih publikacij, Bolje pa ga dopolni, »da smo pač čustveno vezani na nekatere stvari, denimo na JLA, ki je zrasla iz nas,« medtem ko Klančič misli, da je treba stvari gledati še kako drugače.

»Predvsem bi rad poudaril, da je strpnost vzel vrag in da se je tako – z obtožbami, polresnicami, podtikanjem, sprenevanjem – nemogoče pogovarjati v civilizirani družbi. To presega že vse razumne meje. Ni mogoče osebnega prekvalificirati v splošno in ne na ves narod. Ko že govorimo o armadi: navsezadnje je ta armada ljudska in ljudstvu naj tudi odgovarja za svoja dejanja, ne pa da tišči glavo v pesek kot noj. Na mnoga vprašanja kljub trmoglavosti preprosto ni odgovorov...«

Klančič se strinja z Boljetom, da je to stvar čustveno-

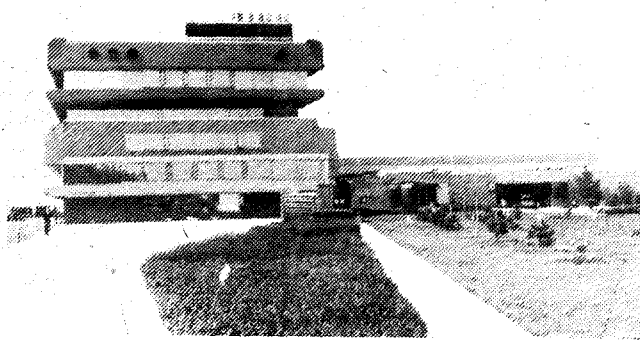
Jože Bolje: »Da gre zdravstvu slabo, je težko koga kriviti, še najmanj gospodarstvo, ki je upelano od silnih dajatev!«

sti. Poudarja, da je vojska veliko naredila za Kras. Kot primer navede gradnjo vodovoda.

Dodaja: »Ločiti moramo izjave. Izjava posameznika najbrž še ni mnenje armade v celoti. Tudi v armadi ne potrebujemo bogov na zemlji, če zlasti če je to »ljudska« vojska.«

Kot povsod, je tudi v izolski borčevski družini aktualna razprava o ustavnih amandmajih. Borci, so rekli sogovorniki, v celoti podpirajo slovensko vodstvo in še posebej odklanjajo kakršne koli težnje po centralizmu, vendar imajo občutek, da skušajo nekatera okolja, zlasti manj razviti, skozi stranska vrata vriniti v ustavo takšne rešitve, ki bi ohranjale dosedanje položaje, torej prerazdeljevanje sredstev. Stvari so menda jasne, poudarjajo v Izoli, če je že treba dati pomoč – in prav je tako – naj tisti, ki daje, tudi nadzira vložen denar brez kakršnihkoli (neutemeljenih in smešnih) očitkov o šovinizmu in nacionalizmu.

»S prekanjem se ne bomo rešili,« meni Italo Dellore, »pač pa – in to postavljam na prvo mesto – s strokov-

Okoli izolske bolnišnice se že leta lomijo kopja.

nostjo, znanjem in dobro organiziranostjo.«

Dellore vprašamo o problemih italijanske manjšine. Izvemo, da pravzaprav ne gre za nikakršno pomanjkanje pravic, niti ni problem v načinih za uresničevanje teh pravic, saj je možnosti dovolj, da pa manjšina teh

danosti ne izkorišča povsem. Res je tudi, da so jim na voljo dokaj skromna sredstva, še posebej za vzdrževanje sedeža njihove skupnosti, ki je v neustreznih prostorih. Predvidevajo, da bodo obnovili palačo Manzioli, kar bi zadostovalo za njihovo dejavnost (v skladu z osimski-

Ta teden po svetu

Teheran/Washington: Plaz napovedi iranskih maščevalnih akcij zaradi ameriškega napada na iranski naftni ploščadi je, kot kaže, presenetil tudi washingtonsko administracijo. Iranska stran je namreč ameriško pomoč Irčanom v vojaških operacijah na polotoku Fao ocenila kot zgodovinsko usodni dogodek, vse državljane pa je pozvala v obrambno vojno proti ZDA. Iranski zunanji minister Velajati je pozval generalnega sekretarja ZN De Cuellarja, naj obsodi ameriški napad na naftni ploščadi v Zalivu.

Tel Aviv/Damask: Skoraj nobenega dvoma ni več, da je izraelska vlada pripravila uboj namestnika poveljnika palestinskih oboroženih sil Abu Džihada. Predstavnik ameri-

škega zunanjega ministrstva je izjavil, da Bela hiša ni bila seznanjena s pripravami na uboj.

Alžir: Zaradi verskega praznika ramazana se utegne razplet usode talcev ugrabljenega kuvajtskega letala zavleči. Iz neuradnih virov se je izvedelo, da sta med ugrabitelji letala, ki je že več dni na alžirskem letališču, po dva Irčana, Libanonca in Iranca.

Kuvajtska nogometna reprezentanca je predlagala, da bi po uspešnem nastopu v Kuala Lumpurju odpotovala v Alžir in se v zameno za 31 kuvajtskih talcev predala ugrabiteljem.

Budimpešta: Sovjetski predsednik vlade Nikolaj Rižkov nadaljuje pogovore z najvišjimi madžarskimi predstavniki o sodelovanju med državama in o perestrojki v SZ in na Madžarskem.

Žive vezi

Zveza južnih Slovanov na Madžarskem in Zveza kulturnih organizacij Slovenije sta se tudi za letos dogovorili za sodelovanje. Bolj kot v preteklih letih naj bi sodelovali na področju lutkarstva, pa tudi na splošno pri gledališki ustvarjalnosti. Na folklornem področju razmišljajo, da bi s pomočjo Ljubljane na novo pripravili porabske ples, prebivalci Gornjega Senika pa bi radi oblikovali še eno gledališko skupino. Začeli bi s kako ne preveč zahtevno predstavo v povezavi narečja s knjižnim slovenskim jezikom. Pri tem

bi obenem spoštovali domačo izreko in prebivalce učinkoviteje uvajali v knjižno slovenščino. Narodno prebujenje slovenskega Porabja je bilo žal dolgo zanemarjeno, toda današnja skrb za te Slovence je nadvse živa. Besedilo za igro že imajo. Pripravili so ga v Murski Soboti.

Sicer pa so neposredni načrti sodelovanja med Porabjem in Slovenijo takile: na tradicionalni slovenski ples so povabili narodnozabavni ansambel iz Slovenije, prav tako tudi humorista. Spomladi, verjetno maja, naj bi v Porabje prišli lutkarji, mesec kasneje bo v Slovenijo prišel gostovat zdaj že znani

pevski zbor z Gornjega Senika Avgust Pavel. Nastopil bo na tradicionalnem pevskem taboru v Šentvidu, pa tudi na Brodu pri Ljubljani. Verjetno na Bledu bo že peti po vrsti bralni tabor za porabske šolarje. Mladež pričakujemo pri nas avgusta, sodelovalo bo 30 otrok in trije učitelji. Šest otrok in spremljevalca pa pričakujemo v Vuzenici, kjer bo likovna kolonija. Tudi ta bo poleti, ko pač ni pouka. V jesenskem času se obeta večje gostovanje v Porabju. Tja naj bi odšla ena izmed gledaliških skupin iz Slovenije ter ena izmed folklornih skupin s Koroškega v Avstriji; domačini želijo, da bi sodelovali s kako

svojo skupino, odločili pa se še niso. Te prireditve bodo Porabci združili z domačimi političnimi zborovanji.

V načrtu imajo poleg omenjenih še druge prireditve, nekatere med njimi bodo pripravili v okviru obmejnih sodelovanj, ki so itak že postala vsakdanja resničnost. Vse to seveda nima namena le vzbujati narodno zavest pri porabskih Slovencih in utrjevati obmejno prijateljstvo, temveč poglobljati tudi prijateljske stike med državama Madžarsko in Jugoslavijo. In seveda utrjevati skupni slovenski kulturni prostor.

Jurij Holy

Celje: letna skupščina

Živo zanimanje za prihodnost

Nedavna letna skupščina Celjskih borcev, na njej se je od predsednikovanja poslovila Olga Vrabčičeva, funkcijo pa so zaupali tov. Meliku, ki je organizacijo že vodil, seveda ni odgovorila na vsa vprašanja, ki so se zvrstila, je pa marsikaj razvozlala, tudi v uvodnem poročilu predsednice. Precej jasnosti glede nekaterih problemov, ki že precej časa tarejo Celje, sta s svojimi odgovori mnela predsednika občine in frontne organizacije, ki sta skušala odgovoriti na vprašanja, kaj je s celjsko kadrovsko politiko, gospodarstvom, kako je z akterji stanovanjske afere, likvidacijo LIK Savi-

nja, koliko denarja je moralo Celje nameniti za manjrazvite kako dolgo bo še trajalo ožemanje te vrste... Na vprašanje, zakaj takšno zavlacanje pri izdajanju dovoljenj za drobno gospodarstvo, je predsednik občine Tone Zimšek dejal, da bi občina sicer zelo rada prisluhnila tem željam, da pa ni v celoti odvisna le od sebe, pač pa v precejšnji meri od republiških in zveznih predpisov in da na tem področju preprosto vlada – družbena hipokrizija.

Celjsko gospodarstvo, je še dejal, je v zadnjem obdobju doseglo spodbudne rezultate, kar pa še ne pomeni, da

smo lahko zadovoljni, pomeni pa pomemben korak.

Znova je poročevalec lahko naletel na svojstven paradoks: kljub neprikritemu zanimanju za družbena dogajanja in težak položaj gospodarstva so bile v ospredju razpravljanja vendarle teme, ki nosijo predznak »napadov«, ki so ponekod segle skorajda čez vrelišče. Na tapeti je bila znova Nova revija, Mladina, Študentski list in vse, kar je s temi listi in revijami povezano, za razgretost pa je s skorajda polurnim referatom poskrbel še predstavnik JLA, ki je spregovoril o »specialni vojni«, spodkopavanju temeljev SFRJ, blatenju JLA; različnih atributov vsekakor ni manjkalo, s tem pa je bila seveda pozornost z osrednjih problemov te družbe pomaknjena na obrobje.

Borci so spregovorili tudi o ustavnih spremembah, ki jih seveda ne podpirajo v celoti, prednost pa dajejo tistim, ki bodo razrešili naš težak gospodarski položaj, saj menijo, da večina mednarodnih sporov izhaja iz nje. Hkrati pa so izrazili bojazn, da se bodo funkcije države vse preveč centralizirale, samoupravljanje pa bo postavljeno na stranski tir.

Borci ne stojijo v teh družbenih gibanjih ob strani, še več, pozorno jih spremljajo in skušajo pomagati, kjer se le da. Zagotovo so prav borci veliko pripomogli k dejstvu, da je četrti občinski samopriskopek za zdravstvo uspel, močna pa je njihova dejavnost tudi na drugih področjih družbenopolitičnega dela.

Milenko Strašek

Gašperjeva bralna značka

Letošnji zmagovalci iz Ptuja

8. aprila je Janez Wutte-Luc, predsednik Zveze koroških partizanov iz Celovca, slovesno podelil prizadevnim učencem Srednješolskega centra Tomaža Kvedra v Ptuj 95 Gašperjevih bralnih značk, ki so si jih pridobili z vestnim preučevanjem zgodovinske usode slovenske Koroške. Najzahtevnejšo, zlato, značko si je pridobilo 25 učencev, srebrno 40, bronasto pa 30 učencev. V zadnjih treh letih si je v tem šolskem centru pridobili Gašperjevo bralno značko 269 učencev.

»S tem velikim delovnim

podvigom zagnanih mentorric Darinke Čretnik, Vlaste Hodnik, Marije Meznarič in Marije Svetelšek ter pridnih in vzglednih učencev je ta šolski center že drugič zasedel prvo mesto med bralci GBZ na srednjih šolah v Sloveniji. Seme, ki ga je z ustanovitvijo gibanja za GBZ zasejal pokojni Pavle Žaucer-Matjaž, ima že bogate plodove, saj bomo kmalu podelili že šesttisočo značko,« je z veseljem ugotovil Janez Wutte.

Bine Otorepec je v imenu osrednjega odbora koroških partizanov v Ljubljani

v znak hvaležnosti in priznanja za opravljeno mentorsko delo v šolskem centru in razširitvi gibanja za pionirsko GBZ tudi na osnovne šole v Vidmu, Podlehniku, Žetalah in Majšperku izročil knjižna darila prof. Jožici Korpar, ravnateljici družboslovne šole v tem centru in mentoricama Darinki Čretnik ter Mariji Meznarič.

Dr. Janko Malle, tajnik Slovenske prosvetne zveze iz Celovca je bralce in mentorje povabil na obisk slovenske gimnazije v Celovcu in ogled partizanskih in kulturnih spomenikov na Koroškem. Hkrati jim je predval in komentiral tudi dokumentarni film Slovenci v Celovcu. Ravnateljica se je zah-

valila za povabilo in v imenu učiteljskega zbora zagotovila bralcem GBZ pouka prost dan za majniško strokovno ekskurzijo v zamejsko Koroško, kjer se bodo na lastne oči prepričali o vsem prebranim gradivu za GBZ.

Člana predsedstva mariborskega območnega odbora koroških partizanov Lidija Potrč – Dunja in Janko Kuster sta zavednim Ptujčanom iskreno čestitala in jim napovedala v imenu mentorjev in učencev mariborskih osnovnih in srednjih šol ter dijaških domov tekmovalne pri uresničevanju plemenitih načel gibanja za GBZ tudi v prihodnjem šolskem letu.

Janko Kuster

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Kaj govorijo v bazi?

Premalo se je prisluhnilo, kaj govorijo ljudje v bazi, je poudaril ondan predsednik borčevske organizacije Piran na volilno-programski skupščini tamkajšnje borčevske organizacije, ko je govoril o problemih naše družbe. Čeprav posebnega prevajanja razprave ni bilo, so se slovensko-govoreči in italijansko govoreči borci prav dobro razumeli. Ugotavljali so, da je za mnoge težave, ki jih doživlja gospodarstvo v njihovi občini, kriv »Beograd«. Da pa ni ostalo le pri tem, nad čemer stokajo že vsi, naj povemo da so »pometali« kar podrobno pred domačim pragom: tako so ošibali nek piranski primer reševanja borčevskega vprašanja, kjer sta trčili človečnost in brezdušna administrativna logika, kjer so se v pravi luči pokazale pomanjkljivosti upravnih služb. Govorili so o Liminjanski cesti, ki je v skrajno razsutem stanju, pa o potrebi po pomoči socialno zelo šibkim borcem v zamejstvu, omenjali so težave zaradi šibke kadrovske zasedbe občinskih nadzornih služb (en sam urbanistični inšpektor za Izolo in Piran...), pohvalili so tekoče in nemoteno mednarodno borčevsko sodelovanje in imeli vrsto pripomb (pa tudi predlogov) glede zdravstvenega varstva, ki je razpeto med dobro voljo, da bi ustreglo borčevskim zdravstvenim potrebam in realnimi (zelo poslabšanimi) finančnimi možnostmi.

Slišati je bilo še več besed o stavekah, o izgubah v slovenskem gospodarstvu, o Agrokomercu, dolgovih, pa tudi o pomoči nerazvitim, ki so mestoma že bolj razviti od Slovenije. Kritike so ošvrknile potovanja v tujino, problem vode na obali in bi le usmerjene nenazadnje tudi k vprašanju dvojezičnosti, predvsem v tržaški regiji.

Letošnje leto, so spomnili piranski borci, poteka v znamenju petinštiridesetletnice kapitulacije fašizma in petinštiridesetletnice priključitve Primorske, Istre in otokov Jugoslaviji. Ob tem so se tudi posebej zavzeli, da bodo četrtega junija, ob srečanju internirancev, le – tem nudili ustrezno pomoč.

A.J.

Borci v Vrhpolju:
Za demokratično ustavo

»Sejali« so tolikokrat, kolikor je bilo potrebno za uspešno izvajanje načrtovanih nalog, so ugotavljali vrhpoljski borci pred dnevi, ko so pregledovali svoje minulo delo in si hkrati načrtovali nadaljnje delo. Pri tem so vseskozi poudarjali, da je čas tak, da je njihova družbenopolitična aktivnost še posebno potrebna, zlasti so menili, da morajo tudi borci s svojimi stališči in s političnim delom doseči, da bo v naši državi sprejeta takšna ustava, ki bo zares demokratična in ne bo preveč zapletena. Menili so, da kaže natančno preučiti vse amandmaje, od davčne politike pa do vprašanja

»Naši člani so še danes vsestransko aktivni na različnih področjih v svoji KS in drugod,« je med drugim v svojem poročilu dejal predsednik občinske borčevske organizacije Albin Žunko.

o financiranju armade. Ob tem so prepričani, da je treba amandmaje sprejemati posamično.

Danes, so menili, je mladini težko predočiti revolucijo, ki so jo priborili ljudje iz borčevske generacije, da bi dosegli boljše življenje, saj se je nad družbo zgrnilo toliko neskladij.

Ko so obravnavali lastno aktivnost v domačem kraju, jih je pohvalil predsednik krajevnih socialističnih zveze, ki je dejal, da so s svojim aktivnim delom veliko prispevali za urejanje krajevnih skupnosti, za urejanje krajevnih cest in drugega. Manj uspehov so imeli krajanji pri urejanju telefonije, saj so potrebe krajanov veliko večje od možnosti. Predsednik SZDL je še dodal, da je borčevska organizacija v njihovem kraju napredna in razumevajoča ter da se pravočasno odziva pri razreševanju najrazličnejših problemov. Zato je najbrž tem bolj grenka borčevska ugotovitev, da se dandanes vse krivde za nastali krizni položaj zvalijo na komuniste in na borce.

Jože Novak

Pozornost borkam

V krajevni skupnosti Slava Klavora v Mariboru, kjer je približno polovica članstva borčevske organizacije žena, so borci ob letošnjih marčnih praznikih še posebej slovesno izkazali svojo pozornost do tovarišic. Sodelovali so tudi šolarji, ni manjkalo kulturnega programa, posebej pa so se spomnili najstarejše krajanke, triindevetdesetletne Antonije Bizjak.

Borci so pripravili prijeten večer, tudi s partizansko pesmijo, ki jo zadnje čase bolj poredko slišijo.

Ivan Pek

Izpraševanje vesti

ali Do kam seže naša doslednost

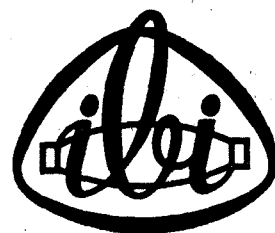
Komisar Sime, ki ga vsi radi beremo v njegovi stalni rubriki na straneh TV-15 Naš tovariš bi bržčas moral imeti na voljo veliko več prostora, če bi hotel sproti zapisovati dogodke in dogodivščine na naši čudni poti v prihodnost.

Kdaj pa kdaj bo moral udariti tudi po nekaterih nič manj »kriminalnih« zadevah, kot je stanje v našem gospodarstvu in politiki. Naj navedem le primer, ki ne more biti v ponos nobenemu Slovencu:

Pred dnevi je bila na avstrijski TV (II. program) oddaja »Marx oder Markt« – torej Marx ali tržišče, namenjena spoznavanju avstrijske in širše javnosti o protislovjih v Jugoslaviji. V prikazovanje naših nezavidljivih razmerij v drugih republikah in na Kosovu se ne bi spuščal, četudi sem imel pomisleke, vključno tudi s prikazom stanja v Sloveniji. To je stvar avstrijskih televizijcev in njihove objektivnosti. Takoj pa me je neprijetno zbadlo v oči in ušesa, ko so se na ekranu pojavili slovenski ljudje. Najprej me je zbadlo, da v Lito-stroju eden izmed vodilnih pripoveduje avstrijskemu reporterju o nedavnem štrajku v nemščini, njegov direktor pa je svoje stališče lahko povedal v slovenščini. Še bolj me je presenetila sekvenca iz uredništva Nove revije, ko sta se v pogovor v trdi nemščini vključila člana tega uredništva Pušnik in Urbančič. Naposled se je izkazal še predsednik RK SZDL Jože Smole: v angleščini!

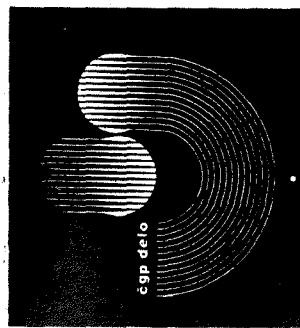
Kolikor je bilo videti iz reportaž iz drugih naših krajev, so avstrijski televizijci imeli s sabo tolmača, zato so lahko vsi govorili v svoji materinščini. Kaj pa je bilo treba našim vrlim Slovencem, ki so sicer alergični na govorjenje naših delegatov in funkcionarjev na zvezni ravni v srbohrvaščini, govoriti v tujem jeziku, mi ni jasno. Kje je tu narodni ponos? Ali so morda želeli gledalcem dokazati, da znajo nemščino in angleščino?

J. R.

**Industrija
bombažnih
izdelkov
Kranj**

Izdeluje: žakarske tkanine za ležišča in notranjo opremo stanovanj

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35

p. p. 29
Telefon (061) 315-366
Telex: 31291 yu dtlj

Predstavništvo Beograd:

Moše Pijade 12
Telefon (011) 336-094 in 335-089

Dejavnost TOZD

– stavljenje (foto, lino, mono),
izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov
in klišejev

– roto-ofset časopisni in revialni tisk
– ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
– grafična dodelava (knjigoveznica)

Učna ura o železniških poklicih

Ko je učiteljica stopila v razred, so se učenci končno umirili. Pozdravili so se, nato pa je učiteljica napovedala:

»Danes se bomo učili o železnici in o poklicih na njej,« nato pa nadaljevala:

»Kot vemo, je železnica pomembna za nemoten prevoz potnikov, živl in drugega tovara. Seveda pa nadzorovanje tega dela ni lahko. Nadzorujejo ga delavci, ki so zaposleni pri železnici. Pozna kdo kakšen železniški poklic?«

Na tovarišičina ušesa je zagrmelo polno odgovorov.

»Roke!« je poudarila z višjim tonom.

»No, Janez, pa ti povej!«

»Poznamo strojevodjo, vlakovodjo pa...a...pa...«

»... še ostalo,« je učiteljica rešila Janeza iz rahle zadrege. Nadaljevala je:

»No, ustavimo se pri vlakovodji. On spremlja vlak, v katerem skrbi za vožnjo in varnost, zanj je odgovoren in sodeluje pri delu na postajah.«

»Tovarišica,« se je oglašil Igor, »moj stric pa dela pri železnici kot železniški inženir. Povedal mi je, da so zadolženi za raznovrstne funkcije.«

»Katere pa?« je zanimalo Suzano.

»Skrbeti mora za gospodarsko plat železnice...«

»Morda ve kdo drug?« je prekinila tovarišica Igorja.

»Jaz,« se je oglasila Renata ter nadaljevala:

»Skrbeti mora za dobro or-

ganizacijo, vožnje vlakov in železniške proge.«

»Skrbi še za signalizacijo in železniške zgradbe,« je Renato dopolnila učiteljica.

»Kako se pa imenuje tisti, ki nadzira delo osebja, prodaja vozovnice in sprejema potnike?« je zanimalo Suzano.

»To pa je postajni načelnik. Skrbi še za knjigovodstvo, za nemoten potek prevoza, za varnost in drugo.«

»Jaz pa sem slišal za železniškega strojevodjo, pa ne vem, kakšno delo opravlja,« je povedal Bojan.

»Jaz vem. Lahko povem?« je vprašala Nevenka in odgovorila:

»Strojevodja vodi lokomotivo ali motorni vlak, ju redno pregleduje in ustrezno vzdržuje.«

»Zelo zahtevno delo opravlja tudi kretničar, ki premika kretnice. S tem od-

loča o človeških življenjih, zato mora biti vedno vesten, prisenben in natančen,« je razložila tovarišica.

»Prav tako zahtevno delo opravlja železniški zaporničar, saj je delno od njega odvisen železniški in cestni promet. V kolikor naredi napako pri svojem delu, da ne zapre zapornic pravočasno, lahko pride do velikih nesreč.«

»Jaz sem pa enkrat videla železniški prehod brez zaporničarja,« je pojasnila Mirjana.

»Verjetno je bilo to na manj prometni cesti, saj je tam zapiranje avtomatično,« je Mirjana razložila tovarišica.

Kmalu zatem pa se je oglašil šolski zvonec in ure je bilo konec.

BRANKA TRČAK, 8. a
OŠ Kerenčičevih Pesnica

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Takšni smo...

Kakšni pa?... Naj vam jih predstavim? Pravzaprav se vam kar sami predstavljajo, in to brez dlake na jeziku. To so vaši vrstniki iz osnovne šole Borisa Kidriča v Ajdovščini. Vesna Uršič iz 6. razreda piše:

»Ja, ja, saj poznamo to pesem! Tovarišice bi rekle, da smo razbojniki kot vsi drugi. Toda zase smo nekaj posebnega. Radi imamo šolo, pouk – toda, samo med odmori. Kjer odmeva smeh in vpitje, tam smo mi. Pri nas ni razlik: fantje ali dekleta. Trda roka je v spolu enakih. ...Seveda, ljubezen! Le kateri razred je ni poln? Na licih je rdečica, v očeh fantov pa ljubosumje. Prijateljski udarec po plečih pomeni, da je vse O. K. Predvsem radi spotikamo, in ko se znajde na tleh kdo iz 7. ali 8. »klasa«, je navdušenje na višku.

No, naj se razkrinkamo: 6. č smo, nemirni in neukrotljivi. Radi razgrajamo in »žremo« tovarišicam živce.«

Maja Batagelj iz 6. d razreda ajdovske osnovne šole dodaja še svojo osebno sliko: »Taka sem,« pravi, »ali si lahko pomagam? Obiskujem 6. razred osnovne šole. Imam dolge lase, spete v čop. Vedno se med spraševanjem tresem kot šiba na vodi. Čeprav dobim solidno oceno, nisem nikdar zadovoljna. Vem, da bi lahko dobila več. Zadostuje mi le petica. Najbolj mi je všeč telesna vzgoja.« Potem Maja piše, še, da se večkrat prepira, kar se skoraj vedno spreobrne v pretep, vendar pa tega ni kriva ona, ampak njeni slabi »živčki«.

Ja, zelo odkrito in iskreno povedane sodbje o sebi, dragi mladi prijatelji. Kdo od odraslih si upa priznati, da dela napake, da je on nečesa kriv in ne, da zvali krivdo na nekoga drugega? Najlepše je in najbolj enostavno, če imajo o tebi lepo mnenje, če ne prideš ob dober glas. Toda za ta dober glas se je treba truditi. Vas, dragi ajdovski šestošolci (in verjetno tudi drugi osnovnošolci), so kar obsodili, da ste »razbojniki«. In vi kar priznate: »Takšni smo...« Prav je, da se ne slepite in tudi sebi priznate tisto, kar druge boče v oči. Bilo pa bi zelo narobe, če bi mislili, da to velja enkrat za vselej in da ne morete biti boljši, ali celo, da ne bi hoteli biti vzornejši.

Ne, nikakor vas ne mislim sedaj vzgajati; samo kramljamo; ker pa poznam številne vaše dobre lastnosti, ki krasijo vašo mladost: od tovarštva, poštenosti in iskrenosti do mladostnega žara in razigranosti (ki ni nujno, da se konča s pretepom), želim, da vsak v sebi premisli, kakšen hoče biti.

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Znanja ti nihče ne ukrade

V šolo hodimo zato, da se kaj naučimo. Najraje se učim tisto, kar mi gre dobro. Pri matematiki rada premišljujem, če pa česa ne znam, vprašam tovarišico Janjo, da mi razloži. Učim se branja in pisanja. Če dobim štirico ali trojko, sem vesela. Še bolj pa sem vesela, če me tovarišica pohvali.

Tovarišice moram ubogati. To si moram vtisniti v glavo! Pred nedavnim sem slabo pisala kontrolno nalogo. Potem sem se snov naučila. Želim si, da bi bila mojega znanja vesela tudi atek in mamica.

V življenju ti lahko marsikaj ukradejo, znanja pa ne.
DARJA HROVAT, 4. r.
OŠ Stranice

Mesec dni brez očeta

Na Kitajskem, v Shanghaju, bodo postavili tovarno za izdelovanje samokopirnega papirja. Izdelovali naj bi ga po »licenci« tovarne Aero, kjer je zaposlen moj oče, pa je moral zato za mesec dni na Kitajsko.

Tam je s še nekaj sodelavci učil Kitajce in jih pripravljaj za delo. Na Kitajskem ni bilo nič kaj prijetno. Imajo drugačno hrano, ki je Evropejci nismo vajeni in ne gre po glju. Tudi podnebje ni prav nič prijetno, saj je vroče in zrak je vlažen, tako da tam pada tople dež.

Tudi v tovarni ni bilo vse,

kot je treba. Kitajci niso hoteli delati in so rekli: »Zakaj bi delali? Če delamo ali ne, nič ne dobimo!« Vendar pa je en mesec le minil.

Oče je le prišel domov. Shujšal je sedem kilogramov. Za spomin je prinesel slike in nekaj daril. Sedaj spet vse normalno teče. Sprva je oče imel nekaj težav, saj se je zaradi razlike v času zbuja tudi ponoči. Vendar pa bo moral verjetno še enkrat tja, a na srečo za manj časa.

ANDREJA ŠMID, 8. a
COŠ Fran Roš
Celje

Naši mladi pesniki

Tako se Anita igra z rimo

Dobro poznam Anito, ki ima najrajši pito, še bolj poznam pa mamico, ki rada pije kavico.

Ko prinesem očku vino, mi da denar za kino, potem pokličem še Natašo, ki gre z menoj na pašo.

Moja teta Mara me zadnje čase sploh ne mara. Rada imam Ivanko, ki se najraje zabava s šivanko.

Moja teta Micka je prava ženička, sosedova Marička pa si je kupila novga fička.

ANITA ROŽAC, 5. r
nov. krožek, OŠ Artiče

Kaj je domovina

Domovina je polje. Domovina je morje, ki se sveti v megli. Domovina je reka, je smreka, ki na hribu stoji; je ptica, potica, ki prišla je iz peči; domovina sva jaz in ti.

JASNA BUT, 5. b.
COŠ Fran Roš, Celje

Pobegnila je pred sovražniki

Zgodilo se je leta 1943. Italijanski vojaki so prišli po mojo babico. Takrat je bila še mlada. Babica je pričakovala obisk sovražnih vojakov. Italijani so ji rekli, da jo bodo odpeljali. Babica se je morala posloviti od dedka. Dedek je bil ves žalosten, ker je mislil, da babice nikoli več ne bo videl, vendar mu je babica zvito dejala, da jo bo še videl.

Medtem so vojaki čakali nanjo pred hišo.

Babica pa, ne bodi lena, skoči čez ograjo. Tekla je, kar so ji dale noge, da bi ušla čim dlje od hiše.

Dedek ni vedel, da je babica ušla sovražniku, zato si je žalosten brisal solze. Vojakom se je čudno zdelo, da je babica toliko časa v hiši. Spet so prišli v hišo in dedka vprašali, kje je babica. Dedek je vojake začudeno pogledal. Rekel jim je, da so jo odpeljali oni. Vojaki so takoj

pregledali vso hišo. Dedek se je zbal, da bi odkrili bunker, ki ga je imel za partizane pod hišo. Na dedkovo srečo ga niso odkrili. V dedka so namerili pištolo in ga hoteli odpeljati, vendar je dedek vztrajal. Rekel je, da ni nič storil in da naj ga pustijo. Vojaki so popustili in jezni odšli.

Dedek pa je bil še vedno ves zaskrbljen. Posvojenega dedka Janeza je oddal k teti v varstvo, sam pa hitro zaklenil hišo in odšel k drugi teti v Ljubljano.

Naslednji dan so vojaki prišli do hiše in hoteli dedka odpeljati, vendar ga ni bilo doma.

Tako sta si dedek in babica rešila življenje pred sovražniki. Že takoj po vojni sta se našla in mirno živela dalje v svobodi.

ALEŠ BRICELJ
OŠ Leopolda Mačka-
Boruta
Novo Polje

Zajček in Nemci

Zgodilo se je pred davnimi časi, ko je v naši domovini divjal sovražnik. Moja babica je vojno doživela in mi o njej povedla kratko zgodbo:

Bilo je na Žirovskem vrhu. Sovražnik je obkolil partizane. Narava se je ravno prebujala in tako varovala v zeleno oblečene Nemce in partizane. Nenadoma je iz grma skočil siv zajček. Pod grmom si je bil uredil bivališče, zdaj pa ga je prebudilo ropotanje pušk. Nemci, ki so šli v parih po strezi skozi gozd, so se zmedli. Mislili so, da je ta nenavaden šum povzročil kdo izmed partizanov. Začeli so tekati sem in tja. Tedaj pa so partizani z vsemi močmi napadli, se prebili skozi obroč in varno prišli v Žiri.

LENA DUJC, 2. e.
OŠ Anton Ukmar Koper

Čas življenja in smrti

»Ded, zakaj so na svetu vojne? Zakaj se streljajo? Veš, ded, včeraj sem gledala film o lačnih v Etiopiji. Lačni so, umirajo, trpijo. Rada bi jim pomagala. Kaj praviš? Bi jim lahko!«

»Veš, Gordana, premajhna si še. A kmalu boš odrasla. Tedaj boš lahko, če boš hotela. Vendar, sama nič ne opraviš, veliko vas mora biti.«

»Mi boš pomagal?«

»Jaz ne, prestar sem. Tudi nas je bilo veliko, zato smo zmagali. Vendar veliko jih je žrtvovalo vse, prav vse, tudi življenje. Umirali so za mir, za svobodo, za bodoče rodove. Tudi zate! Zato, Gordana, zato so umrli in še umirajo in bodo umirali. Spoštujmo jih, naj ne umirajo zastonj!«

»Se bom tudi jaz kdaj bojevala?«

»Se že boriš. Vse življenje se boš borila in se že boriš, za svobodo? Zato se v Afriki... streljajo. Zdaj pa le pojdi na dvorišče, lepo se igrate!«

»Prijatelji, ne bomo se več streljali, raje razmislimo, kako bi pomagali lačnim in trpečim?«

Ded se ozre skozi okno na Gordano in nje-ne prijateljce. Odvrli so plastične puške.

»Da, nadaljevala bo, kar sem jaz začel!«

GORDANA ZUKIČ

7. c.
OŠ Matija Valjavec, Preddvor

Štirideset let Pionirskega lista

Letos praznuje PIL že 40 let izhajanja. Uredništvo je 25. februarja priredilo proslavo za pionirje dopisnike iz vse Slovenije.

V Okrogli dvorani Cankarjevega doma so nas najprej pogostili s sladkarijami in nam pripeli priponke PIL. Nato smo si ogledali progrm. Blažka in Rok sta bila smrklija in smrkavec iz Pila. Recitatorja sta brala odlomke iz del znanih pisateljev. Gledali smo še odlomke iz Periskopa, kako je Jos tiskal slavnostno številko Pila. Na koncu je prišel Pepe Napak, za njim pa Jos.

Po končanem programu smo odšli na pogostitev. Jedli smo tudi torto. Vsak je dobil en izvod Pila, na katerem smo pozneje vsi zbirali podpise Blažke, Roka, Josa...

Bilo mi je zelo všeč in si želim, da bi Pil še dolgo izhajal! BARBARA BOLTA, 7. a
OŠ Leopolda Mačka-Boruta
Novo Polje

Knjižnica je odprta vsak dan razen ob petkih, ko imata tovarišici novinarski krožek in drugo knjižničarsko delo. Seveda pa si morata tudi odpočiti, saj ju po našem štiridnevem nadlegovanju pošteno boli glava. Knjižnica je vedno pospravljena, čeprav ne vem, kako tovarišicama to uspe.

Tak je torej naš kotichek in upam, da imajo tudi učenci drugih šol tako radi svoje knjižnice; če jih imajo, seveda.

PATRIK KOCJAN in BOŽO GRMEK
nov. krožek
OŠ Srečko Kosovel, Sežana

Najljubši kotichek

V naši šoli je prav gotovo najljubši kotichek vseh osnovnošolcev šolska knjižnica. V njej se v vsakem odmoru ter pred poukom in po njem zbere veliko učencev. Največ jih je iz nižjih razredov. Vneto listajo in prebirajo velike ilustrirane knjige. Mi, osmošolci, ki pa nismo tako navdušeni bralci, počnemo v knjižnici vse mogoče: se pogovarjamo, listamo knjige in revije, se podimo med policami (saj vemo, da to ni lepo!), včasih pa tudi kakšno zapojemo.

Varujmo sonce v otroških očeh

»Ljudje, obudimo ljubezen, največjo silo življenja in varujmo sonce v otroških očeh,« so zapisali verze v vabilo učitelj in učenci osnovne šole Franceta Bevka v ljubljanskem Bežigradu, ko so vabili krajan na prireditve ob mesecu bežigrajske mladine. Sestavili so namreč literarno-glasbeni večer, ki so ga izvedli na svojski, topel in predvsem ne stereotipni način, takšen, ki je pritegnil tudi mlado gledalstvo vseh starosti.

Nastanek človeštva in njegov razvoj sta se zrcalila v skupinski ritmiki in tekstovni podlagi, ki so jo odredicirali starejši šolarji in učitelji.

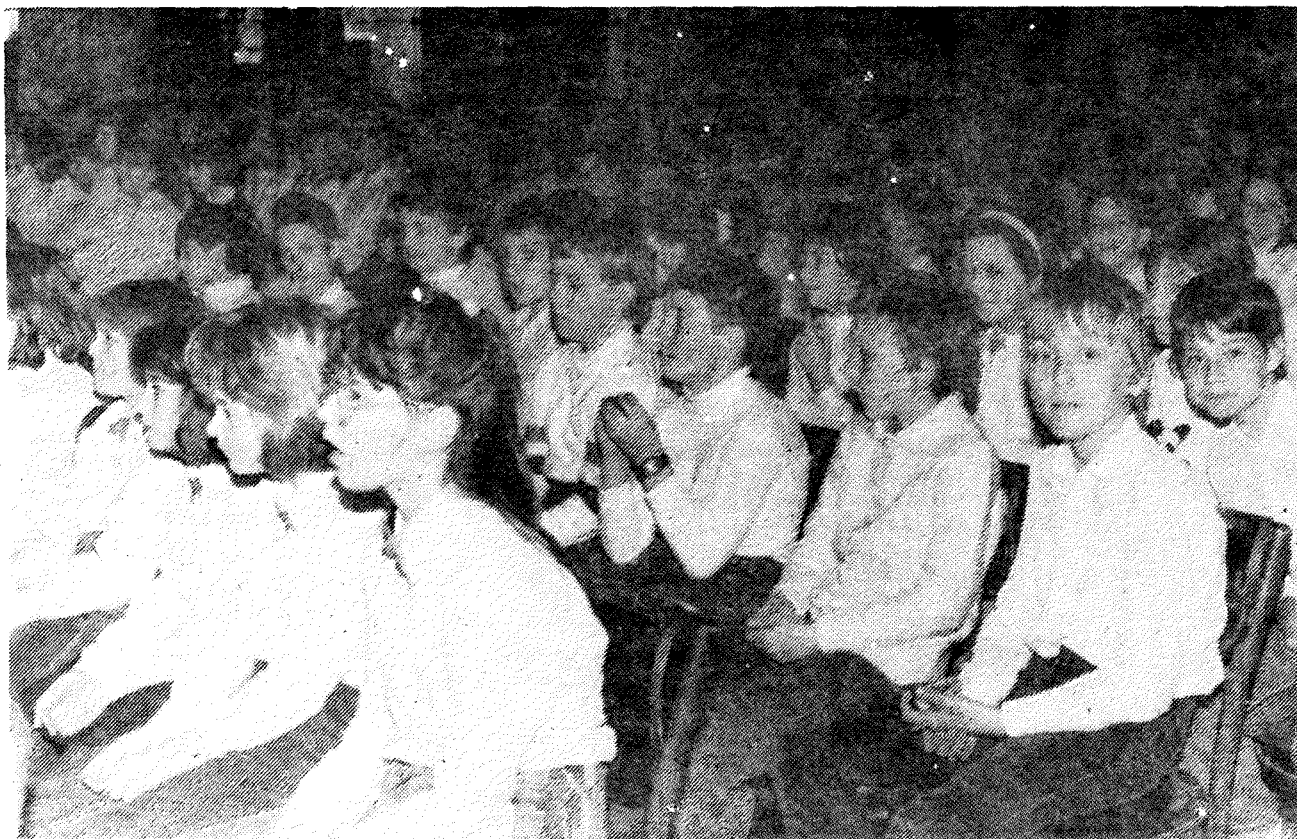
Ovire in ujme ter številne druge prežee naravne nevarnosti so spremljale človeštvo vse od nastanka, vendar si je največjo nevarnost položil na pot v prihod-

nost sam-takrat, ko je prvič spregovoril besedo »moje«. To je bilo eno izmed sporočil bežigrajskih otrok, drugo pa je odsevalo skozi prikaz vseh tistih muk, ki so jih ljudje tega planeta pretrpeli in jih še trpijo zaradi vojn, nasilja in želje po prevladi. »... Kaj bi očetu sin in kaj bi sin očetu, če lahko dobiš namesto očeta bonbon? ...« Tako so označili površno človeško misel o bližini ljudi in nadaljevali: »... Svet bo propadel, če ne bo spoznal, da smo vsi ljudje rojeni iz istega naročja matere zemlje...«

Ob grmenju in blisku so se mala telesca zvijala v krčih, ponazarjajoč vse človeško gorje. Zato so o miru rekli: »Mir za zemljo, ki naj se vrtil z veliko hitrostjo, da se ne bi človek oddaljil od človeka...« in so želeli mir tudi vsem mrtvim za vse čase in mir za otroke, ki še niso rojeni...«

Celotno predstavo so študiously pripravili že za namene šolske proslave ob devetindvajsetem novembru, vendar je bila takrat namenjena izključno šolski mladini, tokrat pa so jo dopolnili in osveženo ponudili na ogled Bežigraščanom, med njimi pa seveda številnim staršem in starim staršem. Pri tem je treba dodati, da je bila režija profesorice Violete Stefanović pravo osvežilo ob prepogosto na hitro pripravljenih in dolgočasnih proslavnih programih, čemur sta poleg razigranih in discipliniranih mladih pevcev iz zbora ter članov dramske skupine prispevali tudi profesorica slovenščine Mojca Fink, matematičarka Lada Ježek in mlada zunanja sodelavka, voditeljica šolskega pevskega zbora, Mojca Svoljšak.

B. Ž. J.

V mesecu bežigrajske mladine

Zborovsko petje mladih in malo manj mladih

Ponavadi je maj mesec mladih. Pa zakaj bi bil to samo maj in ravno maj? Za Bežigradom so si izbrali april in v tem »mesecu bežigrajske mladine«, kakor ga imenujejo, se vrstijo najrazličnejša srečanja, prireditve, bodisi na športnem, kulturnem ali katerem drugem področju, tam pač, kjer se pojavljajo mladi, da pokažejo, kaj zmorejo, kaj znajo in kaj si želijo. Navsezadnje pa se takole tudi srečujejo, poglobljajo poznanstva in vedno tesnejše so vezi...

Niso prvič letos takole skupaj. Srečanje mladih pevcev bežigrajskih osnovnih šol tudi v našem TV-15 spremljamo že nekaj let zapored. Srečanje vsako leto organizira Zveza kulturnih organizacij Ljubljana-Bežigrad. Žal je bilo že lani rečeno, da je mladih zborov manj kot ponavadi, in tudi letos je bilo tako. »Otroških je nekoliko več, mladinskih pa manj. Nekaj težav je zaradi pomanjkanja zborovodij, druga »težavica« pa je, da marsikoga okoli petnajstih mine želja po zborovskem petju,« pravi sekretar ZKO Ljubljana Bežigrad Miro Šubelj. »Prav zato bi morale šole dati še večji poudarek kulturi zborovskega petja. Tisti, ki prebolijo krizno obdobje, priraste zbor k srcu in prepričan sem, da tudi kdo izmed teh malih pevcev, ki se iz leta v leto srečujejo v Festivalni dvorani, zaide

v kak odrasli pevski zbor. Takšna srečanja so vsekakor koristna, saj se mladi zbori eden drugega poslušajo in ne nazadnje — s petjem tudi sebe bogatijo.«

Mladi pevci pojejo sošolskem in krajanom na različnih prireditvah. Takšne srečanja ob letu pa so še posebej prikaz in dokaz, koliko

so se trudili, koliko so v letu dni napredovali in kam stopa njihov pevski korak.

V dveh popoldnevih, v sredo in četrtek popoldne prejšnji teden, je v ljubljanski Festivalni dvorani nastopilo 16 otroških in mladinskih pevskih zborov, v njih pa je zapele približno 660 mladih grl. Rekli so, da hočejo v prebujanje narave še sami vpeti svoje tone. Letošnje srečanje je bilo posvečeno skladatelju Jakobu Ježu ob njegovi šestdesetletnici in kar nekaj zborov je v svoj program vključilo njegove pesmi. V zvezi s tem meni tovariš Miro Šubelj, že omenjeni sekretar ZKO Ljubljana-Bežigrad, da bi v prihodnje veljalo razmisliti o še bolj načrtno pripravljenih programih vseh zborov, ki bi vsebovali pesmi na določeno temo.

Ne samo, da so lepo zapeli; tudi lepi so bili

S srečanjem otroških in mladinskih bežigrajskih pevskih zborov pa ni bilo še konec vse glasbene kulture. V sredo zvečer je na svoj koncert povabil v Festivalno dvorano pihalni orkester »Godba Bežigrad« z dirigentom Dušanom Nedovičem. Koncert je bil posvečen praznovanju dneva osvobodilne fronte slovenskega naroda in delavskemu prazniku 1. maju. Na istem mestu je bilo kulturno tudi v četrtek zvečer, ko je nastopilo devet odraslih pevskih zborov in manjših vokalnih skupin iz občine Ljubljana-Bežigrad s 170 pevci. Kar precej odraslih pevskih zborov je bilo v letih doslej iz delovnih organizacij. Letos pa se je pokazalo, da jih je nekaj usahnilo in tako je prišlo na srečanje več zborov iz posameznih društev. Največ je mladih, še ne izkušenih, toda prav takšno sodelovanje lahko naredi iz njih vpeljane in klene zore, ki bodo iz leta v leto bogatili kakovost svojega petja in gojili ljubezen do petja sploh.

Zivljenje brez pesmi bi bilo pa res dolgočasno!

Ziva Drole

18. lutkarsko srečanje v Kopru Lutka je tisto osnovno, s čimer (se) igramo

Od 7. do 9. aprila je bilo v Kopru 18. srečanje slovenskih lutkarjev. Sedem izbranih lutkarskih skupin je skozi ljubiteljske lutkovne uprizoritve poskušalo podati prerez slovenskega lutkarskega utripa 1987/88. Izbor je nastal na podlagi ogleda devetindesetih predstav v izvedbi osemindesetih amaterskih lutkovnih skupin. Ni šlo ne po krajevnem ne po tehnološkem niti starostnem ključu, pa tudi dokončno število izbranih predstav ni bilo vnaprej omejeno. Besedo je imela kakovost. Ob dokončnem izboru je nehoti nastala nekakšna simetrija v enakomerni zastopanosti otroških, mladinskih in odraslih skupin ter skupin vzgojiteljic iz vzgojno-varstvenih organizacij.

Na srečanju so se skozi predstave prepletali različni idejni in tehnološki lutkovni pristopi k uprizoritvam, namenjeni različni starostni strukturi gledalcev. Vsaka zmed sedmih predstav je po svoje očarala in tako se je pokazalo, da slovensko lutkarstvo ni vkalupljeno, da vedno znova išče nove poti, čeprav na podlagi tradicije, nikoli pa ne pozabi (in tudi ne sme pozabiti!), da je tisto osnovno, s čimer (se) igra — lutka.

»Zavedam se,« pravi Matija Milčinski, »da izraz, bi ti očaran« nosi v sebi osebne in čustvene pomene; izbor torej ne more biti objektiven, marveč nosi v sebi osebni odnos do lutkovne umetnosti. Ko, in če, se bomo kdaj dogovorili za objektivno ocenjevanje kulture, jo bomo s tem tudi pokopali, zato je po mojem mnenju vsakršno pletenčenje o »objektivnem vrednotenju« navadno sprenevanje.

Jonatan Livingston galeb ter Stara hiša št. 3. Lutkovno gledališče Maribor je pripravilo Tri lutkovne zgodbe. Lutkovna skupina VO Jadviga Golež Maribor-Tezno je zabavala s Piščančkom Pikom. Lutkovno gledališče Ljubljana je gostovalo z igrico Petnajst. Iz osnovne šole Slava Klavara iz Maribora je v Koper prišla lutkovna skupina Hopla s predstavo Fantazija, z Jesenic pa lutkovna skupina Aparabola z Odisejo 2001. Lutkovna skupina dunajskih študentov je nastopila z Malim princem. Predstavili so se tudi mladi lutkarji iz osnovne šole Ivana Roba iz Šempetra pri Novi Gorici, in sicer z igrico Kdo je napravil Vidku srajčico. Lutkovno gledališče Papilu iz Ankarana je za srečanje pripravilo priredbo ruske narodne pravljice Trije medvedi, poimenovali pa so jo Potep. In še lutkarska scena »Lutka-

danje in vsiljevanje lastnega mnenja drugim.«

Letošnje srečanje slovenskih lutkarjev v Kopru je bilo resnično pravo »srečanje«, saj so v dvorani Gledališča Koper na Verdijeve 3 skupaj preživele tri lutkarske dneve. Vse skupine so si ogledale vse predstave, se med seboj spoznavale, si izmenjavale izkušnje takšnega ali drugačnega načina dela z lutkami. Vse tri dneve pa je povezoval tudi t. i. lutkarski kažipot, v katerem je pogovore vodil Matija Milčinski s sodelavcema za likovni in glasbeni del.

ln kdo je nastopil? Lutkovna skupina VVE Bovec se je predstavila z igrico Kako so živali prihajale k babici Zimi po toplo obleko. Lutkar Cveto Sever iz Kranja je prikazal priredbo Janka in Metke. Lutkovna skupina iz Dolnjega Senika na Madžarskem je zaigrala Hišico iz kock avtorice Ele Peroci po priredbi Jožice Roš. Lutkovna skupina Lutke čez cesto iz Kranja je nastopila kar z dvema igricama:

igra-pozorišče« iz Mostarja, ki je nastopila z delom ACIPAKNEVRC Edija Majarona.

Skratka, srečanje je doseglo svoj namen. In če rečemo, da je slovensko lutkarstvo mlado, prav tako lahko rečemo tudi, da je v sedemdesetih letih pokazalo razmah, ki traja še danes. Marsikdaj so bile lutkovne uprizoritve spodbuda manj spodbuda manj konvencionalnemu razmišljanju v gledaliških skupinah. Medtem ko se lutkarstva profesionalno gledališče še danes otepa, se je v ljubiteljskem že zdavnaj udomačilo, in to v vseh svojih razsežnostih: kot vzgojno sredstvo, kot izhodišče estetskega ustvarjanja mladih in seveda kot umetnost, ki je enakovredna in enakopravna vsem drugim umetniškim izrazom in izrazilom. Leto 1971 pa ostaja in bo ostalo nekakšen pomemben mejnik začetkov načrtnega ukvarjanja z lutkami, leto, ko je bilo v Mariboru prvo srečanje lutkovnih skupin Slovenije.

Ziva Drole

Bazovičani na nepozabnem izletu Po sledih prekomorskih brigad

Samo obžalujem lahko, da mi splet okoliščin ni omogočil sodelležbe na skoraj enotedenski »jadranski ekskurziji«, ki so jo konec marca doživeli pevci Tržaškega partizanskega zbora iz Bazovice, njihovi najbližji ter člani tamkajšnje sekcije borčevske organizacije ANPI »Bidovec, Marušič, Miloš, Valenčič«.

Dvestoštirideset se jih je vkrcalo na našo potniško ladjo Slavija I., ki jih je popeljala tja do Črne gore, pa na Vis in Komizo, nazajgrede pa še v Šibenik in v Zadar. Črnogorski partizanski tovariši so jih z avtobusi iz Kotora prepeljali na Cetinje pa še vzdolž svojega primorja tja do albanske meje, Vis so si s svojimi vozili, ki so našla prostor v trupu ladje, ogledali podolgem in počez, iz Šibenika so se odpeljali na ogled slapov Krke... z eno besedo: lepih in dragocenih doživetij, turističnih in človeških, je bilo na pretek.

O vsem so mi pripovedo-

vali po vrnitvi, še polni vtisov. V koprskem Triglavu smo sedli k pogovoru v »štabni« sestavi: dirigent Tržaškega partizanskega zbora Oskar Kjuder, tajnik zbora in operativni organizator izleta Stanko Vodopivec, predsednik sekcije ANPI »Bidovec, Marušič, Miloš, Valenčič« inž. Angel Hafner – nikakor ne zadnji – »naš« Albert Klun, spiritus vsega, kar sodi v domeno ohranjanja in razvijanja prekomorskega duha... in ta bazoviška pot je bila sestavni del teh prizadevanj.

Kajti Slovenci s te in Slovenci z one strani meje, borci

skupnega upora in odpora zoper fašizem se čutijo eno, pa čeprav se danes ta dan ubadajo vsak s svojimi posebnimi skrbmi.

Kdo ste, Bazovičani?

Preden smo, z mislijo in besedo, »ponovili« jadransko pot, smo si malce bolj nadrobno ogledali osebno izkaznico bazoviške slovensko-borčevske organiziranosti.

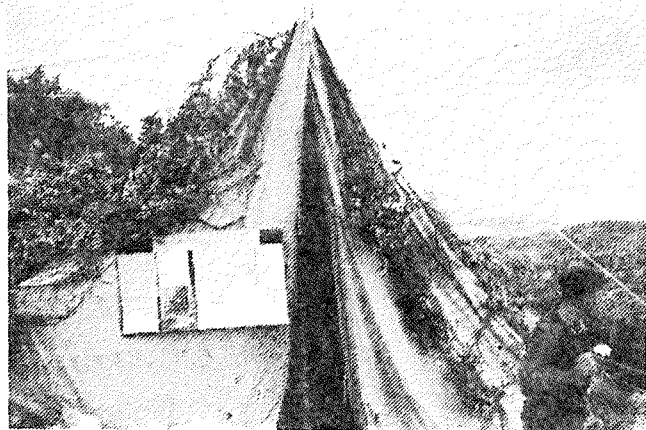
Kaj jih je vodilo k ustanovitvi oziroma obnovitvi sekcije v okviru italijanske borčevske organizacije ANPI (po naše VZPI)?

Besedo je povzel inž. Hafner... Misel se je, hočeš nočeš, vrnila v zgodnji povojni čas, ko so bili naši, slovenski ljudje pod vodstvom svojih borcev v Trstu in na Tržaškem zares krepko razgibani. Tiste dni so, denimo, na tržaškem stadionu k manifestaciji privrženosti slovensko-jugoslovanski »stvari« zbrali prek sto tisoč ljudi. Žal je odhod jugoslovanskih enot iz Trsta sprožil protiofenzivo tamkajšnjih reakcionarnih sil zoper »slovenski komunizem«, kar je imelo za posledico, da so Slovenci na Tržaškem pozneje – in vse do današnjih dni – ostali brez pravic, kakršne imajo v taisti Italiji, denimo, pripadniki frankofonske ali nemške skupnosti.

Slovenci v vsem Primorju in tudi v Trstu ter okolici so postajali zavzeti antifašisti zavoľo fašističnega terorja, ki je v letih predvojne diktature tlačil vse, kar je bilo slovensko. Edini možni odziv je bil – antifašizem. Ta slovenski antifašistični boj se torej ni začel triništiridesetega, ob kapitulaciji, ki je pomenila propad fašističnega »imperija«, ampak že veliko prej, ob prihodu skvadrstov na oblast.

Slovenski borci-antifašisti so dediči kontinuitete tega boja, ki sega od prvega in drugega tržaškega procesa prek narodnoosvobodilnega boja in akcij za osvoboditev Trsta do današnjih dni.

Žal pa ostajajo z občutkom – praznih rok. Do okrnjenja njihove bojne moči je prišlo že ob ukinitvi Zveze primorskih partizanov, kajti izkazalo se je, da jih ANPI, v katero so (mnogi tudi ne) vključeni, ne obravnava tako, kot bi jih morala. Slovencem, denimo, na shodih in proslavah ni do-

Izza štiriinštiridesetega: partizanski šotor na Visu

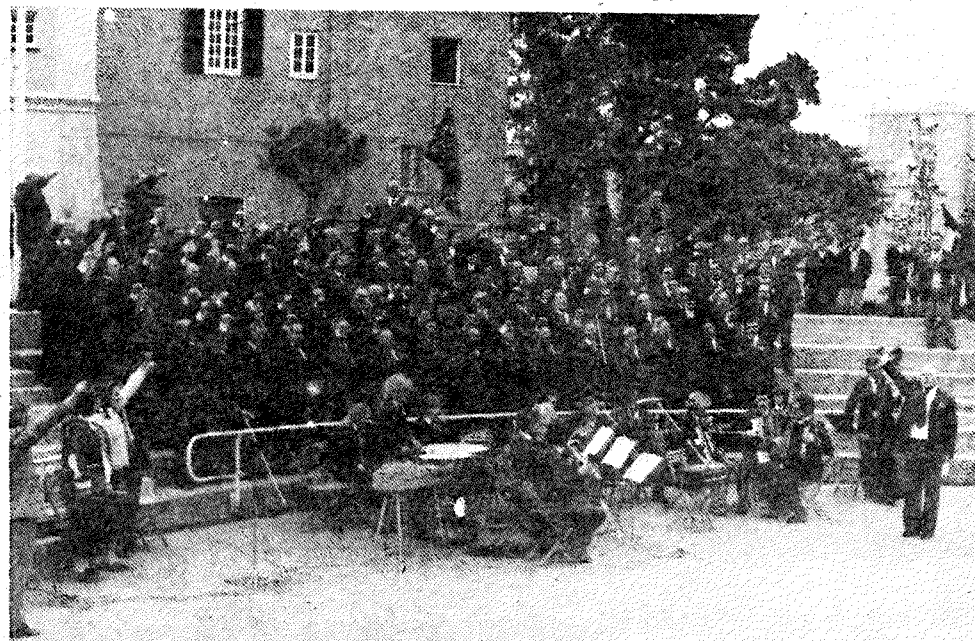
voljeno uporabljati slovenske zastave. Tudi svojega časopisa nimajo. Na proslavah v samem Trstu se ne smejo kazati s titovkami na glavi. ANPI tudi nagovorov v slovenščini ne šteje za primerne. Nedolgo tega sta v zloglasni Rižarni venci v počastitev žrtev polagala dva garibaldinca, slovenskih borcev niso povabili.

Nasploh ima tržaško pokrajinsko vodstvo ANPI do Slovencev celo vrsto zadržkov, zlasti, seveda, proti njihovemu zatrdjevanju, da Četrta armada petinštiridesetega v Trst ni vkorakala kot v italijansko mesto, temveč

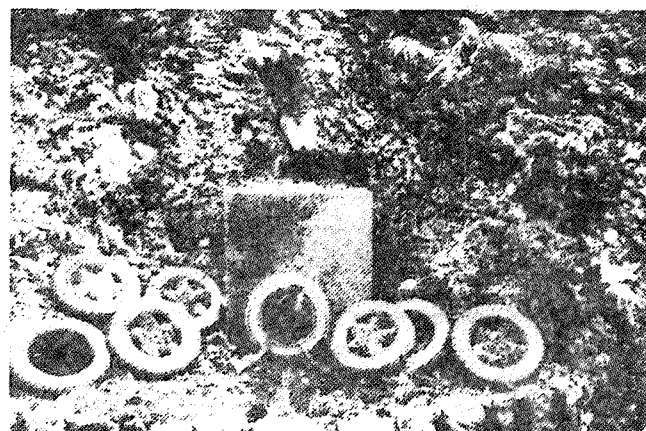
v glavno mesto rajhovske pokrajine, imenovane Adriatisches Küstenland. O tej resnici nočejo v vodstvu ANPI ničesar slišati. Nasprotno: uveljavljajo svojo zasnovo izrazito italijanske nacionalistične organizacije, ki si prizadeva, da bi ne prišlo na dan nič, kar je slovenskega.

In prav temu se skušajo slovensko zavedni borci postaviti po robu z dejavno organiziranostjo, katere temelj bodi zaobljuba, ki pravi: delujmo za uresničevanje členov, ki v italijanski ustavi govorijo o pravicah Slovencev.

»Naš statut,« pojasnuje

Tržaški partizanski pevski zbor v vsej svoji sestavi

Venci v spomin na nekdanje soborce

V ljubljanski narodni galeriji:

Kitajska se predstavi

Kljub številnim gospodarskim stikom in vse bolj natančnemu poznavanju velike vzhodne dežele tisočletne civilizacije, kljub mnogim znanim izrazom njene kulture – od svilnatih slik do slavnega porcelana še slavnějšíh cesarstev, le počasi prodiramo v razumevanje kitajske umetnosti, ki, tako se vsaj zdi Evropejcem, se v stoletjih svojega obstoja le počasi, in navznoter v naddrobnostih, spreminja.

Tem bolj postane človek radoveden ob vedenju, da so na jugoslovanska tla poslali kitajsko razstavo, za katero sami Kitajci menijo, da je izjemna kulturna dediščina in da takšno vrednost (in seveda vrednoto) prvič predstavljajo izven svojih meja.

Dva meseca bo na ogled v Narodni galeriji v Ljubljani del likovne zapuščine kitajskega petnajstega stoletja, iz časa cesarskih dinastij Ming in Qing. Skozi ogled 40 razstavljenih eksponatov si bomo lahko približali čas in skušali prodrati pod površje poetične duše Daljnega vzhoda in tamkajšnjega srednjega veka.

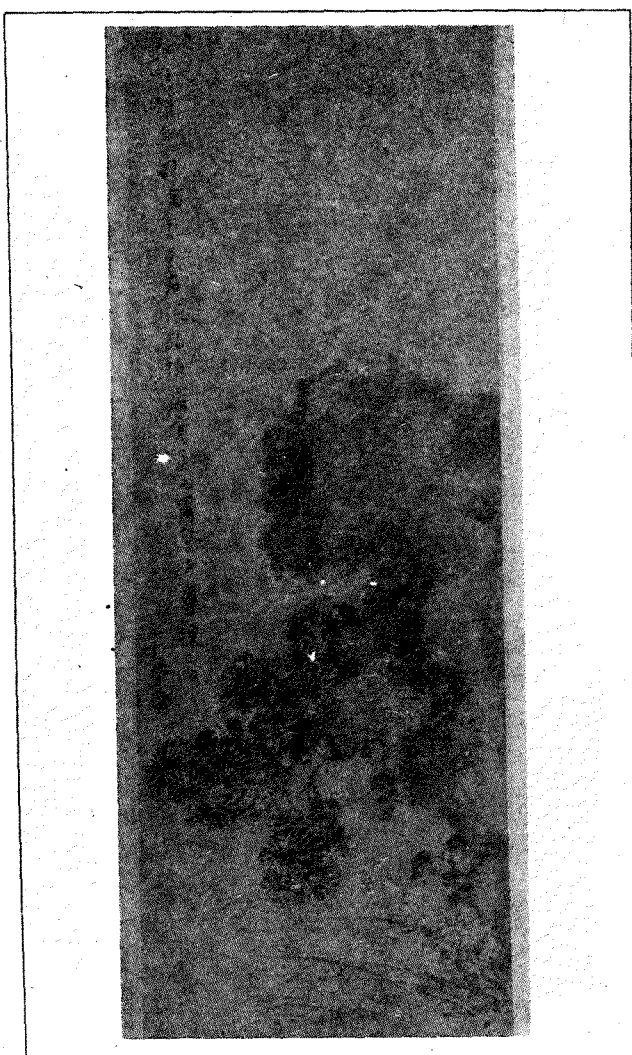
Poleg tega, da gre za iz-

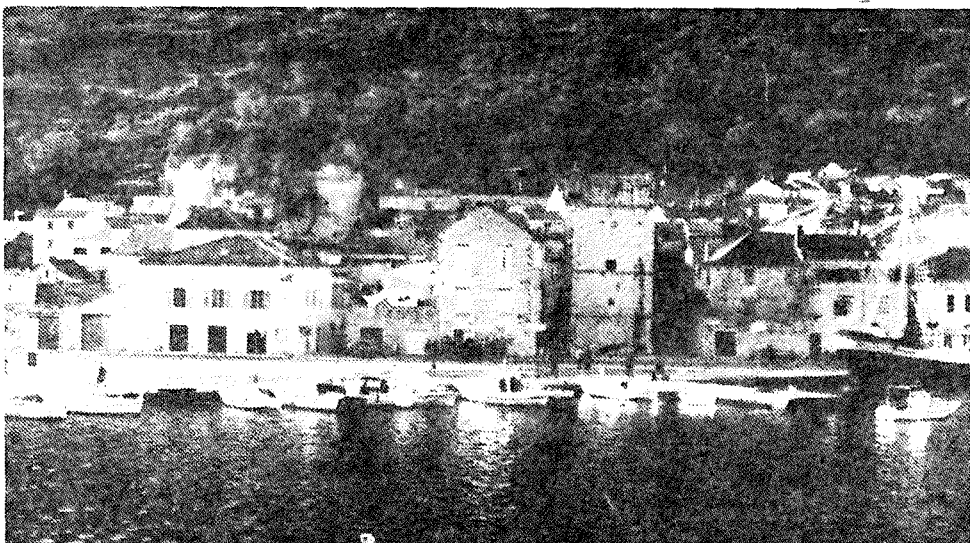
jemno gesto prijateljstva med dvema deželama, nam razstava v Narodni galeriji ponuja pogled v slikarstvo, ki se posveča izpiljenim in poglobljenim uporabam že podedovanih tehnik slikanja, pri čemer se širi tudi obseg estetskih standardov in umetniškega izražanja. Veliko bolj kot v prejšnjih obdobjih se kažejo lokalne posebnosti in več je individualnega v slogih. Oblikovale so se slikarske šole: mesta Suzhou, Xianan, šola osmih mojstrov iz Nanjinga, šola štirih Wangov in Wu Yuna, šola osmih čudakov iz Yangzhoua ter šola nadaljevanja idej slikarjev Zhen Chuana in Zhu Daja.

Upati je, da bo tudi ljubljanska razstava vzbudila pri občinstvu vsaj takšno zanimanje, kakršnega je pred časom zagrebška razstava slavnih keramičnih konjenikov. Za redna in strokovna vodstva po razstavi je poskrbljeno, za boljše razumevanje pa je na voljo tudi spremni katalog. Prireditelji obetajo še vrsto spremnih prireditev na temo Kitajske in to nam vse skupaj napoveduje, da gre za prvo vrstni kulturni dogodek desetletja.

B. Ž. J.

KITAJSKO SLIKARSTVO DINASTIJ MING & QING

Ena izmed luk nepozabnega spomina

inž. Hafner, »zahteva od nas, da še naprej gojimo ideje odpornosti, da se spominjamo dejanj bojujočih se antifašistov in da pišemo zgodovino, kot se je v resnici dogajala. Od tod tudi poimenovanje po naših junakih Bidovcu, Marušiču, Milošu, Valenčiču...«

Jadranska pot kot sestavni del akcije

Pred šestimi leti so bili Bazovičani v južni Italiji ter,

spotoma, še v Dubrovniku, Splitu in na Korčuli. Tokrat so se namenili »podobo« zaokrožiti.

Svoj veliki izlet so zasnovali že lansko jesen, ko se je bilo treba dogovoriti za zadnji možni prosti termin Jugolinijine ladje, ki v dolgomesečni turistični sezoni prevažata tuje turiste vzdolž sredozemskih obal, pa zato od 1. aprila naprej za ekskurzije te vrste ni več na voljo.

»Skok« z Reke jih je popeljal naravnost do Kotora,

kjer so jih v »elitni« sestavi pričakali predstavniki tamkajšnjega občinskega odbora zveze borcev, predsednik, sekretar, pa nekdanji oficir v 3. prekomorski brigadi (prvoborec Veljko Roganović) ter – kot posebnost – njegova žena, nekdanja južnoitalijanska partizanka Esterina Tranquilli, garibaldinka in kasneje borka v 3. prekomorski, za katero vse doslej, celih petinštirideset let, celo Albert Klun ni vedel, kje je.

Doživetje se je vrstilo za doživetjem. Na Cetinju, denimo, kamor so jih v petih Montenegroturistovih avtobusih popeljali prijazni vodiči, jih je pričakala Jelena Martinović, predsednica občinskega odbora zveze borcev, sestra na Korčuli padlega narodnega heroja Nikole Martinovića. Razkazala jim je vse mnoge cetinjske znamenitosti in jih povabila, naj pridejo kdaj koncertirat v to nekdanjo črnogorsko prestolnico. Posebnega spomina vredno je bilo tudi srečanje z Dragico Čelebić, nek-

danjo borko Prve prekomorske brigade, hčerko njenega komandanta.

Po prijetnem večeru v Kotoru, kamor so se vrnili z voznje vse tja do Ulcinja, je sledilo vnovično vkrcanje – in njemu naslednje jutro prihod na Vis, kjer so jih pričakali z godbo, »brigado« mladih ljudi in s stojnicami, nedaleč od spomenika, na katerem so in ostanejo za vselej zapisane slovite Titove besede: »Tujega nočemo, svojega ne damo!«

Program ni dopuščal oddiha. V koloni trinosemdesetih avtomobilov so se odpeljali na Drešvo polje, kjer je bilo njega dni znano partizansko letališče. Dolgoletni bazoviški tajnik Stanko Vodopivec se je s svojimi neusahljimi spomini spet znašel na svojem »terenu«: bil je pripadnik I. letalske eskadrilje – kot radiotehnik, že izza

afriške Benine – in je Vis v tistih nepozabnih dneh neposredno doživel. Tam, na nekdanjem letališču, ki je zdaj le še označeno s spominskim obeležjem, so se spomnili junaške smrti edinega italijanskega letalca v I. eskadrilji NOV Jugoslavije, Luigija Ruggija, ki je 1. marca petinštiridesetega, prav na svoj štirindvajseti rojstni dan, poskušal počasi aterirati, da bi pri tem odvrgetl bombo, ki je ni mogel odvreči med poprejšnjim bojnim poletom, a mu manever ni uspel, tako da se je raztreščil z letalom vred.

Eden vrhuncev viškega dne je bil obisk v Titovi »špilji«, kjer jim je »uro zgodovine« s svojim pripovedovanjem pričaral nekdanji kapitan Galeba, kapetan bojne ladje Ante Klarić-Stipica, zdajšnji sekretar občinskega odbora zveze borcev na otoku.

Nič manjše doživetje ni bil obisk v dvorani Narodnega doma, kjer je takrat, štirinštiridesetega, nastopal pevski zbor Srečka Kosovela pod vodstvom Rada Simonitija – pred Titom in Šubašičem. »Kakšna akustika!« je ves navdušen pripovedoval Oskar Kjuder. Tržaški partizanski pevski zbor je namreč tistega dne zvečer v tej dvorani odpel svoj koncert – in tudi spominu nanj pridaja vzdevek »Nepozabno!«

Seveda tudi Šibenik in Zadar, ki sta sledila – z vsemi ogledi, z vsemi snidenji, z obujenimi spomini in novimi dogovori vred, ne sodita v nikakršno drugo kategorijo, a vsega, kar se je nabralo v popotnih albumih vtisov in spominov, je za takle kratek zapis nemara le preveč.

Morda samo še velika želja: čim prej znova!

Zapisal Viktor Konjar

Pogled na Boko Kotorsko

Na slapovih Krke

Jakopičeva nagrada Francetu Rotarju

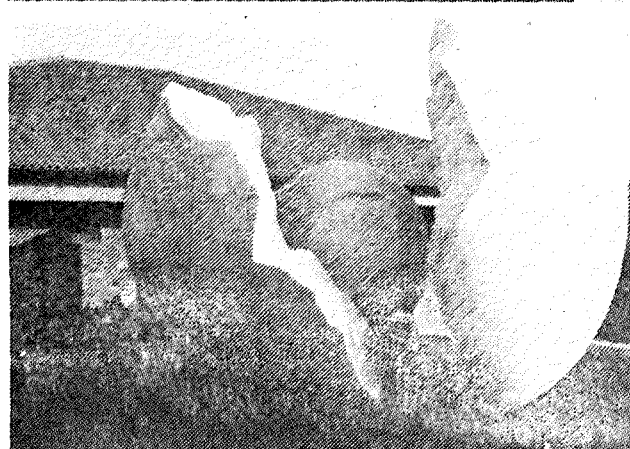
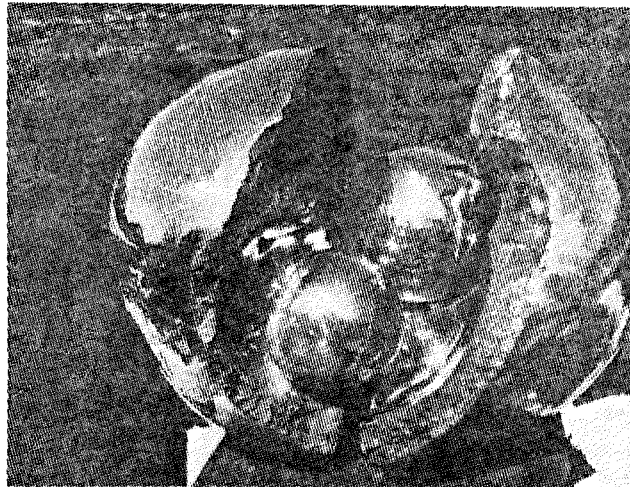
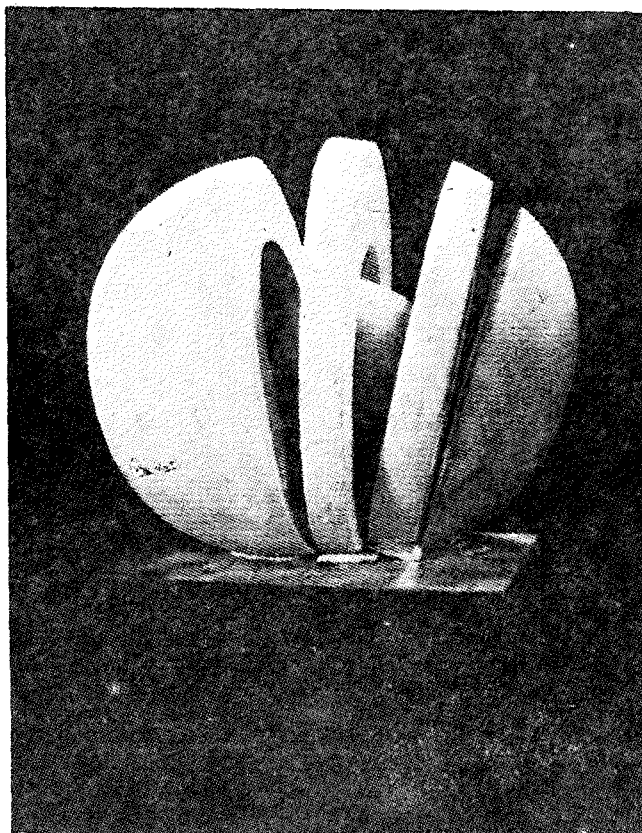
Letošnje najvišje republiško priznanje za likovno ustvarjanje v Sloveniji je prejel medvoški akademski kipar France Rotar. Njegove plastike že desetletja stopajo v našo likovno zavest s svojo čisto formo, ki oplaja nove čiste obline, združuje krogle in včasih ostro zareže »v sredo sadeža« – morda jabolka resnice ali spoznanja.

Krogla, magično geometrijsko telo, planet – vesoljna tvorba, vrača kiparja Rotarja vselej znova k izvirnim vprašanjem o začetku in k vprašanju o jedru stvari. V njeno posodo lahko postavi ves svet, vse vojne, vsa rojstva in vse

katastrofe človeških spoznanj. Zato njegova umetnost nima modnih obdobij larpurlartističnih zunanjih bleščav, ampak ostaja ves čas tektonska, v boju in sodelovanju sredotežnih in sredobežnih sil – enkrat s predznakom upanja in vere, drugič z mračnejšim predznakom nečesa, za človeka neobvladljivega.

Sodeloval je na številnih domačih razstavah in na razstavah v tujini, za kar je prejel tudi številne nagrade – od reškega bienala mladih pa do nagrad v italijanski Padovi ali nagrade Prešernovega sklada.

B. Ž. J.

Kot da se je zgodilo včeraj

O Uranjekovih iz Griž bi se dalo napisati roman

»Srčno rada bi vsakemu mojemu sodelavcu stisnila roko, se zahvalila za vse, kar so zame dobrega storili. Teh prijateljev in delovnih tovarišev je veliko. Ne morem se vsakemu posebej zahvaliti. Pa napišite: Vsem tisočkrat hvala!« pravi na začetku najinega pogovora Marija Uranjek, osemdesetletnica, ki ji let ne bi nihče pripisal.

»Veste, na stara leta si bi strim um s prepisovanjem. Ravno kar sem prepisala pesem Mete Rainerjeve, ki je verjetno najstarejša pesnica v Sloveniji. Njene pesmi za otroke so pravi biseri. Prisluhnite!

Na pamet, kot prava gledališka igralka, pove pesem. Poslušam, občudujem njen spomin, njen prijeten glas.

— Vsako leto me prijateljice obiščejo, me obsujejo s cvetjem. No, letos je malo drugače. Čudim pa se, da ni pionirjev iz Griž. Vsako leto so prišli. Tamkajšnji odred se imenuje po moji sestri Ivanki, prvi talki na Štajerskem. Razočarana sem, zares mi je pri srcu neverjetno težko. No, pa jim jaz pošiljam pozdrave in tisoč poljubčkov...

Tudi pogled na knjižno polico mi veliko pove.

— Čeprav sem le navadna trgovka, službovala sem v različnih krajih, nekaj let pred upokojitvijo sem precej napredovala, z mladih nog pa sem rada v veseli družbi, rada prepevam. Rada berem, rada pletem, rada imam urejeno stanovanje, rada imam obiske starih znancev. Človek mora biti sredi življenja! Tako človek pomisli, da je kljub težavam življenje vendarle lepo. Vseskozi sem bila delavna, tudi pri tolikih letih sem trdno prepričana — delo nas bo izvelo iz težav.

Misel preide na Ivankinega sošolca in prijatelja Karla Destovnika-Kajuha. Pa saj je imela kot skojevka kar lepo število somišljenikov: Blaž Rök-Biba, Janko Vrabčič, Dušan Finžgar-Fidži in drugi.

Marija nosi v sebi toliko energije in vedrega spomina, da bi zmogla napisati knjigo, spet tako živo, da bi je bralec ne mogel odložiti.

Čudovito dekle

— Nisem bila aktivna borka s puško na rami, pove Marija, toda tako ali drugače sem pomagala od vsega začetka. Naša Ivanka, to čudo-

Marija Uranjek

vito dekle in tako mlada, je šla v boj, ne da bi pomislila na lastno življenje. V rodnem kraju Migojnice-Griže so jo imeli radi mladi in stari. Bila je vesele narave, rada je pela, igrala, vso njeno bit je prevevala napredna ideja. In ko se je začel krvavi ples...

Dne 27. julija 1941 je bila s sestro in bratom v Mariboru. Ta dan je imela sestanek s članom Pokrajinskega komiteja Slavkom Šlandrom in inž. Radom Iršičem. Bila je kurirka. Prevzela je nalogo, da odnese partijski material in navodila skupini aktivistov v Krško. Nič ni premišljala, odšla je. Strašna usoda. Aktivka z nevarnim materialom je prišla v roke nemčurja. Alarm. Hajka za aktivisti. Aretacija: devet moških in eno čudovito dekle — Ivanka Uranjek — Zapor, mučenje, zasliševanje. Ponoči se je pripeljal v Krško sam »Gauleiter Uiberreither« iz Maribora, ki je sam vodil zasliševanje. Še isto noč so bili obsojeni na smrt. Učiteljica Ivanka Uranjekova — prva talka na štajerskem.

»Poglejte sliko z obelžjem in gozdarjem, ki je po vojni pokazal množični grob v gozdu pri Dobovi. Prekop je bil nekaj strašnega,« kaže Marija sliko in skuša ostati kar najbolj trdna. V Grižah so se pogumni aktivisti odločili — s doprskim kipom

pred osnovno šolo. Marija odžene žalostne misli. Vzame zvežčič, veselo zrecitira pesmico, ki je kot zuboreči potoček življenja; kakor da hoče potrditi: življenje se nadaljuje v sinovih in vnukih.

— Tudi moja želja je bila postati učiteljica, otroci so mi bili vedno pri srcu. Nisem se poročila, so se pa brat in mlajše sestre.

— Naša skrbna in srčna mati je umrla leta 1939. In potem sem jo jaz kot najstarejša skušala nadomestiti. Bilo je pač tako: starejši smo skrbeli za mlajše. Marijin življenjepis ima sicer začetek v Dittersdorfu, okraj Judenburg, Avstrija; s trebuhom za kruhom je bilo treba, toda ostri smo Slovenci, Jugoslovani. In še: Po aretaciji in ustrelitvi sestre Ivanke leta 1941 sem bila več tednov zaprta. Ker ni bilo dokazov, so me izpustili, ostala pa sem pod stalnim policijskim nadzorstvom in večkrat klicana na zasliševanja zaradi dopi-

Prva talka na Štajerskem: Ivanka Uranjek

sovanja z izgnanimi, zaradi brata in sester, ki so postopoma odhajali v partizane. En brat v Dachau, dva otroka sestre v Buchealdu... Po svobodi? Od decembra leta 1948 kot administrativni manipulant pri Okrajnem magazinu Celje...

Živo pripoveduje tudi o Pepci, eni izmed sester

Uro in pol prepozno...

Kakor vsi Uranjekovi otroci, si je tudi Pepca želela naprej v šole. Tudi ona si je želela postati učiteljica. Torej, iz Uranjekove družine bi bile kar tri učiteljice: danes osemdesetletna Marija, Pe-

pca in prva žrtev — Ivanka. Pepca se je sicer izučila za trgovko. Službovala je v različnih krajih, ob okupaciji pa v trgovini »švabofila«, ki je v kraju prvi izobesil zastavo s kljukastim križem.

— Izdajalec slovenskega naroda! mu je zabrusila.

Kaj vse je morala zaradi tega stavka prestopiti, je težko popisati.

»Najbolj nas je vse v družini hudo prizadelo nečloveško ravnanje do naše Pepce leta 1939, ko je bila naša dobra mama ležala na smrtni

Profesor Stane Terček — zdaj že nekaj let pokojni — je o Ivanki Uranjek zapisal:

Rodila se je 7. aprila 1921 v Grižah pri Žalcu.

Bila je iz rudarske desetčlanske družine. Po osnovni šoli je leta 1932 odšla na gimnazijo v Celje, kjer je tudi maturirala. Njena velika želja je bila, da postane rudarski inženir. Ker pa družina ni imela sredstev, je odšla po maturi leta 1940 k sestri Mariji v Maribor in se vpisala v enoletni učiteljski tečaj.

Marca leta 1941 so v Mariboru zaprli vse šole, zato je prišla domov v Griže in se nato meseca maja javila k učiteljskemu izpitu v Ljubljani, ki ga je opravila s prav dobrim uspehom.

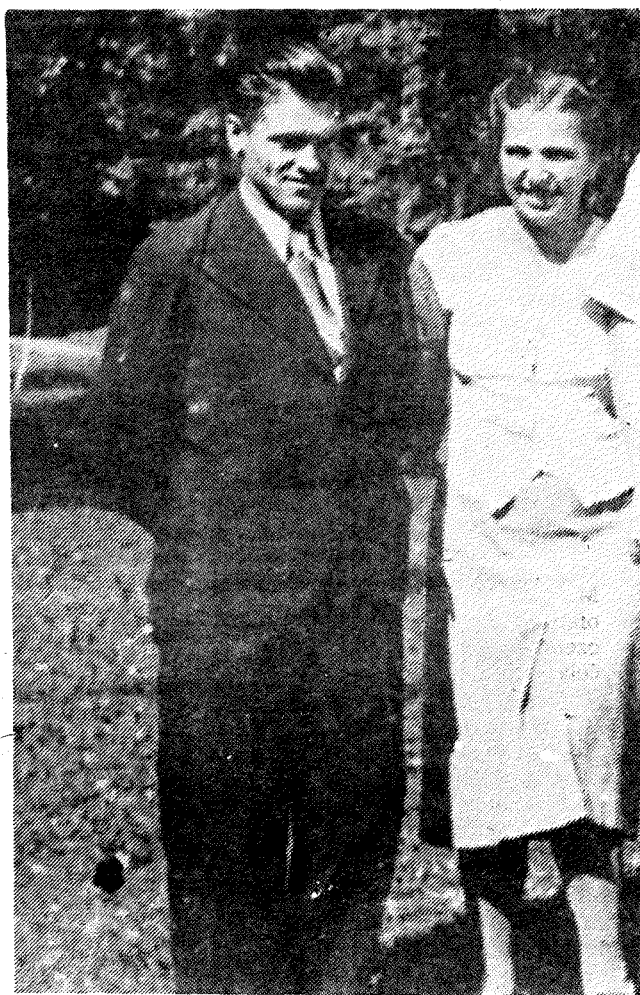
postelji,« z nekakšnim srdom v očeh nadaljuje Marija. »Poslali smo pošto, naj hitro pride domov, ker mama umira. A šef ji je rekel, da bo lahko šla ob sedmih zvečer, ko se lokal zapre, prej pa nikakor ne. Če pa samovoljno odide, jo postavi na cesto. Prišla je seveda prepozno, kajti mama je umrla poldruugo uro prej...«

Ko se je leta 1940 poročila, je odšla z možem Jožetom Uriskom v Topolšico, kjer je bil zaposlen kot mizar. Poročena sta bila samo nekaj mesecev, ko je moral mož k vojakom. Ob okupaciji je bil ujet. Pepca je medtem pomagala njegovi mami v trafiki v Pesjem. Poleg tega je veliko pletla za svoje mlado gospodinjstvo in za partizane.

— Ti pleteš za bandite! ji je zabrusil nek nemčur.

— Ne in ne! Dokazite! se je branila.

Pa so jo kljub temu aretirali

Pepca Uranjek in njen mož Jože Urisek — Trpin, pohorski partizana in žrtvi.

li in zaprli v Stari pisker, z njo pa tudi možovo sestro Anico in mamo. Leta 1942, spomladi, je bil njen mož odpuščen iz ujetništva, a doma ni našel nikogar. Šel je v Celje protestirat, pa so še njega zaprli. Na njegovo dokazovanje, da se je ravnokar vrnil iz ujetništva, so vse izpustili. Vendar ne za dolgo. Čez nekaj mesecev sta prejela tajno obvestilo, da jih nameravajo zopet aretirati in naj se raji umakneta v partizane. Oddala sta svojega osemnajst mesecev starega sinka Mitja v varstvo k sestri Eli, ki je pozneje tudi šla v partizane.

Policija je Pepco in moža Jožeta res hotela presenetiti, pa sta onadva presenetila policiste in gestapovce. Po skrivnih poteh sta našla Pohorski bataljon, borila sta se rama ob rami za Mitjo, za svobodo domovine. Leta 1943, 8. januarja, sta kot pogumna borca v bitki z mnogimi premočnim sovražnikom padla pri Treh žeblih na Pohorju. Jožovo mamo in sestro so spet zaprli in poslali v taborišče, odkoder se je vr-

nila samo sestra, mama pa je tam umrla.

Kako sta Pepca in mož Jože živela v partizanih, je natančneje opisano v knjigi Franceta Filipčiča »Pohorski bataljon«.

Njun sin Mitja se staršev prav nič ne spominja, a kraj, kjer sta starša častno izkrmavala, s svojo družino pogosto obišče, prižge dve sveči in položi šopek najlepšega cvetja.

»Kakor da se je včeraj zgodilo, tako živi so v meni spomini,« dahne osemdesetletna Marija. Včasih imam nek čuden občutek, da so se vsi vrnili, napolnili to moje enosobno stanovanje, da prepevamo, se veselimo, kakor davno davno, čeprav revni, žalosti nismo poznali. Vedeli in zavedali pa smo se, kaj pomeni kos kruha.

Ob slovesu osemdesetletna Marija še krepko stisne roko. Zagotovo bo v svojem lepo urejenem stanovanju spet kaj mladostnega napisala, si zapela. In šla na grobove v Krškem, na Pohorje...

Drago Kumer

Ob smrti kapetana bojne ladje

Rado Saje se je rodil v Novem mestu 18. septembra 1912. leta. Končal je gimnazijo in nato bil sprejet v Pomorsko vojno akademijo, v VIII. klaso, v Dubrovniku. V mornarici se je specializiral v torpednem orožju in v podmorničarstvu. V predvojni jugoslovanski mornarici je bil vkrcan na torpedovkah in podmornicah, ob okupaciji na podmornici »Nebojša«. Z njo šel na operativne naloge v Jadran, vendar so jo po nekaj dneh poklicali nazaj v Boko Kotorsko.

Med vojno je bil interniran v Gonarsu in Padovi, kjer je takoj pristopil v OF v organizirano skupino pomorščakov z neuradnim imenom »Jadran«. Nato je bil še interniran v Boko Kotorsko, v Prevlako. Od tod je oktobra 1944 uspel stopiti v NOB. Od 6. no-

vembra 1944 je bil v Mornariški postaji Boka referent za zvezo in orožje.

Skupaj s komandantom potniške ladje Cetinje so ga določili, naj organizira varno plovbo (bilo je še veliko min v samem zalivu) po bokeljskem zalivu. 10. decembra 1944, ko se je zaradi navedene naloge vkrcal na Cetinje in sta skupaj

s komandantom odrejevala varno plovbo, je približno dve milj od Tivta pod ladjo eksplodirala ena izmed 37 elektromagnetnih min. Na ladji je bilo okoli 150 potnikov. Zaradi slabega in mrzlega vremena so bili skoraj vsi potniki v notranjosti ladje, Saje in komandant, pa sta bila na komandnem mostu. Ladja je plula po isti poti kakor prejšnji dan. Močna eksplozija je popolnoma razkosala ladjo in komandni most, kjer so bili Saje in komandant, krmar in neko dekle. Vrglo jih je približno 150 metrov. Vsega skupaj se je rešilo 7 ljudi. V polzavesti je Saje plaval in bobil potnike v vodi — sam pa ni tedaj vedel, kako je težko ranjen. Stopalo leve noge je bilo pri skočnem sklepu presekano in je viselo na zunanji mišici in na goli nožni kosti. Kmalu po nesreči so prispeli razni čolni in odpeljali žive v voj-

no bolnišnico Meljine, kjer so mu hoteli amputirati nogo. Saje tega ni dovolil, noga pa mu je vse do zadnje-

ga — čeprav ne popolnoma uporabna — služila. Po desetmesečnem zdravljenju se je ponovno vrnil v mornarico. Bil je referent za mornariško šolstvo v šolskem centru v Divuljah, nato razredni starešina v 1. klasi Vojno mornarske akademije, nato je predaval matematiko in astronomsko navigacijo ter napisal debelo knjigo o teoriji verjetnosti in napak, kar je bila novost ne samo v sedanjí akademiji, temveč tudi v nekdanji.

Kot izrazito nadarjen za tehnična dela je leta 1952 postal načelnik tehniškega biroja mornarice, nato je nadaljeval kariero kot načelnik različnih tehniških ustanov mornarice do najvišje v Zagrebu, kjer je postal general. Leta 1968 je bil upokojen kot kapetan bojne ladje. Tudi po upokojitvi je bil še naprej povezan s svojo zadnjo tehniško ustanovo. Poleg redne

dolžnosti je bil tudi v komisijskih za nakup in izpopolnjevanje torpedne in podmorniške oborožitve.

Rado Saje je bil znan po svoji pravičnosti. Vedno je bil pripravljen pomagati vsem, ki se jim je godila krivica — tudi nadrejenih se ni bal in je vsakemu povedal v obraz svoje mnenje.

V zahvalo za vse, kar je prispeval v armadi in družbi, sta ob zadnjem slovesu v Zagrebu in Novem mestu govorila njegov gojenec iz 1. klase, ravnatelj Brodarskega inštituta, general major dr. prof. dipl. inž. Vukašin Kristić in njegov tovariš iz mornarice kapetan fregate Slavko Kavšek. Odšel je vzoren oficir, oče, soprog in ded, ki je s srcem vzgojil veliko generacij odličnih pomorcev in strokovno delal v pomembnih vojaških tehniških oddelkih.

Jože Pretnar

Tudi majhna iznajdljivost je lahko rešila življenje

Mineva štirinajstdeset let, kar smo se prebijali skozi zadnjo zimo v času okupacije leta 1944/45. Mnogo zanimivih dogodkov in doživljanj iz tega obdobja je že šlo v pozabo, ker niso bili zabeleženi, živi pomniki pa umirajo in svoje spomine odnašajo s seboj v trajno pozabo. Sem skoraj poslednja v naši vasi, ki se še spominjam nekaterih dogodkov iz takratnih dni.

V času, iz katerega opisujem svoj dogodek, sem bila dekle šestnajstih let, toda dolžnosti in nalog, ki so mi bile zaupane, sem se zavedala v polni meri.

Bilo je konec leta 1944, in mi smo skoraj že bili na osvobojenem ozemlju. Vpadli in hajke sovražnika so bili zelo pogosti, zato je tudi naša slovenska partizanska šola na Henini, ki je delovala od poletja dalje, morala za nekaj časa prekiniti s poukom. Močnejša sovražnikova ofenziva na osvobojeno ozemlje Jurkloštra se je pričela 10. decembra 1944. Nemci, pomešani z ustaši, so se utaborili v jurkloštrski graščini. Naše partizansko vodstvo se je moralo ob sovražnikovi premoči začasno umakniti v višje ležeče vasi ce nad dolino Gračnice, Nemci z ustaši pa so neprestano patrolirali na vse strani in stikali po hlevih in kmečkih shrambah in odnašali vse, kar jim je prišlo pod roke.

Nekako sredi decembra (točnega datuma se že ne spominjam) je v vasi Kremen taborila neka četa II. bataljona Kozjanskega oddela. Komandir čete je bil obveščen o premiku močne sovražnikove izvidnice, ki se je pomikala iz graščine v Jurkloštru po Lahovem grabnu proti Henini. Naši borci so jih pričakali v zasedi in

okrog 10. ure dopoldan so zaropotale strojnice in puške naših borcev. To je sovražnika zelo presenetilo, saj tolike premoči z obeh pobočij soteske Lahovnice ni pričakoval. Zato se je brez vsakega večjega upora jadno umaknil na izhodišče v graščino. Naši borci so šli za njimi do Pompetove kmetije in se zatem razporežili vračati nazaj. Mislili so, da so opravili za tisti dan.

S kolesom do prvih partizanov

Tudi vaščani Henine smo po končanem streljanju menili, da bomo vsaj preostali del dneva preživeli brez hude napetosti za življenje nas in borcev. Toda nismo še do dobre sedli h kosilu, ko se je zopet oglasila strojnica. Planila sem k oknu in zagledala premikajočo se kolono po cesti od gostilne na »Gmajni« proti Polani. V istem hipu sem zaslišala nevarnost. Ker je bil zunaj precej oster mrz, sem mimogrede pograbila še toplejšo jopico, si jo v naglici oblekla, stekla v dvorano po kolo in se že odpeljala po cesti proti Jurkloštru. Tu je le nekaj trenutkov pred tem prenehalo stre-

ljanje. Že pod Jerebovo domačijo sem srečala skupino borcev, ki so se veseli vračali po uspešno opravljeni nalogi. V naglici sem povedala, da se že z druge strani približuje sovražna kolona, ki gre iz Razbora preko Sel in je že v Polani. Skupini, ki sem ji to sporočila, je poveljeval komandir čete Franc Ogo-reve, doma nekje z Bizeljskega. Rekel mi je, naj se naglo peljem dalje po cesti do druge skupine, ki jo vodi komandant bataljona. Res sem jih kmalu srečala in povedala, kaj se dogaja. Komandant me je poslal nazaj, da prenesem njegovo povelje komandirju čete, da naj zasede položaje desno na hribu. Tako sem tudi storila in zatem, kolikor je še bilo v mojih močeh, hitro s kolesom odhitela proti domu. Komaj sem uspela odložiti kolo na zakriti prostor in skočiti v hišo, že je bil za mano vojak, ki je bil v predhodnici kolone, ki se je pomikala sem od šole proti vasi. Vprašal me je v spakedrani govorici, kje so banditi. Ker sem tudi jaz malo klatila nemško, sem na vse pretege trdila, da mi sploh nimamo pojma, kje da so, če sploh so še v tej okolici.

Medtem pa se je zunaj že začelo pokanje, ker so naši borci že zaustavljali pomikajočo se sovražnikovo kolono. Prestrašena sem za hip pogledala skozi okno in na cesti zagledala kmeta Franka Polaka iz Sel z vozom, naloženim s strelivom. V tistem trenutku sem tudi opazila, da je že do-

bil ukaz, da voz obrne nazaj proti izhodišču, da bi med bojem ne prišlo do eksplozije. Naši borci so imeli boljše položaj in so pogumno jursali in brez lastnih izgub pregnali napadalce prek Sel nazaj v dolino proti Bregu.

Kmet Polak je kasneje povedal, kako surovo so ga prisilili, da je moral Nemcem voziti strelivo in koliko strahu je preživel tisti čas, ko je moral biti v križnem ognju s polnim vozom streliva. Vendar je imel srečo v nesre-

Spoštovani tovariš urednik!

S Kozjanskega je zelo malo prispevkov, objavljenih v TV-15, kar je pač odraz dopisništva in drugih sodelavcev s tega območja. Ne spominjamo se, da bi se kaj zabeležilo o našem Jurkloštru, v katerem so se proti koncu II. svetovne vojne dogajali dogodki, pomembni za narodnoosvobodilno gibanje na Štajerskem.

Združanje borcev NOV Jurklošter

či, da je ta dogodek preživel brez večjih posledic.

Ta dan se je torej kljub resni napetosti srečno končal za vse nas, za borce in ljudi po teh vasicah in okoliških osamljenih kmetijah. Sovražnikov pohod z obeh strani je bil uspešno odbit. Kakor vedno sem tudi tokrat občutila veliko notranje zadovoljstvo, da sem s hitrim prenosom obvestila prepričala sovražniku nameravane represalije in stikanje po hlevih in shrambah že itak osiromašenih ljudi po vasi, prav gotovo pa je bilo s to hitro intervencijo rešenih nekaj človeških življenj.

nov povesen fižol za trganje, sem zaslišala srdit pasji lajež iz sosednje vasi Polana. Postal sem pozorna in kmalu opazila na gričku nad šolo, kjer se je takrat še bohotilo orjaško kostanjevo drevo, da tam stoji bele postave s puškami v rokah. Takoj sem se zavedla, da je to vojaška straža in da so v vasi Polana nemški vojaki. Odnosala sem fižol v hišo in povedala, kaj se dogaja zunaj. Opazovala sem skozi okno premikajočo se postavo v belih oblekah. Stopila sem pred hišo in bila pozorna na vsako spremembo v okolici, seveda pa je tudi straža z grička opazovala vsak premik v naši vasi in njeni okolici.

Po nekaj trenutkih opazovanja pred hišo zagledam dva partizana, ki sta prišla po gazi iz Kremena; namenjena sta bila proti šoli in morda naprej v Polano. Takoj sem ju poklicala in opozorila na nevarnost, ki jo do-

tedaj še nista ugledala. Urno sta jo ubrala v povsem drugo smer proti gozdu, kjer nista bila več na vidiku nemški straži. Toda, nesreča. Vse to so Nemci z daljnogledom opazovali in verjetno imeli oba partizana na muhi vso pot proti naši vasi. Predvidevali so, da bosta prišla na krajšo razdaljo. To bi se bilo tudi zgodilo, če bi ju jaz ne opozorila na nevarnost. Tako sta se srečno umaknila, toda ko sta partizana Nemcem izginila izpred oči, so ti v diru prihrumeli v našo vas in spraševali po dveh banditih, ki sta govorila z eno malo punčaro. Ker sem nekaj takega predvidevala, sem se hitro preoblekla, še preden so bili zasledovalci pred hišo. Tako sem se veliko lažje izmikala, da to nikakor nisem bila jaz. Hoteli so me na vsak način prisiliti, da sem jaz tista, ki sem govorila s partizanoma. Posebno eden izmed nemških vojakov je bil zelo razjarjen in kričal name: »Wir müssen diese kleine Mädel finden und fertik!«...

Zelo sem bila v strahu, če me bodo odkrili in ugotovili, da sem bila to jaz. Kaj bodo v tem primeru naredili z menoj – bo smrt ali lager? Nikamor se nisem smela premakniti, vojaki pa so spraševali pri sosedih, če je ta dogodek kdo videl, če sem le bila to jaz, ki sem govorila s partizanoma in kam, v katero smer, sta partizana odšla. Nihče od sosedov ni ničesar videl in nihče ničesar izdal, pa če ravno je gotovo kdo dogodek opazoval. Bili smo vsi eno.

Takrat se je zadeva še enkrat srečno končala z dobro izpeljano zvijačo, v meni pa je bilo polno radosti, da sem s tem dejanjem rešila dvoje mladih življenj. To mi je vplivalo tudi novega poguma za nadaljnje akcije v mladinskih obveščevalnih nalogah. **Fanika Kozmus-Volvšek**

Naj pojasnim svojo akcijo

K navedbam v knjigi Prlekija 1941 do 1945

V založbi Borec je leta 1987 izšla knjiga Prlekija 1941-1945. Avtor knjige Drago Novak je na strani 122 zapisal: »V teh dneh je dijakinja ptujske gimnazije Milena Habjanič napisala letak pri Veliki Nedelji in na njem očrnila okupatorja.«¹⁵³

Zapis je nedvomno povzet iz knjige Skozi viharje v lepšo bodočnost, ker se Drago Novak tudi sklicuje nanjo (glej opombo pod 153). V tej knjigi je pisec krajšega sestavka, Franc Kajnc-Izidor iz Velike Nedelje, na 240 strani smiselno isto zabeležil: »Edina manifestacija proti okupatorju leta 1941 je bil z roko napisan letak in obešen pri cerkvi v Veliki Nedelji. Baje ga je napisala Milica Habjanič.

Bivši dijaki ptujske gimnazije v Veliki Nedelji in še nekateri drugi mladinci so sovražili okupatorja in to sovraštvo vzbujali tudi pri drugih domačinih.«

Pisca omenjata isto akcijo, a sta jo oba napačno predstavila. Franc Kajnc omenja le letak in za domnevo, kdo ga je napisal, razloži, da so takrat predvsem dijaki ptujske gimnazije v tem kraju ntili sovraštvo do okupatorja. Odtod je netočnost verjetno povzel Drago Novak, ki je Habjaničevo enostavno napravil za ptujsko gimnazijko, ki je »napisala letak pri cerkvi pri Veliki Nedelji...«

Ker menim, da ima zapis te akcije iz časa okupacije zgodovinskega značaja za kraj, kjer se je zgodila, saj gre za rano iskro odpora, predstavljam okoliščine, ki so privedle do akcije in jo predstavljam tako, kakšna je v resnici bila.

Ob okupaciji sem bila stara dobrih petnajst let in sem končala osnovno šolo pri Veliki Nedelji, sicer pa sem živel v hribovski vasi Šardine pri starem očetu. V njegovi družini sem se brez velikih in vzgojno pretehtanih besed učila živeti ob delu in zgledih, hoditi zavrano in s ponosom po rodni, čeprav revni zemlji. Tu sem s svojo teto ob zimskih večerih pri priviti petrolejki brala knjige iz velikonedeljske knjižnice, poleti na paši, pa spotoma, ko sem hodila po vodo v oddaljen gozdni studenec. Branje ob težkem delu, ki sem ga že kot otrok okusila, je bilo moja omama, razvedrilo in učenje.

Zasedba Jugoslavije je bi-

la tudi v našem kraju pretresljivo dejanje, ki smo ga občutili mladi in stari. Siromašni ljudje, bajtarji in viničarji, ki so kratek čas sicer verjeli Hitlerjevemu zavajanju, da jim bo prinesel bel kruh, so že v prvih dneh po vpadu spoznali njegove uničujoče namene. Komaj se je nemška vojska vgnezdila, že je začel delovati red velikega rajha. Prgnali so naše najboljše učitelje, duhovnika, no, tudi trgovca, ki jih nista pričakala z glasno hvalnico. Ljudje so prestrašeni šepetali:

»Pa so rekli, da bodo udarili po bogatih.«

Bogati pa so se počutili varne pod plaščem nacistične oblasti in so samopašno

pomagali ustvarjati novi red.

»Kaj nas še čaka?« so ugibali domačini, ko so njihove otroke začeli učiti nemški učitelji nemško himno namesto znanja.

»Z Nemci ni šale. Treba se je pritajiti,« so se bali ljudje in drug drugega svarili, ko so po Evropi zmagovito odmevali nemški škornji.

»Knjižnico so zaprli,« sem ugotovila majske nedelje, ko sem hotela vrniti izposojene knjige.

»Slovenske knjige nam bodo pobrali tudi po domovih,« je vedela sestrčna Nežika, šiviljska vajenka.

»Ne, to pa ne,« se je uprlo v meni. Odpeljali so učitelje, za katerimi smo jokali, pa naj bi nam pobrali še knjige, pisane v materinem jeziku? Nazadnje še govoriti ne bomo smeli v rodnem jeziku, ne peti slovenskih pesmi. To vendar ne gre – vdano trpeti! Jeza in sovraštvo, ki ga je okupator s svojimi dejanji sam izzval proti sebi, sta v meni sejala uporne misli, ki so me pripeljale do javno izražene odpora.

Domislila sem akcijo in jo tudi izvedla. Z gimnazijci ptujske gimnazije nisem imela nobenih stikov. V hiši svoje babice v Viščanskem vrhu sva s Kristo Kovačec, od mene nekaj let starejšo mladinko, skozi dva tedna skrivaj pisali lističe s protinemškimi izreki in s svojimi jednatimi zahtevami ter barvale jugoslovanske zastave. Građiva je bilo precejšen kupček. Sobotno noč sem šla z njim sama na pot k Veliki Nedelji, ker se je Krista zbala. Strah je bilo tudi mene. Bolj kot Nemcem sem se bala teme, senc in šumov ter še kdovečesa ponoči v gozdu, a do velikonedelj-

skega trga sem po uro dolgi poti vseeno prišla. Drobne letake in zastavice sem raztrosila pred cerkvijo, trgovino in šolo, na električni drog sredi trga pa sem privezala večji letak z napisom: »Hočemo svoje učitelje nazaj, hočemo svoje knjige,« na drugo stran droga pa jugoslovansko zastavo.

Trosilna akcija je pri krajanah, ki so prišli v nedeljo k rani maši, zbudila presenečenje s privoščljivostjo Nemcem, pa tudi prigovore k drznosti akcije, krajevna nemška oblast pa je po zaslugi farovške dekle takoj zvedela za ime storilca. Dekla me je namreč iz župnišča videla, ko sem se po polnoči vračala od cerkve proti domu. To je prijavila na žandarmerijski postaji takoj po jutranjem odkritju nočne akcije.

Slovenski orožnik Čurda je slišal ovadbo, pa je nemudoma odšel v cerkev in pred mašo prestregel mojega starega očeta. Povedal mu je o prijavi ter svetoval, naj se takoj obrne domov in me skuša kako obvarovati pred aretacijo. Stari oče je to storil. Ko je brez maše zasopel prišel domov, me je z »beži, beži kamor veš« enostavno spodil od doma. Po skrivanju na prostem in napornih poteh sem s pomočjo tete Marije Habjanič, ki je službovala na Zdolah nad Krškimi, pobegnila v Zagreb, v glavno mesto takratne Nezavisne države Hrvatske. Od tu sem odšla s transportom Rdčega križa v Ljubljano. V mestu, ki so ga okupirali Italijani, sem še istega leta dobila stik s sodelavci Osvobodilne fronte in začela sodelovati v narodnoosvobodilnem boju.

Milice Habjanič-Pungerčar

Razstava v Rušah – prispevek k poznavanju NOB

Pomembno vlogo pri podružbljanju revolucionarnih izročil ima muzej NOB v Rušah, kjer je sedaj odprta razstava Po pomnikih NOB naše občine in razstava tiska. Razstavo si je doslej ogledalo 45 večjih skupin več kot 2.600 obiskovalci (občani, osnovne šole, šole usmerjenega izobraževanja iz ruske in drugih mariborskih občin – iz Slovenske Bistrice, Ptuj, Ormoža, pedagoške fakultete v Mariboru, obč. in mestne DPO, zbor kurirjev Štajerske, aktivisti Okrožne-

Razstavo si je v muzeju NOB v Rušah doslej ogledalo izredno veliko obiskovalcev. Na sliki: ena izmed skupin pred vhom muzej.

ga odbora OF za Mariborsko okrožje, med njimi Sergej Kraigher in Lidija Šentjurc itd.) Vsaki skupini je zagotovljena razlaga, ki jo ljubiteljsko in požrtvovalno opravljajo Milena in Maks Gašparič ter prof. Genica Pen.

S takim številom obiskovalcev in tako celovito ter kakovostno razlago bi bil zagotovo zadovoljen vsak poklicni muzej.

V ruski občini izredno izstopa tudi delo razlagalcev zgodovine NOB in lastnih spominov, pohodne »ure zgodovine,« v zadnjem času pa tudi predavanja z diapozitivi.

Ivan Bučak

V Kropi ni bilo filmske predstave, ustrelili pa so deset talcev

Nacistični propagandni urad na Bledu je obvestil prebivalce Kroe, da bodo 13. aprila 1943. leta prikazali filmsko predstavo. Komandir Jelovške čete Gregorčičevega bataljona Oto Vrhunc-Blaž Ostrovrhar je zvedel, da nemške patrulje in zasede vedno zavarjujejo vozilo, ki prevaža kinoaparaturu. Zato je postavil dve zasedi. Prvo na Brezovškem polju nad mostom pri križišču cest Kopra-Kamna gorica-Podnart, kjer je že bivša jugoslovanska vojska izkopal strelske jarke. Med borci v zasedi sta bila mitraljezca Janez Lušina-Mali iz Držgo in domačin Tone Staroverski-Miloš, Tone Gosar-Marko iz Škofje Loke in drugi.

Druga skupina borcev je čakala Na jami v Kropi. Ni jih bilo veliko, le okoli šest, med njimi Francelj Staroverski in pionir Janez Zupan-Vanček, po domače Čačmanov iz Kroe. Naj omenim, da so prvo nemško kinoaparaturu borci Selške čete začeli pod Jarmovim klancem že junija 1942. leta. In seveda tudi avtomobil, s katerim so jo hoteli pripeljati v Kropo.

Zjutraj 13. aprila 1943 so borci Jelovške čete poklicali Vančka. Le-ta je partizanski zasedi prinesel hrano, nato pa šel naprej po cesti ogledovat, kdaj bodo pripeljali kinoaparaturu. Čim je zagledal voz s konjem in voznika Jaka Božiča, je to sporočil zasedi. Borci so pritekli na cesto, sneli aparaturo in jo na Srednjem mlinu razbili. Približno ob tem času je do križišča prispela orožniška patrulja iz Kamne gorice. Kaj se je potem zgodilo, zvezo iz poročila, ki ga je napisal orožniški kapetan Berger:

»Patrulja orožniške postaje Kamna gorica, ki je štela šest mož, je 13. aprila 1943 na poti v Kropo padla v zasedo, ki jo je zelo dobro pripravila neka po številu in oborožitvi

mного močnejša uporniška skupina.

Patrulja je imela med skoraj polurnim bojem dva mrtva. Padla sta orožniška podnarednika Otto Rietzler in Franc Stängel.

Bandi se namera ni povsem posrečila, predvsem zaradi ravnanja patrulje.

Čeprav so banditi zasedli s strojnimi in s strelci obe pobočji ob mestu zasede, je bilo delovanje manj učinkovito, ker se je patrulja razporedila zelo razvlečeno. Orož-

niki so bili med seboj oddaljeni 20 do 30 metrov. Patrulja se tudi ni pomikala po ognju izpostavljeni cesti, temveč po gozdnatem pobočju na strani ceste...«

Talci za maščevanje

Na torek, 19. aprila 1943, so policisti iz begunjskih zaporov pripeljali deset zapornikov in jih postrelili na že omenjenem križišču. To so bili: 21-letni Franc Demšar iz Martinj vrha v Selški dolini; 19-letni Marjan Fajfar iz Lajš, 19-letni Karel Jakelj s Hrušice pri Jesenicah, 18-letni Franc Langerholc iz Zdobja, 34-letni Janez Močnik iz Žiganje vasi pri Trziču, 48-letni Peter Mali z Golnika, Alojz Nastran iz Martinj vrha, ki še ni bil star 18 let, 27-letni Franc Nartnik iz Puštal pri Škofji Loki, 39-letni Anton Rebolj iz Zaloga in 23-letni Franc Prosen iz Kranja.

Devetdesetletna Angela Dobre iz Spodnje Dobre je doživela pretresljivo usmrtno deseti fantov. Nemci so jo po dogodku zaprli v psihiatrično bolnišnico. (foto: J. Vidic)

Spomin na šesti april

Minilo je že nekaj mesecev, kar smo se preselili iz Maribora v Zibiko, kjer sva oba z možem imela sorodnike. V Mariboru je bil mož nastavljen kot profesor-slavist na realni gimnaziji. Ker je bil bolan in že eno leto na bolniškem dopustu, mu po takratnem zakonu niso podaljšali dopusta, ampak je prejel konec nov. 1940 odločbo o odpustitvi. Ker je bil komaj štiri leta v službi in še suplent, mu tudi ni pripadala nikakršna pokojnina ali odpravnina. Imela sva dva majhna otroka in vsi štirje smo živeli pri sorodnikih. Pohoštvo smo imeli spravljeno na podstrešju hiše, kjer smo prej stanovali, na Čopovi 21. Le tedenski časopis nas je obveščal o strahotah, ko so pretresale Evropo. V zraku je viselo nekaj neznanega, nekaj grozečega, kar se je vedno bolj bližalo. Zato sva z možem sklenila, da bo treba v Maribor in prinesiti nekaj stvari s podstrešja.

5. aprila sem se v trdi temi šla od doma, saj je bila pot dolgo dobro uro. V Mariboru sem napolnila dva kovčka z različnimi stvarmi. Na postaji naj bi me čakal brat z vozom, do železniške postaje ni bilo daleč. Sama sem nameravala na vlak, ki je že vsa leta vozil okrog 14. ure. Ko sem pri blagajni kupovala vojni listek, mi uslužbenec mirno reče, da moram imeti policijsko dovoljenje. Začuden ga pogledam, hočem mu pojasnjevati, da moram na vlak, da imam doma bolnega moža, dva majhna otroka... A sem videla, da ga to ne zanima. Samo to je še rekel, da to dovoljenje doblim na magistratu. Kaj sem hotela! Napotila sem se s kovčkoma na magistrat, kjer sem zvedela, da bodo začeli deliti dovoljenja ob 16. uri. Šla sem zopet na Čopovo 21, kjer sem na podstrešju odložila kovčka. Svojim nekdanjim sostanovalcem sem požejala svojo hudo stisko. Ena

soseda me je takoj povabila, da lahko prenočim v njeni kuhinji. Privolila sem, bila sem trdno prepričana, da bom dobila tisto dovoljenje in se zjutraj odpeljala s prvim vlakom. Na magistratu se je trlo ljudi. Vrsta se skoraj nikamor ni premaknila. Pisarna je imela še en vhod, zato so iz čakalnice le redki prišli na vrsto. Blizu polnoči nam je uradnik sporočil, da bodo nadaljevali z delom drugo jutro ob šesti uri. — Že pred šesto sem bila zopet na magistratu, a so nam kmalu povedali pretresljivo novico, da so Nemci vdrl v Jugoslavijo, da vlaki več ne vozijo. Začela se je vojna. Zameglilo se mi je pred očmi in morala sem se oprijeti ograje ob stopnišču, ko sem odhajala. Vojna! Vlak ne vozi! Kako naj priden domov? Trdno sem vedela, da so doma v groznih skrbah, ker me večeraj ni bilo z vlakom. Najbrž mislijo, da so me že Nemci ubili. Tega gotovo niso predvidevali, da vlaki ne vozijo. Čimprej moram iz Maribora, sem spoznala. A kako? Premišljevala sem in končno sklenila, da bom šla peš na približno 80 km dolgo pot. Spraznila sem oba kovčka in napolnila le enega. Paziti sem morala, da ne bo pretežak. Od vsakega predmeta sem se težko ločila, ko sem zlagala stvari nazaj v omaro.

Poslovila sem se od prijaznih sosed, vsi so mi želeli srečno pot. Ena mi je zavila kosček potice, druga mi je dala dva kuhana jajčka, tretja mi je odlomila delček lesa od nedeljske butare in mi vtaknila v žep. Saj je vendar bila cvetna nedelja! Popoldne je zvonilo po mariborskih cerkvah, ko sem obšla na mostu. Že na desnem bregu Drave. Odložila sem kovček in se zadržala nazaj na mesto. Oči so mi zaplaval na Piramido. Kalvarijo in srce je bilo prepolno grenkobe. Tako le odhajam in se poslavljam od tebe Maribor, mesto mojih

mladih sanj in velikih upov! Kako srečna sva tu z možem začela skupno življenje, pred dobrimi štirimi leti! Sedaj pa toliko gorja! Bolezen! Vojna! Nikakršnih lastnih sredstev za preživljanje. Neizrečno boleče je bilo spoznanje, da nismo več svobodni. Vso pot so me srečevali in prehiteli ljudje, ki so govorili nemško in to glasno, veselo, izzivajoče. Kot da ni nobenega Slovenca več v Mariboru! Nekateri so se celo spotikali z raznimi dovtipi ob moj žalostni videz.

Obrisala sem solze, dvignila kovček in nadaljevala pot. Zunanost mesta je bila hoja napornejša. Na makadamski cesti, polni lukenj in jam, je bilo veliko beguncev. Večina jih je nameravala prav v Ljubljano. Vsi so potovali v skupinah, le jaz sem bila čisto sama. Na Tezmem smo dohiteli nekaj vojaških voz z volovskimi vpregami. Najbližjega vojaka sem vprašala, kaj vozijo in od kod. Nevoljno mi je odgovoril, da orožje in strelivo, že od meje. Vsi smo dobro vedeli, kako dobro je nemška vojska opremljena in ob pogledu na to revščino je bila mera grenkobe še večja. Naenkrat so se v zraku pojavila majhna nemška letala. Spustila so se čisto nizko, ker so fotografirali cesto in kar se je na njej dogajalo. Še nekaj rafalov so spustili, nato so se letala razgubila.

Zdelo se mi je, da hodim dokaj hitro, a so me kar prehiteli. Kovček, čeprav ne posebej težak, je postajal vse težji. Tudi noge so me že bolele, saj nisem imela primernih čevljev za tako naporno pot. Mučila me je tudi skrb, kje bom prenočila. Spomnila sem se mnogih ljudi, ki so kdaj pri nas prenočevali in prijetno mi je bilo pri srcu, ker so moji starši vedno lepo sprejeli take brezdomce. — Vso pot so me spremljale same žalostne misli, čeprav je bilo vreme čudovito. Ptčki so veselo prepevali in sonce je sijalo tako toplo in prijazno, kot da ni nikjer na svetu sovražno-

V Sloveniji je dvanajst naselij z imenom Zalog, od teh štiri samo z enim imenom, drugim osmim pa je dodan še bližnji večji kraj. Odbor ZB NOV Cerklje mi je sporočil, da Anton Rebolj ni iz njihovega Zaloga, je pa Franc Prosen. Njegova mati je bila z Viženčarjeve kmetije v Ambrožu pod Krvavcem.

Vika Ambrožič mi je sporočila, da se nihče v vasi Hrušica ne spominja več družine Jakelj. Od starega železničarja na Jesenicah pa je zvedela, da je omenjena družina nekoč res stanovala na Jesenicah, potem se je preselila v Kranjsko goro. Kaj več o drugih talcih nisem mogel zbrati podatkov.

Talce so postrelili ob cesti pod gozdom, domačini pa so jih morali prenesti na križišče, kjer je zdaj spominsko obeležje.

V majhni hišici na Spodnji Dobravi pri Kropi živi 90-letna kmetica Angela Dobre, mati dveh sinov in hčerke. Še vedno časopise bere brez očal. Obiskal sem jo, povedala pa mi je tole:

»Sredi aprila 1943. leta je k nam prišla Petrova iz Kroe in mi povedala, da so Nemci postrelili deset talcev. Zgrozím se in takoj pohitim tja. Vsakega sem objela, jokala in glasno tarnala: Uboge matere, ki nikoli več ne boste videle svojih sinov.

Cvetlice za mrtve

Nisem slutila, da me iz gošče opazujejo policisti. Eden se mi je približal in me vprašal, kam sem namenje-

sti. Sredi takih misli sem prispele v Fram. Še naprej bi se vdajala obupnim mislim, a me je zmotilo živahno govorjenje in hitri koraki. Nekdo vzklikne: »Anica, kaj pa ti tukaj!« Bil je bogoslovec Stanko, tudi doma iz Zibike. Zraven so bile še trije njegovi kolegi, eden iz Rogaske Slatine. Tudi oni so hitro zapuščali Maribor. Tako se je naenkrat in nepričakovano zgodilo, da nisem bila več sama. Tega sem bila seveda zelo vesela. Tudi kovčka nisem več nosila. Bili so zares prijetni in vpludni fantje. — Tako smo potem še pešali do Slovenske Bistrice. Tu je bogoslovca iz Rogaske Slatine čakala kočija. Poslala mu jo je teta iz Poljan. Kočijaž me je malo začudeno pogledal, nekaj stokal, da ne bo prostora, a vsi so vedeli le to, da ne smem ostati na cesti. Mračilo se je že, ko smo prispele v Poljčane. Tu je teta svoje mu nečaku — novomašniku priredila lep sprejem. Tako se je, po sili razmer zgodilo, da sem bila na slovesnem sprejemu novomašnika, potem pa še pri bogati večerji kot nepovabljen in sploh nepredviden gost.

Novomašnik iz Rogaske Slatine je imel zopet pripravljeno kočijo in to prav do doma. Tako smo se skupaj peljali še do Podplata, kamor smo prispeli okrog dveh polnoči. Tu pa sva se s Stankom poslovila od prijaznih gostiteljev. Jaz sem se jim še posebej lepo zahvalila za nepričakovano in tako dobrodejno pomoč. Do doma sva še imela skoro dve uri hoje, a zdelo se mi je, kot da sem že doma.

Zadnji del poti sem šla sama. Na vzhodu je že rdela jutranja zarja in rahlo je začelo deževati. Noge so bile trudne in težke, da sem jih komaj premikala. Ko sem se že bližala domači hiši, je mama takoj zaskrbeli korake in v tišino prebujajočega se jutra se je razlil roteč in proseč glas: »Si ti, Anika...?«

Anica Kos

Na tem križišču so Nemci 19. aprila 1943. ustrelili deset talcev.

na. Odgovorim mu, da grem po opravkih v Kamno gorico. Policist se je umaknil nazaj v gozd k zasedi.

V Kamni gorici sem zbrala otroke, ki so se igrali po vrtovih in na dvoriščih. Povedala sem jim, kaj sem videla na križišču. Popeljala sem jih v cerkev, kjer smo molili za žrtve. Nato smo na travnikih nabrali rožice in na vsakega talca položili šopek. Vsakega sem poškopila z blagoslovljeno vodo, ker sem v ta namen v cerkvi pomočila robec v to vodo. Po tem obredu sem otrokom rekla, naj gredo domov, iz gozda pa je prišel policijski oficir. Spraše-

val me je, zakaj hodim k postreljenim, zakaj smo nanje položili cvetje, zakaj sem jih objemala in jokala, ali je kdo izmed žrtev moj sorodnik...

Nikogar ne poznam, sem mu odgovorila. Sem mati treh otrok in sem opravila materinsko dolžnost do mrtvih, ker je njihove ne morejo.

Naslednjega dne so podnarski orožniki aretirali Angelo Dobre in odpeljali v Celovec. Pa ne v zapor. Zaprli so jo v psihiatrično bolnišnico, iz katere so jo izpustili šele leto dni po koncu vojne.

Jože Vidic

Še na temo

Kdo je bil Alojz Perne

Avtor zapisovanj o »gorenjskih dezertirjih« (Ivan Jan) nas je opozoril, da v objavi glavlja o protikomunističnem in protipartijskem propagandistu Alojzu Pernetu pomotoma izpadli odstavki o Permetovem predvojnem »solanju« v duhu idej, ki so nato med samo vojno uravnavale njegovo ravnanje.

Perne si je že leta 1938 v svoj dnevnik zapisoval, da je bil eden izmed udeležencev klerikalno-časopisnega tečaja, ki so ga organizirali in vodili predvsem tisti, ki so potem vodili tudi protipartizansko, a že tedaj tudi protikomunistično delovanje. O tem je Alojz Perne decembra 1938 tudi zapisal:

... od 28. 11. — 4. 12. 1938 časopisni tečaj v Ljubljani — Rokodelski dom.

Govorniki: dr. Kuhar, ing. Sodja, Smersu, Potočnik, Košiček, Česnovar, prof. Sever, Finc, tajnik kmečke zveze, Tomazin, tajnik JRZ, dr. Basaj, Kremžar, urednik in drugi.

Slovenec mora biti: dober katoličan, dober Slovenec in nato dober Jugoslovian...

Slab časopis ima uničujoč vpliv na katoličane.

Komunizem in socializem je nauk, ki hoče dosedanj družbeni red preurediti...

Komunizem je nastal iz liberalizma...

Proletarci so tisti, ki nimajo premoženja.

Komunizem je nauk o skupnosti — vse je skupna last, posameznik nima nič...

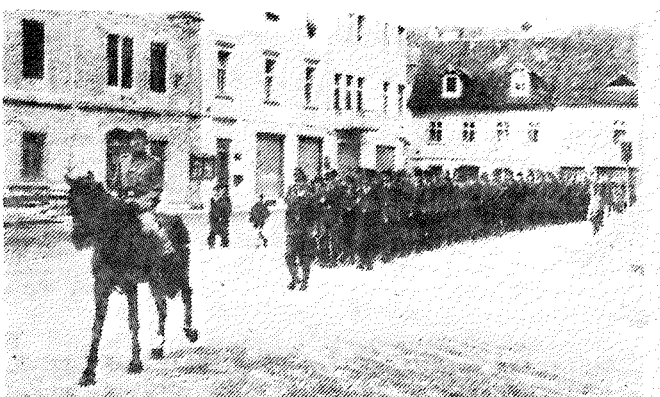

Fotografija iz zapora: Alojz Perne, Bakovnikov iz Povelj pod Storžičem, vodja propagande v Centru gorenjskega domobranstva v Kranju.

Cerkev je največja in najstarejša organizacija...

Poleg tega si je Perne zapisal še druge zanimivosti, ki jih je pridobil na tečaju. Od tod je zdaj tudi jasno, da ni bilo naključje, da je prav on postal vodja propagande v Centru GD. Zdaj se je v tej vlogi po gradivu v Ljubljano vozil že k predvojnemu znancem in sodelavcem: Smersuju, Sodji, Fincu, Kremžaru, Basaju...

Da so mu take ideje ustrezale, je razumljiveje tudi zato, ker je bil doma z velike, natančneje povedano, bogate kmetije. Tudi to je moč zvedeti iz njegovega dnevnika.

Domobranska parada septembra 1944 v Kranju: komandant gorenjskega domobranstva gestapovec Erich Dichte.

Franjo Marošek

14

Zvesti ljudje s Pohorja

Tam blizu Mislinje je živel na Tolstem vrhu, na Pergerjevem posestvu. Odkar je zvedel, da je šel zet Alojz Pogorevc v partizane in da je njegova hči Marija ostala sama s petimi otroki, jo je večkrat obiskal. Tudi on se je zelo zgodaj povezal z narodnoosvobodilnim gibanjem, mnogi koroški aktivisti so se shajali prav v njegovi domačiji.

V jeseni ji je pripeljal drva in jih še tu, na Paki, nekaj navlačil k hiši. Spet drugič je prinesel moko iz mlina, ki je pripadal posestvu, ki ga je imel v najemu od Pergerja. Zato je lahko vso žito, ki ga je Marija pridelala, zmlel v tem mlinu. Tako Mariji ni bilo potrebno dajati merice za mletev.

Oče je ostajal pri Mariji tudi po več dni. Pomagal ji je postoriti razna moška dela. Takrat sta se ob večerih veliko pogovarjala. Bil je moder mož z velikimi življenjskimi izkušnjami. Neprestano je Marijo opozarjal na previdnost, ki ji včasih le ni posvečala dovolj pozornosti. Nikoli ji ni branil sodelovanja in podpiranja partizanov, vedno ji je le govoril, naj bo previdna in pazi, komu kaj zaupa.

Zanimal se je tudi, kaj ji povedo partizani. Pripovedovala mu je tudi o tem, kako so prijazni z njo, hvaležni za njeno naklonjenost in pomoč, pokazala mu je tudi šop shranjenih potrdil, ki so jih dali za vse, kar jim je dala. Na njih so bili podpisi pomembnih partizanskih voditeljev: Franca Rozmana-Stateta, Bogdana, Borisa, Milenka in drugih. Dobila jih je za zadnji krompir, za zadnji

košček kruha, skodelico mleka in za nešteto stvari, ki jih je prispevala partizanskim borcev. Oče se je zgrozil, ko je videl, kako lahko miselno hrani ta nevarna potrdila kar za omaro v hiši. Zahteval je, naj jih vrže stran, naj jih sežge, da jih Nemci ne bodo dobili. Kajti, če jih najdejo, a našli jih bodo, če bodo kaj posumili in preiskovali, potem gorje. Ubogala ga je in potrdila vrgla v ogenj.

Takrat ji je oče tudi povedal, kaj se je v bližini Mislinje zgodilo s fantom, ki ga je Marija dobro poznala. Bil je to Pačnikov Franci iz Mislinje, Marijin sošolec, s katerim se je v otroštvu dobro razumela. Bil je njen mladostni prijatelj, prijeten fant, vsaj takega je ohranila v spominu.

Pri Zilčevih

Srečeval se je že s partizani Prvega pohorskega bataljona. Ko pa je prišel njegov čas, je tudi sam stopil med borce. Bil je kurir. Največ je hodil med Graško goro in Pohorjem, ker je tod poti dobro poznal. Mislinjski gestapovci so mu dolgo nastavljal li zanke, znana jim je bila njegova dejavnost. Ob železnici, ko je nameraval s po-

horske na drugo stran spodaj od Mislinje, so ga ujeli.

Niso ga odvedli na policijo v Mislinjo, pač pa kar h kmetu Zilcu. V hiši so ga zasiljevali, domače pa nagnali v kuhinjo. Slekli so ga in pretepal. Ko iz njega niso izvlekli drugega kot nedoločene vzdihljaje bolečin, so ga privezali na klop, da je ležal na njej na trebuhu. Začeli so mu rezati jermene s hrbta od glave do nog. Pa to jim še ni bilo dovolj, kajti Franci je trdovratno molčal in ni hotel nikogar izdati. Pa se je gestapovec domislil in prišel v kuhinjo po sol, da so mu jo posipali po ranah.

Franci je tulil od bolečin, da so Zilčevi jokali v sosednjem prostoru, a mu niso mogli prav nič pomagati. Tam na klopi je umrl v grozni mukah, a ni ničesar izdal.

Oče je še povedal, da je pred nedavnim bil pri njih na Vetrihovem. Spomnil se je Marije in ga spraševal, kje sedaj živi. Rekel je, da bi jo želel obiskati. Oče mu je povedal, da je na Paki, v Zlodejevi bajti in tudi razložil, kako se pride do tja.

Marija je z odprtimi usti poslušala to očetovo pripovedovanje, ne da bi ga prekinila ali vmes kaj vprašala. Otroci so že vsi spali, da te strašne pripovedi niso slišali.

Volna za kurirja

Ko je oče končal, sta nekaj časa molčala. Kot da bi iska-

la besede, je počasi povedala, da je pred časom bil Pačnikov Franci pri njej. Prese- netil jo je, vesela je bila njegovega obiska. Zanimal se je za vse, kako živi, za otroke, za moža, kdaj je šel v partizane, kje in v kateri brigadi je. Tudi sam ji je povedal, da je kurir in obljubil, da bo še večkrat prišel sedaj, ko ve, kje je.

Potožil je, da ima slabe nogavice in jo vprašal, če ve, kdo bi tudi imel kaj volne. Ker veliko hodi, se mu na nogavicah hitro pokažejo luknje. Marija pa je imela spredeno volno, sama je pletla nogavice svojim otrokom, pa mu jo je ponudila. Z veseljem mu jo je dala za nekaj parov nogavic. Še vprašala ga je, kdo mu jih bo spletel in če ne bi imel odgovora, bi se mu bila kar sama ponudila. Pa ji je koj odgovoril, da Brešarjeva Ferona, tam na oni strani Tolstega vrha blizu Mislinje, ki jo je Marija poznala.

Poslovala sta se. Franci je obljubil, da se bo kmalu spet oglašil v novih nogavicah. Ni ga bilo več...

Oče in hči sta se spogledala in dolgo molče zrla drug v drugega. Premišljevala sta o mukah, ki jih je pretrpel Franci. Ničesar ni izdal gestapovcem, ne kod je hodil, kdo ga je prijazno sprejemal, ne kje je dobival hrano, ne kdo mu je dal volno, ki jo je nosil s seboj. Preveč je sovražil naciste, da bi jim kaj povedal in bal se je za svoje ljudi. Obvaroval jih je in sam prevzel nase muke.

Oče in hči sta bila istih misli. Vsega sta se dobro zavedala.

Popravila čas ne sme prehiteti

Oglašam se k članku Kočevski prepihi (v TV-15 Naš tovariš z dne 28. 1. 88), saj kot Kočev-vec bolj ali manj spremljam vsa dogajanja že od osvoboditve sem.

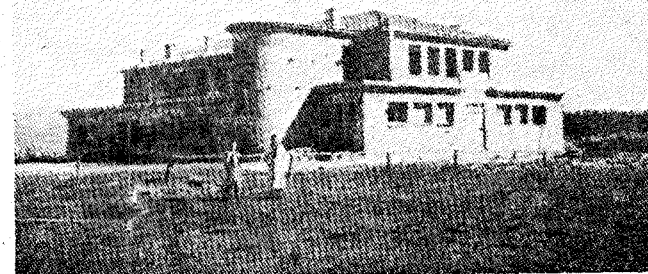
V dijaški letih sem bil, tako kot vsi moji vrstniki in sošolci, zelo navezan na naše mesto ob Rinži. Tam so potekala naša mladostna leta.

V Kočevju smo Slovenci že takrat občutili zatiranje. Neprijetno so nam nagajali kočevski Nemci, čeprav je bilo med njimi nekaj dobrih. Nekaterim Slovincem so nudili vsakdanji

skrajnosti neizprosno. Tudi sicer je bilo naše življenje tik pred izbruhom druge svetovne vojne zelo težko.

Med fotografijami, objavljenimi v TV-15, je posnetek, narejen po vojni. Že ob prenovi doma po osvoboditvi so gradbeniki skazili zunanjo podobo, tako da ne ustreza prvotnemu načrtu projektanta Jova Ureka, ki je bil pred vojno v službi pri okrajnem načelstvu v Kočevju.

Zal so bili med vojno vsi načrti uničeni, saj so kočevski Nemci napravili v domu ne-

Takšen je bil videti Šekov dom v Kočevju leta 1937/38.

zaslužek; mnogi smo bili odvisni od njih, ker so bili gospodarji kočevskega ozemlja.

Bil sem dolgoletni članik Sokolskega društva v Kočevju – po vrnitvi z odsluženja vojaškega roka v letu 1931. Vse- skoz smo imeli velike težave z ohranitvijo našega društva. Pri tem nam je bila v oporo napredno usmerjena mladina, ki je prišla iz raznih krajev Slovenije študirat na kočevsko gimnazijo.

Končno smo junija 1937 pristopili h gradnji nekdanjega Sokolskega doma, sedaj preimenovanega v Šekov dom po našem heroju. V letih 1937/38 smo s prostovoljnimi prispevki nabrali približno 23.450 tedanjih dinarjev. Za tisti čas kar veliko vsoto.

Kako ponosni smo bili člani in druga mladina na ta dom in telovadnico pred vojno, vedo povedati mnogi pripadniki tega društva, kolikor jih seveda še živi in so raztreseni po vseh krajih naše lepe Slovenije.

Poleg telovadnih vaj smo v tem domu odigrali nič koliko gledaliških iger in odpeli vrsto koncertov. Zavest vseh Slovincencev je bila izredno močna. Kadar je šlo za slovenstvo, nismo klonili. Skupni boj proti kočevskim Nemcem je bil do

precenljivo škodo. To so dobro vedeli nekateri domačini in nekdanji člani Sokolskega društva. Čeprav smo občani po končani vojni ob prenovitvi doma dali svoje pripombe, jih ni takrat nihče upošteval. S svojimi navidez laičnimi predlogi nismo prodrli. Ob gradnji smo želeli ohraniti prvotno stanje doma in predvsem telovadnico z garderobami in sanitarijami. Vsa zdajšnja obnova je torej nekoliko zgrešena in jo je danes težko popraviti. Mesto Kočevje denarnih sredstev za kaj takega ne premore. Sicer pa je dom tudi zadeva republiškega pomena.

Strinjam se z navedbami tovariša Mirka Južniča, saj sem tudi sam pridal majhen kamenček k temeljem tega pomembnega doma ob njegovi gradnji. In trdim, da ta spomenik ne pripada zgolj Kočevcem, temveč vsem Slovincem. Zato pozivam širšo slovensko javnost in vodstvo republiške konference SZDL, naj preučijo primer Šekovega doma ter ustrezno ukrepa. Upam, da nas čas ne bo prehitel in se ne bo zgodilo, da ob 50-letnici doma (čez pet let) ne bo več kaj popravljati.

France Smole

Pridite na Trško goro

Skupnost borcev 1. Dolenjskega partizanskega bataljona vabi vse borce bataljona, v sredo, 27. aprila, na Trško goro pri Novem mestu. V organizaciji družbenopolitičnih organizacij KS Otočec in OO ZZB NOV Slovenije Novo mesto ter pod pokroviteljstvom OK SZDL Novo mesto, bo ta dan ob 10. uri **odkritje spominskega obeležja na prvo uspešno akcijo bataljona**, to je skupine borcev Druge (Duletove) čete tega bataljona. Skupina borcev Duletove čete je 19. marca 1942. leta pripravila po maši (na Jožefovo) do tedaj največji politični miting, več stotim domačinom. Miting je kas-

neje močno pripomogel k hitrejšemu razvoju NOB ob levem bregu Krke. Med partizane je prihajalo vse več mladine in domačini so vse raje oskrbovali tudi kasnejše partizanske enote.

Od 8. do 9.30 ure bosta vozila dva kombija borce na Trško goro z avtobusne postaje, oziroma izpred doma JLA v Novem mestu. Povratek s Trške gore po dogovoru.

Pričakujemo, da se bomo borci 1. Dolenjskega partizanskega bataljona spet srečali v velikem številu, to pot na Trški gori.

Skupnost borcev
bataljona

Deveterica iz Jelenovega žleba

(nadaljevanje iz prejšnje številke)

Pogum se je povzpel kakšnih dvajset metrov nad potjo, komaj pa je postavil svoj puškomitraljez v položaj za streljanje, je nedaleč od zasedenega položaja zagledal kakšnih pet ali šest italijanskih vojakov. Da so bili res Lahji, je kar hitro ugotovil po čeladah. Takoj je s puškomitraljezom užgal po njih. To je bil začetek v splošnem napadu naših borcev v Jelenovem žlebu...

Franc Opeka, stari cankarjevec, doma iz Sevsčeka pri Cerknici, ki so ga sicer klicali Opeka, je imel v Jelenovem žlebu lahko italijansko brečo. Z njo je bil v patrolji izvidnici, ki jo je sestavljala desetina borcev iz njegove to je 2. čete 2. bataljona Cankarjeve. Vodil jo je vodnik 2. voda Jože Knavs-Miha. V skupini pa so bili še deseter Peter Šterk, Opekin pomočnik Jože Šajnič in Alojz Petrič, borec Ivan Bizjak in še pet drugih. Od teh enajst borcev so danes živi le še Šterk, Bizjak in Opeka.

Takoj za tem se je do Poguma in njegovega pomočnika priplazil deseter Alojz Božič. »Fantje, saj jih je čisto malo! Fantje, naprej, jih bomo žive polovili!« jih je bodril in odvedel desetino tik pod Rudeževo pot. Od tam naj jim bi hitreje skočili za vrat. Pogum je izza neke skale še dolgo časa streljal po Italijanih, ko pa so se ostali borci premaknili, je videl le del poti.

Patrolja je izvidovala spodnji del obroča partizanskih čet, ki se je oblikoval okoli italijanskega bataljona, torej del pod Rudeževo potjo. V gosjem redu je sestopala in ko je zasedla položaj, leta ni bil vseh poveljniku Lekti. Morali so se spustiti precej globlje, v polkrogu za njimi pa sta dve četi 2. bataljona Cankarjeve skoraj objeli brezno s spodnje strani Rudeževe poti. Za brezno pa tedaj borci 2. bataljona še niso vedeli, saj je bilo povsem zaraščeno.

Na žalost je ostal obroč dobrih sto metrov od levega

krila 2. bataljona Cankarjeve do poti nezaseden, saj sta bili tedaj na razpolago le dve četi. Tretja je ostala na poti, ker je nosila ranjence. Žal je past za Italijane tukaj ostala delno odprta... Položaji, ki jih je zasedla 2. četa 2. bataljona Cankarjeve, so bili za več kot za petdeset metrov nižji od nadmorske višine, po kateri se vije po tem odseku Rudeževe pot.

Kako je padel Omerza

Kljub temu so imeli borci še kar ugodne položaje izza skal, odkoder so lahko streljali kleče ali iza dreves. Kaj kmalu se je začelo zares. Četa v kateri je bilo največ žrtev, je bila v smeri glavnega italijanskega preboja iz obroča.

Četni komandir Ivan Omerza, oziroma Johan Oberstar, kot so ga klicali borci, je med najhujšim italijanskim napadom le malo dvignil glavo iza zaklona in že ga je zadelo. Puškomitraljezec Opeka je bil ves s pogledom uprtim naprej in s prstom na petlinu svojega puškomitraljeza, iz katerega

je ves čas spuščal kratke rafale. Zato ni videl, kako je bil zadet četni komandir. Vodnik Miha ga je le opozoril in tako je še videl, kako je Omerza z zadnjimi močmi zgrabil za malo smrekico, kot da bi se tako hotel zadržati v klečeči drži. Vendar mu je že pošla moč in zrušil se je na tla.

Večina borcev 2. čete 2. bataljona Cankarjeve je na tleh poleg sebe imela pripravljene po tri ali štiri ročne bombe, z metanjem katerih so morali odbijati vse številnejše napade Italijanov. Le-ti so že od sredine boja, po preteku prve ure, v manjših in nato v vse večjih skupinah poskušali zapustiti past, ki se je vse bolj zoževala. Njihove napade so borci 2. čete vse do pred koncem boja še utegnili odbijati. Tedaj pa so se Italijani v njihovi smeri začeli prebijati v večjih skupinah in v valovih. Opeka je bil zadovoljen, da je imel v rokah lahko italijansko brečo, saj je imel več streliva kot tisti puškomitraljezci, ki so bili oboroženi z zbrojevami. Skoraj vseh osem okvirjev streliva po dvajset nabojev je do tedaj izstrelil v skupine vojakov, ki so napadale četni položaj.

Pod potjo je Opeka slišal streljanje dveh, morda treh

puškomitraljezov. V dragoceno podporo je bilo neprestano oglašanje dveh težkih bred, iz katerih sta streljala mitraljezca 1. in 2. bataljona Cankarjeve ob in pod potjo. Ko so se Italijani hoteli na vsak način prebiti, borec 2. čete 2. bataljona Cankarjeve pa je pošlo že skoraj vse strelivo in bombe, so se morali nekoliko umakniti. Z redkim streljanjem so nadaljevali iz bočnih položajev.

Silvo z minometom

V Jelenovem žlebu je bila Cankarjeva oborožena le z enim lahkim minometom kalibra 45 mm italijanske izdelave. Tega so borci 2. bataljona Cankarjeve zaplenili v boju z Italijani v Žumberku v prvih dneh februarja 1943. Njegov merilec je bil od začetka politični delegat 1. čete 2. bataljona Silvo Horvat-Silvo. Kmalu po obstreljevanju patrolje predhodnice se je na povelje »Lahki minomet, naprej!«, ki je prišlo do njega po koloni, Silvo s pomočniki iz svojega mesta v koloni odpravil naprej do mesta na Rudeževo poti. Tu so bili člani poveljstva brigade, ki so mu naročili, naj z minometom sodeluje pri uničenju italijanskega

mitralješkega gnezda ob poti. Poslal naj bi tudi nekaj min na podnožje grebena, kjer naj bi se združene zadrževale glavne sovražnikove sile.

Naloga ga je skrbela, saj je vedel, kako silno nevarno je za tovariše in zanj streljati iz minometa v tako zaraščenem gozdu. Šel je naprej ob spodnjem robu Rudeževe poti, prav tam, kjer je bila ta čas na položaju desetina Alojza Bitjaka iz 3. čete 1. bataljona. Ta je zanj in njegov minomet tako postala zaščitnica. Silvo se je še naprej plazil pod potjo, in za seboj vlekel 16 kg težki lahki minomet. Vendar je bil kljub iskanju s tem položajem zadovoljen. Menil je, da od tam ne more zanesljivo izstreliti min. Ko pa je po zvezi dobil ponoven ukaz, da z minometom mora na vsak način streljati, je le nekoliko izstrelil nekaj min, in sicer na cilje, ki so mu bili določeni. Pri vsaki je zelo pazil, da ne bi bila katera izmed njih izstreljena »kar v tri dni«. Ko je prenehal streljati, se je z minometom povlekel za ovinek in tam ostal do konca.

Silvo Grgič-Simen

NAGRADNA KRIŽANKA

lesnina

podčrtano z rumeno

Nagradni razpis

Tokrat vam je nagradno križanko pripravila Lesnina iz Ljubljane. Rešitve pošljite do petka, 6. maja 1988, na naslov: Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. V spodnji levi kot kuverte pripišite LES-NINA. Tri reševalce čakajo knjižne nagrade iz programa založbe Borec.

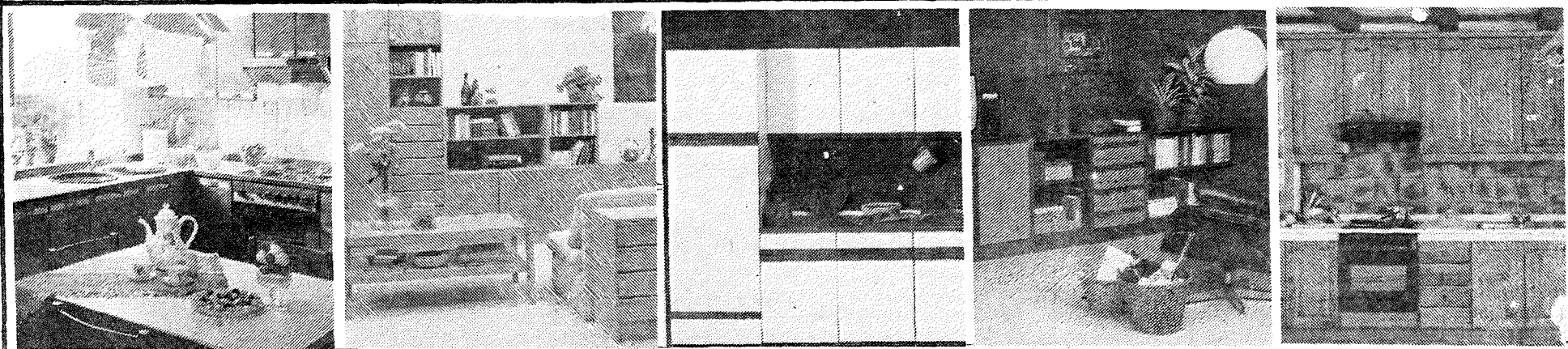
Nagradni kupon

Ime:

Priimek:

Naslov:

.....

LILI NOVY	▽	▽	ANGL. FILM. REZISER (DAVID)	DEL VODOVOD. NAPELJAVE	VELIKA ZAČETNA ČRKA	KAREL DESTOVNIK	▽	▽	PREBIVALKE IRSKE	SKELET	NEDA UKRAĐEN	DEŽELA ILIROV	PRIPAD. PREDNJE-AZIJSKIH NARODOV	NACIONALNI PARK V KENIJI		
STAROGRŠKO PLEME						ČLAN UNIJE										
NIZOZEM. SLIKAR IZ 17. ST. (JAN)						LATIN. IME ZA HERAKLA										
ZNAČAJ, ETOS						LJUBK. M. IME LEPA VEZA					VERSKI POGLAVAR ŠITOV					NOVEMBER
POLITIK SMITH				LETOVIŠČE OB FRANČ. RIVIERI							TEKMEC ŽENA ALEK-SANDRA VELIKEGA					
NEZNANEC			IMETNIK POSESTVA NA OBEH STRANEH DRŽ. MEJE	SNegu PODOBNA SNOV NA DREVJU					POZEJDO-NOVI SPREMLJEVALCI							
POGAN				MESTO V FRANCIJI	PLAČILO NA RAČUN				PTIČ NE-LETALEC					LESNINA LJUBLJANA	DUŠAN SENCAR LITERAT BOŽIČ	
AVTOR VINKO KORENT	HRIB PRI BEOGRADU	IZDELOV. STUKATUR					DREVO Z OLIVAMI							ZNOJ DRUŽINA NOČNIH PTIC		
SL. DRAMATIKIN IGRALEC (JAKA)						POSODA ZA PRIPRAVO ČAJA	STRANKA ARAB. PRE-PORODA ODMOR					IME VEČ KRAJEV V SLOVENIJI				
SODARSKO ORODJE					EPILEPSIJA GOVEDI	OBVODNA ŽIVAL						ZAZNAVA S PRSTI	ERNA MUSER			
ENIGMATIK								OSLOVSKO OGLAŠANJE	RISBA TONE KROVNIK	Ž. IME BANJA						
GLEDAŠKI KROJAČ									TOVARIŠ ARAFAT							
SAMOUPRAVA												MOČNA ZGANA PIJACA	SVETIŠČE ZEVSIA IN HERE V GRČIJI		OMAH-LJIVKA	
MOSTOVŽ. POMOL				ITAL. FIZIK (AMADEO)												
IT. PET-ROLEJSKI KONCERN				TEKSTILNA SUROVINA	VRSTA FR. PREPROG	ZDRAVIL. RASTLINA					LOVSKI PLEN JERMEJ PRI CEVLJ.					
IZDELOVALEC RAKEV							NEUM-NOST, NONSENS									
JOSIP STRITAR	PRIPOVEDNA PESNITEV	PEVEČ TOPIC	ORANJE KRAJ POD FRUŠKO GORO			TELIČEK	JUG. RADIO-TELEVIZIJA VRSTA HRASTA					SEČNIK VRSTA TKANINE				
▷										ODPADNA VODA KRAJ POD ČRNIM K.						
▷									MADŽARI					... IN KRIK		
ZAHODNO-GERMAN. VOJSKO-VODJA								SLADKOBA, SLADKOST						CIMA, POGANJEK		
BREZALKO-HOLNA PIJACA					ATLETSKI KLUB		LESNINA	OČE, TATA						BALETKA PAYLOVA		

Vabila

Vabilo vse bivše internirance matičnega taborišča **Natzweiler-Struthof**, njenih podružnic, posebno delovnega taborišča **Ste-Marie-aux-Mines** (Markirch), da sodelujejo pri zbiranju gradiva za Zbornik Natzweiler-Struthof. Knjiga o nastanku in delovanju taborišča naj bi izšla naslednje leto.

Prosimo vse preživle internirance, da opišejo svoje življenje v taborišču in da pošljejo vse, kar še imajo iz taborišča (slike, dokumente, pisma, kose obleke itd.). Dokumentacija bi vam po uporabi vrnila. Prosimo tudi svoje umrli internirance, da nam sporočijo vse, kar vedo o njihovem življenju, trpljenju in pripovedovanju.

V spomin na 45. letnico interniranja v imenovano taborišče in podružnice, organiziramo 1989. leta obisk teh krajev. O organizaciji obiska vas bomo obvestili pozneje.

Vse prispevke za zbornik pošljite na naslov:

RO ZZB NOV Slovenije,
Komisija za bive politične zapornike, internirance in izgnance
Ljubljana, Vrtača 11

★

Krajevna organizacija ZZB, Krajevna skupnost in DPO Gabrovka
vabijo

vse borce in ostale krajeane na proslavo krajevnega praznika, ki bo v nedeljo, 24. aprila 1988, ob 11. uri v osnovni šoli Gabrovka.

Krajevna organizacija ZZB

★

Odbor Skupnosti borcev Gornjevipske partizanske čete vabi borke in borce na letni zbor skupnosti, ki bo v **soboto, 7. maja 1988** v Ajdovščini. Zbrali se bomo ob 9. uri pred Domom JLA v Ajdovščini, nato skupno odšli na slavnostno sejo občinske skupščine.

Na zboru bomo poleg poročila o dosedanjem delu in programu za prihodnje obdobje obravnavali pisanje spominov o delovanju čete.

Prosimo za zanesljivo udeležbo.

Stroške udeležbe poravnajo borci sami.

Občinski odbor ZZB Ajdovščina

★

Svet in družbenopolitične organizacije Krajevne skupnosti Šentjernej, Skupnost borcev 5. SNOUB Ivan Cankar in Skupnosti borcev Gorjanskega bataljona **vabijo**

borce, občane, mladino še posebno sorodnike padlih borcev 4. bataljona na 44. obletnico zadnjega boja borcev Cankarjeve brigade ter na proslavo krajevnega praznika KS Šentjernej.

Slovesnost bo 1. maja ob 11. uri na Javorovici pri spomeniku Hramu borcev 4. bataljona Cankarjeve brigade.

KS Šentjernej, Skupnost borcev

5. SNOUB Ivan Cankar in

Skupnost Gorjanskega bataljona

Vabimo borce in aktiviste NOV, mladino ter ostale občane, da se udeležijo slovesnosti ob poimenovanju Blegoške (vojaške) ceste po II. grupi odredov, ki bo v soboto, 7. maja 1988 ob 11. uri pri Planinski koči na Blegošu, združena s tradicionalnim pohodom mladine. Prireditve bo vsakem vremenu. Posebnih prevozov ne bo.

Vabijo

PD Gorenja vas, Žiri, Sovodenj
in OO ZZB NOV Šk. Loka

★

Vabimo vse borce, posebno še narodne zaščitnike, ki so med NOB delovali v Ljubljani, da si ogledajo razstavo »Narodna zaščita 1941–1945«, ki bo odprta 26. 4. 1988 ob 13. uri. Razstava bo za ogled odprta od 27. 4. do 9. 5. 1988, vsak dan od 8. do 18. ure v Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani.

Mestni odbor skupnosti borcev
in bork NZ za Ljubljano

★

Komisija za internirance pri Republiškem odboru ZZB NOV Slovenije in Turistična agencija Apletour organizirata ob 50-letnici ustanovitve taborišča Mauthausen dvodnevno potovanje na slovesnost z naslednjim programom:

14. 5. 1988 odhod iz Kranja, Škofje Loke in Ljubljane, nato preko Celja, Maribora in Graza do Spitala am Pyhrn, kjer bo prenočitev.

15. 5. 1988 vožnja v Mauthausen, kjer bo ob 10.30 uri komemoracija pred jugoslovanskim spomenikom

ob 11.30 osrednja komemoracija na Apelplatzu ob 13.00 priložnostna slovesnost pri plošči ustreljenih talcev iz Begunj

Po končanih slovesnostih odhod po »stopnicah smrti« v kamnolom Wienergraben, nato pa kratek obisk v taborišču Gusen, kjer je umrlo veliko Slovencev.

Popoldan povratek v domovino.

Prijave sprejemajo Alpetourove turistične poslovalnice do 21. aprila 1988 (Ljubljana, Šubičeva 1, tel. 061/211-18, 211-358, 221-420, 221-778; Škofja Loka, tel. 064/60-960, 61-564; Kranj, tel. 064/21-022, 23-883; Bled, tel. 064/77-575 in 677-451).

Iz krajev, kjer ni poslovalnice, se lahko prijavite z dopisnicami na naslov: Alpetour Škofja Loka, Titov trg 3/a – tel. 064/61-660 ali 064/62-496.

Cena prevoza, prenočišča in polpenzion znaša po osebi 115.000 din. Ob prijavi je treba nakazati akontacijo v znesku 45.000 din, preostanek pa najkasneje 7 dni pred odhodom (ŽIRO RAČUN: 51510-601-15692 ALPETOUR TURISTIČNA AGENCIJA ŠKOFJA LOKA s pripisom »Mauthausen IZL/1-834061«.) Agencija si pridržuje pravico do spremembe cene, če se povišajo cene prevozov ali znatneje spremeni devizni tečaj. Navedena cena velja, če bo najmanj 40 udeležencev. Vse interesente posebej opozarjamo, da se prijavijo čim prej, zaradi hotelske rezervacije.

Vse natančnejše informacije (čas odhoda itd.) lahko dobite na Občinskih odborih ZZB, kjer imajo tudi celoten program.

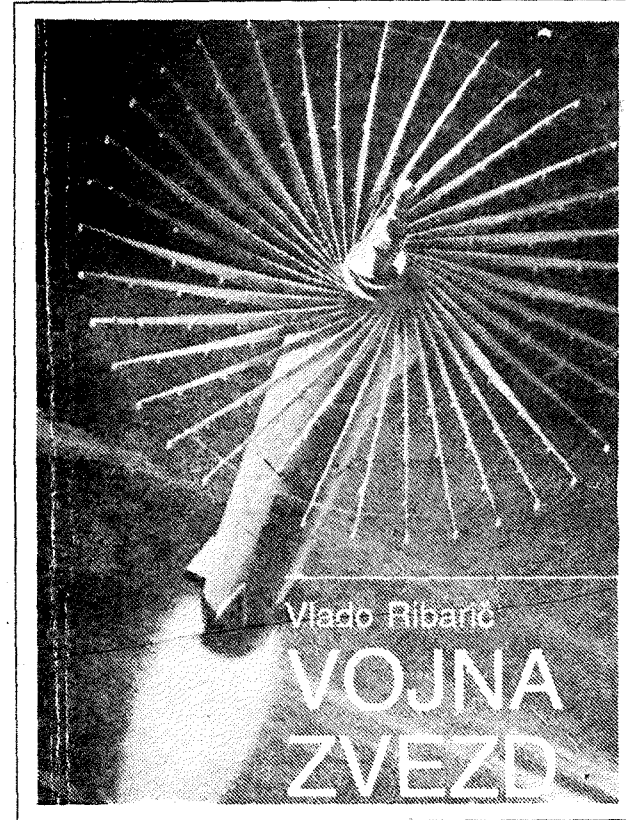
Novo iz knjižnega programa Naše obrambe Vojna zvezd

Že nekaj časa se vsakodnevno srečujemo z besedama »vojna zvezd«. Toda le malo kdo natančno ve, kaj pomeni in za kaj pri tem gre. Odgovor na vprašanje, kaj je vojna zvezd, daje brošura »Vojna zvezd«, ki jo je napisal dr. Vlado Ribarič, izdala pa Naša obramba.

Brošura je splošen prikaz militarizacije vesolja in njenega stopnjevanja med predsednikovanjem Ronalda Reagana. Dejstvo sicer je, da uporabljajo vesoljske naprave v vojaške namene že več desetletij, intenzivnejše raziskave pa potekajo zadnjih pet let. Oborožitveni sistemi dobivajo tako novo razsežnost v vesolju. Strateške rakete obeh velesil, vojaški sateliti in opazovalni sistemi so temelj za načrtovanje novih orožij, ki naj bi se v bližnji prihodnosti iz laboratorijev preselila v vesolje in prišla v sisteme vesoljske protiraketne obrambe.

Vlado Ribarič je svoje delo razdelil v devet poglavij. V njih je obdelal teme, kot so: Vesolje ni več prostor miru, Težnje v strateškem oboroževanju, Vesoljsko vojskovanje in strateška obramba, Začetki vesoljske tekme, Protisatelitska orožja, Obramba pred medcelinskimi balističnimi raketami, Sistemska analiza, vodenje bojev in vzporedni pomožni organi v strateški obrambni pobudi, Sovjetska protiraketna obramba ter Razgledi in obeti.

Že naslovi posameznih poglavij obetajo veliko zanimivega branja in vrsto novih koristnih spoznanj. Prav gotovo bodo po tej brošuri radi segli predvsem rezervni vojaški starešine in tudi drugi bralci. Naša obramba pa je hkrati z brošuro izdala tudi videokaseto z istim naslovom. Posamezen izvod

brošure stane samo 4.500 dinarjev, video kaseto pa 38.000 dinarjev. Pripravili pa so tudi kaseto, na kateri sta »združeni« Vojna zvezd in Sodobna letala in helikopterji. Cena te združene kasete pa je 45.000 dinarjev.

V domači literaturi so dokaj dobro obdelane oborožitve kopenske vojske, letalstva in vojne mornarice. Brošura Vlada Ribariča o vojni zvezd pa je uspešen poskus zapolniti vrzel na tem področju. Pomembno je, da smo z njo seznanjeni in da upoštevamo tudi možnost takšnega bojevanja.

B. K.

Izšel je priročnik za narodno zaščito

Koristen pripomoček

Narodna zaščita je svojstvena oblika najbolj množičnega angažiranja občanov pri zaščiti ustavne ureditve, političnega sistema in obrambe pred napadom. Skupaj z drugimi sestavinami SLO in DS tvori celovit obrambni in varnostni sistem naše družbe. Nekajletne izkušnje pri razvoju narodne zaščite kažejo, da je njen značaj večinoma pravilno dojet, da pa so še vedno okolja, v katerih so še naprej nejasnosti, tako glede nalog, kot tudi oblik organiziranja.

Velik pripomoček za odpravo vseh teh nejasnosti bo prav gotovo priročnik o organiziranju, vodenju, usposabljanju in načrtovanju delovanja narodne zaščite, ki so ga napisali Ivan Hafner, Bogdan Šturm, Bogdan Zupan, Marina Terček in Igor Kuzmič.

Avtorji so priročnik, ki ima osemdeset strani, razdelili na več poglavij. V prvem obravnavajo usposabljanje narodne zaščite, v drugem je opisan zgodovinski razvoj med narodnoosvobodilno vojno in kakšen je položaj danes. Tretje in četrto poglavje je namenjeno organiziranju in aktiviranju narodne zaščite, pozivanje pripadnikov narodne zaščite in njeno delovanje pa je obdelano v petem in šestem poglavju. V sedmem poglavju so avtorji obdelali načrt za delovanje narodne zaščite, v osmem pa oznake, orožje in opremo pripadnikov narodne zaščite.

Prav gotovo bo ta priročnik, ki je izšel v nakladi devet tisoč izvodov, koristen pripomoček za delo tistim organom, ki so pristojni za ustanovitev narodne zaščite, kakor tudi samim pripadnikom NZ, še posebej načelnikom, njihovim namestnikom in pomočnikom.

B. K.

Devetdeset let Slovenskega šolskega muzeja

Devetdeset let je kar častitljiv jubilej; in tega praznuje Slovenski šolski muzej. Ob tej priložnosti se od 18. do 20. aprila vrstijo prireditve – od razstav do strokovnih posvetovanj. V ponedeljek so v novih prostorih muzeja na Plečnikovem trgu v Ljubljani odprli prvi del stalne razstave o zgodovini šolstva na Slovenskem. Skozi čas, šolske reforme in vrste šol, ki so značilne za posamezna obdobja, je vse navzoče ob otvoritvi z besedo popeljala ravnateljica muzeja Slavica Pavlič. Poudarila je, da je namen razstave prikazati razvoj šolstva in pedagogike na Slovenskem v preteklih obdobjih do leta 1948, pa tudi oživiti zanimanje za raziskovanje preteklosti in sedanjosti na področju šolstva.

Pokroviteljstvo nad stalno razstavo je prevzel Republiški komite za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo, njen predsednik Franci Pivec pa je podal nekaj misli ob 90 letih muzeja ter odprl razstavo. Otvoritev je popestril kulturni program, ki so ga izvajale učenske 3. letnika Srednje vzgojiteljske šole iz Ljubljane ter študentka Akademije za gledališče, radio, film in televizijo, ki sta zelo »verodostojno« prebrala odlomke iz Trubarjeve Cerkovne ordninge ter tiste iz Kmetijskih in rokodelskih novic, ki govorijo o šolanju, učenju, priučevanju ... (o težavah v šolstvu, ki se ne razlikujejo dosti od teh v današnjem času).

Sicer pa več o muzeju in o vsebini stalne razstave preberite v naslednji številki TV-15.

Ž. D.

Popravek

V 15. številki TV-15 sta bili v članku o spomeniku sremski fronti, ki smo ga objavili na zadnji strani, dve napaki: V navedbi o povečanju prispevkov za dograditev spomenika je izpadel podatek, da bo RO TTB NOV Slovenije v te namene poslal skladi za dograditev spomenika sremski fronti eno staro milijardo dinarjev, kar pomeni, da so v prejšnjem podatku (v novih dinarjih) manjkale tri ničle.

Konferenca aktivov borcev ŽG bo 19. maja

Tako so sklenili na seji predsedstva konference aktivov z Železniškega gospodarstva Ljubljana, kjer so tudi ugotavljali, da bodo posamične letne konference predvidoma končane do konca aprila. V nekaj točkah pa so svoje usmeritve že potrdili: tako so se zavzeli za nadaljnjo podporo ideji o organiziranju združne pomoči in za nadaljevanje zbiranja zgodovinskega gradiva o železničarjih med NOB.

Branko Blenkuš

tv-15 naš TOVARIS

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je delovala v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem.

TV-15 je glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije, ki sta njegova ustanoviteljici. Izdajatelj je Založba Borec s sedežem v Ljubljani.

Naslov uredništva: Ljubljana, Miklošičeva 28/1. Telefon: 327-780.

V uredništvu smo: glavni urednik – ZVONE KRŽIŠNIK, odgovorni urednik – VIKTOR KONJAR, novinarji-uredniki – ŽIVA DROLE, BOJAN KUNTARIČ, MILENKO STRAŠEK, BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ, redaktorica-lektorica – MIRANDA MRČELA, tehnični urednik-oblikovalec – DRAGO SETNIČAR, tajnica uredništva – MARA OKORN.

Uprava in naročniški oddelki: Ljubljana, Ul. Moše Pijadeja 24. Telefon: 317-049. P. P. 598.

Člani časopisnega sveta TV-15: predsednica – MIRA SVETINA, DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAŠKJA, MILAN FILIPOČ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELJ, MARIJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERŠIČ, IVAN REPINC, JOŠT ROLC, VANDA ŠKODNIK, BLAŽ LAVRIČ, VLADIMIR DEJAN, MARINKA LEVIČNIK.

TV-15 izhaja kot tednik. Cena izdoda: 300 din. Letna naročnina za 1988 (52 številki): 13.000 din. Naročnina za 1. polletje: 7.000 din. Tisk in korektura: ČGP Delo, Ljubljana.

TV-15 je oproščen temeljnega prometnega davka po mnenju Sekretariata za informacije IS SRS (42/1-72 z dne 12. 4. 1974).